

VILNIAUS UNIVERSITETO PROFESORIŲ ASMENINIŲ BIBLIOTEKŲ RAIDA IR LIKIMAI 1803–1832 M.: AKTUALIOS TYRIMŲ KRYPTYS*

Arvydas Pacevičius

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Knygotyros, mediotyros ir leidybos tyrimų katedra
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
El. paštas arvydas.pacevicius@kf.vu.lt

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjama Vilniaus imperatoriškojo universiteto profesorių knygų rinkinių cirkuliacija akademinėje ir miesto kultūroje 1803–1832 m. asmeninių bibliotekų (pa)likimo aspektu. Siekiama nustatyti, kaip akademinės bendruomenės elitas elgėsi su savo intelektiniu turtu kasdienybėje ir socialinių bei egzistencinių iššūkių akivaizdoje, taip pat išgryninti aktualias ankstyvos modernybės asmeninių bibliotekų tyrimo kryptis. Darbe atsiribojama nuo knyginio paveldo sklaidos XIX a. antrojoje pusėje ir XX a. Tyrimo tikslas – susisteminti duomenis apie rinkinių pobūdį ir apimtį, aptarti profesorių asmeninių bibliotekų kilmę ir paveldėjimo kultūrą, knygų apytaką akademinėje erdvėje ir antrinėje knygų rinkoje. Nustatyta, kad profesorių bibliotekos – dalimis arba in corpore – buvo ne tik dovanojamos Universitetui (A. Abichto, A. Bekiu, M. Mianovskio, M. Polinskio, A. Sniadeckio, J. Tvardovskio, J. Volfango atvejais) ar užrašomos testamentais (J. K. Chodanio, V. Herberskio, J. Sniadeckio atvejais), bet ir parduodamos (A. Bekiu, L. Bojanaus,

* Tyrimo dalis, skirta antrinei knygų rinkai Vilniuje, atlikta parėmus Vilniaus miesto savivaldybei pagal Vilniaus miesto istorijos tyrėjų programą.

G. Grodeko, I. Danilavičiaus, J. Lelevelio, J. Lobenveino, I. Oldachovskio, R. Simonavičiaus, S. Stubelevičiaus atvejai); knygomis su Alma Mater buvo keičiamasi (I. Danilavičius, J. Jundzilas, J. Lelevelis, I. Onacevičius, M. Polinskis). Rinkinius taip pat paveldėdavo giminaičiai (J. Abichto, L. Bojanus, G. Grodeko, J. Jundzilo, Z. Nemčevskio, P. Smuglevičiaus atvejai). Mirties atveju už parduodamas Universitetui asmenines bibliotekas buvo išmokamos solidžios kompensacijos profesorių (A. Bekiu, J. Lobenveino, S. Stubelevičiaus ir kt.) šeimų nariams. Aukcionuose knygų išparduodamos rečiau (J. Franko, J. Mickevičiaus, V. Znamierovskio atvejai), todėl profesorių rinkinių sklaida platesnėje, neakademineje skaitytojų bendruomenėje, įskaitant išvežimą į užsienį, buvo ribota – dėl Universiteto nenoro dalintis intelektualiais ištekliais, neišplėtos antrinės knygų rinkos ir nepakankamos varžytynių sistemos Vilniaus mieste.

Reikšminiai žodžiai: profesoriai, asmeninė biblioteka, knygų rinkinys, stacionarinė prekyba, antrinė knygų rinka, aukcionas, testamentai, pirkimai, dovanojimai, paveldas.

The Development and Fate of Vilnius University Professors' Personal Libraries in 1803–1832: Current Research Areas

Summary. *The article examines the circulation of the book collections of professors of Vilnius Imperial University in academic and urban culture in 1803–1832 from the aspect of the legacy of personal libraries. The aim is to determine how the elite of the academic community treated their intellectual property in everyday life and in the face of social and existential challenges, as well as to clarify relevant research directions for personal libraries in early modernity. The work distances itself from the dissemination of book heritage in the second half of the 19th century and the 20th century. The aim of the research is to discuss the origin and culture of inheritance of the professors' personal libraries, the circulation of books in the academic space and the secondary book market, after systematizing data on the nature and scope of the collections. It has been established that the professors' libraries – in parts or in corpore – were not only donated to the University (in cases of A. Abicht, A. Bécu, M. Mianowski, M. Poliński, A. Śniadecki, J. Twardowski, J. Wolfgang) or bequeathed to the University in wills (in cases of J. K. Chodani, W. Herberski, J. Śniadecki), but were also sold to the University (in cases of A. Bécu, L. Bojanus, G. Grodeck, I. Danilowicz, J. Lelewel, J. Lobenwein, I. Oldachowski, R. Symonowicz, S. Stubielewicz); books were also exchanged with the Alma Mater (in*

cases of I. Daniłowicz, J. Jundziłł, J. Lelewel, I. Onacewicz, M. Poliński), and collections were also inherited by relatives (in cases of J. Abicht, L. Bojanus, G. Grodeck, J. Jundziłł, Z. Niemczewski, F. Smuglewicz). In the event of death, solid compensation was paid to the professors' families – A. Bécu, J. Lobenwein, S. Stubielewicz, etc., members for the personal libraries sold to the University. Books were sold at auctions less frequently (in cases of J. Frank, J. Mickiewicz, W. Znamierowski); therefore, the dissemination of the professors' collections in the wider, non-academic reading community, including export abroad, was limited – which was due to the University's reluctance to share intellectual resources, the underdeveloped secondary book market, and the insufficient auction system in the city of Vilnius.

Keywords: *professors, personal library, book collection, stationary trade, secondary book market, auction, wills, purchases, donations, inheritance.*

IVADAS

Vilniaus universitetas, 1803 m. pavadintas *imperatoriškuoju*, XIX a. tęsė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) mokymo tradicijas, taip pat tapo integraciniu Vilniaus švietimo apygardos, nusidriekusios nuo Baltijos iki Juodosios jūros, centru. Komplicuota tokio vaidmens realizacija istoriografijoje įvardyta *mokslinės informacijos gniaužtų* terminu, reiškiančiu akademinės bendruomenės siekį perimti ir diegti naujausias mokslo žinias carinės Rusijos suvaržymų ir represinės cenzūros sąlygomis¹. Profesūra ir kiti akademinės bendruomenės nariai sumaniai pildė mokslinės informacijos ir kitų žinių spragas, išryškėjusias institucinėje Vilniaus imperatoriškojo universiteto (toliau – VIU) bibliotekoje, kaupdami asmenines bibliotekas, įsigyjant knygas „įdarbindami“ išvykusius tobulintis į Vakarų Europą kolegas, naudodamiesi keliaujančių knygų prekeivių (kromininkų) paslaugomis. Tokiu būdu profesoriai sukaupė rinktines, arba parankines bibliotekas, tenkinusias dalykinius, kolekcinis ar šeiminius savininkų poreikius. Iškalbingas šiuo požiūriu patologijos ir teorinės medicinos, higienos ir medicinos policijos profesoriaus Augusto Liudviko Bekiu (August Ludwik Bécu)² pareiškimas 1818 m., paprašius pateikti pageidaujamų įsigyti VIU bibliotekai (toliau – VIUB) veikalų sąrašą: „visus veikalus, reikalingus dėsto-

1 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas mokslinės informacijos gniaužtuose, 1803–1832*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2022, p. 7, 16.

2 Straipsnyje minimų pavardžių rašyta lietuvinama remiantis Valstybinės lietuvių kalbos komisijos rekomendacijomis ir Visuotinės lietuvių enciklopedijos metodika.

mam dalykui, profesorius turi asmeninėje bibliotekoje. Pagalba, kurios norėtusi iš Vilniaus universiteto bibliotekos, yra garsiausių akademijų ir mokslo draugijų darbų atgabėnimas ir papildymas, taip pat pilno medicinos mokslų laikraščio rinkinio įsigijimas – pavyzdžiui, „Zalcburgo medicinos-chirurgijos laikraščio“ komplekto.“³ (Beje, šio Bekiu pageidaujamo periodinio leidinio 138 tomas, leistas 1790–1819 m., VIUB įsigijo 1819 m. už 294 sidabro rublius (toliau – sid. rb) 30 kap.⁴) Akivaizdi Bekiu aliuzija ne tik į jo personalinę, bet ir kitų profesorių turimas bibliotekas. Taigi, galima kelti hipotetinę prielaidą, kad dauguma profesorių, kurių per visą aptariamą 1803–1832 m. laikotarpį VIU dirbo vos daugiau nei 90⁵, turėjo didesnes ar mažesnes asmenines bibliotekas.

Teorija ir metodologija. Ankstyvosios modernybės asmeninių bibliotekų tyrimų teorija ir metodologija yra toli pažengusi. Plečiantis knygų rinkai, keičiantis skoniams ir vertybių sistemai, netgi bibliomanijos požymių turintis kolekcionavimas ėgavo niuansuotą nuosavybės, naudojimo ir knygų įsigijimo, kur didelę įtaką ėgijo tarpininkai, bruožų⁶. Asmeninių bibliotekų tyrimų požiūriu aktuali išvalga apie knygų rinkinius ir skaitymą kaip medijų kultūros išraišką, kurioje „objektų [knygų – A. P.] naudojimas tiek pat svarbus kaip jų gamyba ir platinimas“⁷. Šiame darbe tema plėtojama kaip profesorių kolektyvinės biografijos tąsa arba, perfrazuojant britų tyrinėtoją Jamesą Raveną, kaip knygų rinkinyje išreikšta (auto)biografija (egodokumentas), kurią galima suvokti kaip tekstą⁸. Kitaip tariant, asmeninė biblioteka yra savininko asmenybės ir tapa-

- 3 Salzburger Medizinisch-Chirurgische Zeitung, žr. PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas*, p. 35.
- 4 Rejestr xiąg do Biblioteki Uniwersytetu Imperatorskiego Wileńskiego z summy extraordinarynej kupionych, spisany tym porządkiem jak wchodziły, zacząwszy od d. 14 Marca 1819 roku, daty wejścia pierwszego transportu. Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 68v.
- 5 Apskaičiuota pagal MILINKEVIČIŪTĖ, Daiva. *Imperatoriškojo Vilniaus universiteto (1803–1832) profesorių ir adjunktų kolektyvinė biografija*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2020, p. 248–331.
- 6 POTTEN, Edward. Beyond Bibliophilia: Contextualizing Private Libraries in the Nineteenth Century. *Library and Information History*, 2015, vol. 31, no. 2, p. 73–94.
- 7 BLAAK, Jeroen. *Literacy in Everyday Life. Reading and Writing in Early Modern Dutch Diaries*. Translated by Beverley Jackson. Egodocuments and History Series, vol. 2. Edited by Arianne Baggerman, Rudolf Dekker, Michael Mascuch. Leiden, Boston: Brill, 2009, p. 2–3.
- 8 Autorius teigia, kad knyga „išreiškia savo autobiografiją“, kurią skaitytojai suvokia kaip „tekstą“. Toks požiūris, esą, atitinka Philippe'o Lejeune'o autobiografijos teoriją kaip retrospektyvų pareiškimą apie jos medžiagiškumą ir intelektualinę tapatybę, įskaitant materialias paratekstines ir nenaratyvinės savybes, žr. RAVEN, James. Ar gali būti knygos biografi-

tumo atspindys, kuri tyrinėtojas turi perskaityti (iškoduoti) ir įk kontekstinti. Šiuo atveju įk kontekstinimas reiškia Vilniaus akademinės ir miesto aplinkos atskleidimą. Kolektyvinės biografijos, arba prozopografinių tyrimų požiūriu imponuoja darbai, kuriuose deramą vietą surado asmeniniai knygų rinkiniai, skirti Lietuvos dvasininkų personalijoms⁹. Juos pratęsia Liudo Jovaišos darbas, skirtas Lietuvos eksjėzuitų, tarp jų Vilniaus universiteto profesorių Tado Kundzičiaus (Tadeusz Kundzicz), Pranciškaus Norvaišos (Franciszek Ksawery Narwojsz), Juozapo Mickevičiaus (Józef Mickiewicz), Dovydo Pilchovskio (Dawid Pilchowski), Martyno Počobuto (Marcin Poczobutt-Odlanicki) likimams po Jėzaus draugijos panaikinimo 1773 m.¹⁰ Sisteminės asmeninių bibliotekų tyrimų analizės XIX a. požiūriu svarbus monografinis Lilijos Kovkel (Lilia Kowkiel) darbas¹¹, kuri gražiai pratęsia teorinius-metodologinius klausimus gvildenantys Almos Braziūnienės straipsniai¹².

Istoriografija ir ištirtumas. Darbų, skirtų profesorių asmeninių bibliotekų funkcionavimui ir akademeinei paveldėjimo kultūrai, nėra daug. Esama užuominų apie temines preferencijas knygų rinkiniuose¹³, profesorių bibliotekų apimtis ir knyginių paveldą¹⁴, tarpininkavimą knyginkams¹⁵, akademinės bendruo-

ja? Pranciškaus Skorinos ir Eriko Pontoppidano leidinių lyginamosios įžvalgos (anglų k.). *Knygotyra*, 2023, t. 90, p. 24.

- 9 ALIŠAUSKAS, Vytautas; JASZCZOLT, Tomasz; JOVAIŠA, Liudas; PAKNYS, Mindaugas. Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a. *LKMA metraštis*, t. XXXI, Serija B: Bažnyčios istorijos studijos II. Vilnius: Aidai, 2009; ALIŠAUSKAS, Vytautas; JASZCZOLT, Tomasz; JOVAIŠA, Liudas. Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a. II: Addenda et corrigenda. *LKMA metraštis*, t. XLIII, Serija B: Bažnyčios istorijos studijos XI. Vilnius: LKMA, 2020.
- 10 JOVAIŠA, Liudas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės jėzuitai po 1773 metų*. Kolektyvinė biografija. Rankraštis.
- 11 KOWKIEL, Lilia. *Prywatne księgozbiory na Grodzieńszczyźnie w pierwszej połowie XIX wieku*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2005.
- 12 BRAZIŪNIENĖ, Alma. Senųjų asmeninių Lietuvos bibliotekų tyrimai: *status quo*. Iš *Bibliotheca Litwana II: Atminties institucijų rinkiniai*. Sudarytojas Arvydas Pacevičius. Vilnius: VUL, 2012; BRAZIŪNIENĖ, Alma. Kai kurie probleminiai asmeninių bibliotekų teorijos klausimai. *Knygotyra*, 2015, t. 65, p. 7–24.
- 13 KRAKYTĖ, Asta. Asmeninės Vilniaus akademinės bendruomenės narių knygos rinkinyje *Bibliotheca Academiae Vilnensis*: jų tyrimo ir išlikimo galimybės skaitmeninimo amžiuje. Iš *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2005/2006*. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2009, p. 44–62.
- 14 VAITKEVIČIUTĖ, Viktorija. Kolekcia Joachima Lelewela w Dziale Druków Rzadkich Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego. In *Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi*, 2017, p. 109–120, čia p. 110.
- 15 ŻBIKOWSKA-MIGOŃ, Anna. *Książka naukowa w kulturze polskiego oświecenia*. Warszawa, Wrocław: Państw. Wydaw. Naukowe, 1977, p. 100, 150.

menės dalyvavimą mokslinėje komunikacijoje (knygų pardavimai, mainai)¹⁶. Nagrinėta profesūros skaitymo kultūra, leidžianti atkurti asmeninių bibliotekų funkcionavimą akademinėje aplinkoje. Bene daugiausia šiame tyrimo lauke yra pasiekusi Krokuvos mokslininkė Kristina Bednarska-Ruśajowa (Krystyna Bednarska-Ruszałowa), Vėlyvosios apšvietos Vilniaus akademinės bendruomenės skaitymą tyrusi remdamasi paskolintų knygų žurnalais¹⁷, aptarusi bibliotekas ir knygas memuarinėje XVIII–XX a. lenkų literatūroje¹⁸. Autorė pabrėžė privačių bibliotekų katalogų svarbą, iš jų matyti fondų struktūra, kiekybinės charakteristikos, savininko interesų kryptys, epochos įtaka jų formavimuisi, bibliotekos organizatoriaus darytos atrankos rezultatas. Svarbi autorės išvalga, kad šie šaltiniai „neteikia progos susipažinti su tiesiogine skaitytojo reakcija į literatūrą. Knygų kolekcija – tai potenciali, o ne reali lektūra.“¹⁹ Tai siejasi su estų mokslininkės Tiiu Reimo pastaba, kad „vien dovanoto rinkinio pagrindu neįmanoma nustatyti tikrosios privačių bibliotekų apimties ir dydžio bei rekonstruoti jų formavimosi proceso“²⁰. K. Bednarska-Ruśajowa hipotetiškai spėjo, jog menkas skolinamos mokslinės lektūros lenkų kalba kiekis vyraujant prancūzų ir vokiečių kalboms rodytų tokią lektūrą buvus asmeninėse profesorių bibliotekose, o knygas, kurias laikydavo dešimt ir daugiau metų, galėjo

16 PACEVIČIUS, Arvydas. Mokslinė komunikacija Vilniaus universitete 1823–1832 metais (remiantis Vilniaus universiteto bibliotekos dienynu). Iš *Vilniaus universitetas: tradicijų tąsa, pertrūkiai ir išradimai*. Vilniaus: Vilniaus universiteto leidykla, 2018. Prieiga per internetą: <http://www.muziejus.vu.lt/images/2018_VU_tradiciju_tasa_E_variantas.pdf> [žiūrėta 2025 m. rugsėjo 7 d.].

17 BEDNARSKA-RUSZAJOWA, Krystyna. *Bücher und ihre Leser in Wilna am Anfang des 19. Jahrhunderts. Journal der Ausleihungen der Bücher aus der Bibliothek der Wilnaer Universität 1805–1816. Eine bibliographisch-buchwissenschaftliche Untersuchung*. Frankfurt am Mein: Peter Lang, 1996, 324 s. (Arbeiten und Bibliographien zum Buch- und Bibliothekswesen, Bd. 13). Skolinamų knygų žurnalai buvo panaudoti ir lietuvių tyrimuose, žr. JURGUTIS, Vidas. Apie Vilniaus universiteto bibliotekos skaitytojus XIX a. pradžioje. Iš *Lietuvos bibliotekų istorijos*: teminis mokslo darbų rinkinys. Vilnius, 1985, p. 52–65.

18 BEDNARSKA-RUSZAJOWA, Krystyna. *Biblioteki i książki w pamiętnikach polskich XVIII–XX wieku: rekonesans źródłowy*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2003.

19 BEDNARSKA-RUSZAJOWA, Krystyna. Šviečiamojio amžiaus mokslininkų skaitybos tyrimų metodologija. Iš lenkų k. vertė Elena Macevičiūtė. *Knygotyra*, 1993, t. 20, p. 5–14, čia p. 9.

20 REIMO, Tiiu. Library Catalogues and Books Notated in Probate Inventories of the 17th and 18th Centuries as Sources for Research on Private Libraries and Reading. *Knygotyra*, 2010, t. 54, p. 233–253.

skolinti darydami paslaugą asmenims, neturėjusiems teisės naudotis akademine Universiteto biblioteka²¹. Tarp aktyviausių skaitytojų minimi profesoriai Johanas Heinrichas Abichtas (Johann Heinrich Abicht) (20 pavadinimų, 58 tomai), Aloyzas Liudvikas Kapelis (Aloisius Ludovicus Cappelli) (atitinkamai 40, 94), Jonas Kantas Chodanis (Jan Kanty Chodani) (22, 71), Stanislovas Bonifacas Jundzilas (Stanisław Bonifacy Jundziłł) (13, 47), Johanas Andrius Lobenveinas (Johann Andreas Lobenwein) (28, 58), Juozapas Sandersas (Joseph Saunders) (63, 195), Andriejus Sniadeckis (Jędrzej Śniadecki) (64, 108), Johanas Frydrichas Volfgangas (Johann Friedrich Wolfgang) (42, 180), taip pat Joachimas Lelevelis (Joachim Lelewel), Simonas Malevskis (Szymon Malewski), Mikalojus Mianovskis (Mikołaj Mianowski), Leonas Borovskis (Borowski)²². Paminėtinas Piotro Kiolerio (Köhler) straipsnis, skirtas gamtininko Juozapo Jundzilo (Józef Jundziłł) bibliotekai ir mokslininko knyginiam paveldui Krokuvos atminties institucijose²³. Autorius nustatė, kad J. Jundzilas dalį knygų paveldėjo iš savo tėvo Dominyko, gyvenusio ir dirbusio Eišiškių parapijoje, o knygas minėtoms institucijoms 1884 m. dovanojo – iš viso 316 veikalų (pavadinimų) (360 tomų) – J. Jundzilo vaikaitė (sūnaus Juozapo dukra) Marija. Rinkinyje buvo 123 XVI–XVIII a. ir 154 1801–1832 m. spaudiniai, daroma išvada, kad intensyviausiai savininkas biblioteką komplektavo studijų ir darbo universitete, taip pat užsienio kelionės 1817–1820 m. metu²⁴. Tiesiant tiltus tarp LDK ir XIX a. knygų pasaulio aktualios Aivo Ragauskos²⁵, Stasio

- 21 BEDNARSKA-RUSZAJOWA, Krystyna. Books from Antique to Enlightenment Borrowed by Vilnius Professors from the University Library between 1805–1816. *Knygotyra*, 1997, t. 33, p. 55.
- 22 Ten pat, p. 49. Abichto skolintos knygos buvo grąžintos po mirties 1816, o kai kurios ir vėliau – 1817–1818 m. (pvz., Campe. *Reisebeschreibungen*). Chodanio knygos taip pat grąžintos po mirties – 1823 m. rugpjūčio 1 d., daugumą jų jis skaitė nuo 1810 m. S. B. Jundzilas daugelį knygų grąžino išėjęs į pensiją 1823 m., o užlaikydavo nuo 1 mėn. iki 18 m. Saunderso skolintų knygų laikymo vidurkis – 10 m., jis jas grąžino išvykdamas 1821 m. vasario 25 d. A. Sniadeckis daugelį knygų pasiskolino 1805 m. liepos 13 d., o grąžino 1822 m. lapkričio 24 d. – nes išėjo atostogų dėl ligos.
- 23 KÖHLER, Piotr. Biblioteka naukowa Józefa Jundziłła (1794–1877). *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 1997, t. 42, nr. 3–4, p. 63–84.
- 24 KÖHLER, Piotr. Biblioteka naukowa Józefa Jundziłła, p. 65, 67–68. Įdomu, kad teminiu požiūriu bibliotekoje vyravo ne tik botanika (109 pavadinimai), sodininkystė (14), zoologija (27), bet ir grožinės ir politinės literatūros (108), religijos (10) skyriai. Turėjo grafo Adomo Chreptavičiaus Ščiorsuose 1823 m. dovanotą knygą. Ten pat, p. 69 (2 lentelė), 76.
- 25 RAGAUŠKAS, Aivas. *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. antroje pusėje (1662–1702 m.)*. Vilnius: Diemedis, 2002, p. 256–266.

Samalavičiaus²⁶, Jolitos Sarcevičienės²⁷ publikacijos, skirtos vilniečių knygų rinkiniams. Bendresniu požiūriu pravartūs darbai, skirti bajorijos namų bibliotekoms²⁸, esama rinkinių paveldėjimo kultūrai skirtų šaltiniotyrinių publikacijų²⁹. Apskritai vilniečių profesorių asmeninės bibliotekos jų rinkinių apytakos ir paveldėjimo kultūros požiūriu tyrinėtos epizodiškai, todėl esminiu įrankiu siekiant ją (kultūrą) pažinti yra sisteminė, kritinė archyvinių šaltinių analizė.

Tyrimo objektas ir terminologija. Tyrimo objektas yra profesorių asmeninių bibliotekų raida ir funkcijos paveldo apibrėžtame laike ir erdvėje aspektu. Remiamasi išdiskutuotu asmeninės bibliotekos kaip „individualaus, sutvarkyto asmens (šeimės, giminės) poreikiams skirtu įvairių dokumentų (spaudinių, rankraščių, skaitmeninių, garso, vaizdo ir kt.) rinkinio“ apibrėžimu³⁰. Svarbios įžvalgos apie tokių bibliotekų pobūdį, kurias Vladas Žukas siūlė skirstyti į darbo, bibliofilines, šeimos ir giminės, bendresnio šviečiamojo pobūdžio³¹, o Domas Kaunas – universalias, specialias ir bibliofilines³². Kalbant apie istorinę biblioteką ar rinkinį, dėl šaltinių stokos iškyla sunkumų nustatant jų turinį ir paskirtį – dažniausiai profesorių bibliotekos buvo hibridinės, universalios, skirtos ne tik moksliniams, bet ir šeimos poreikiams tenkinti. Užčiuopti biblio-

26 SAMALAVIČIUS, Stasys. „Vilniaus miestiečių knygos“. Iš SAMALAVIČIUS, Almantas (sud.). *Vilniaus miestiečiai ir miestų kultūra XVII–XVIII amžiuose*. Vilnius: Edukologija, 2013, p. 112–143.

27 SARCEVIČIENĖ, Jolita. Knygos Vilniaus miestiečių namuose XVIII a. pirmoje pusėje. *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 47, 2019, p. 249–278; SARCEVIČIENĖ, Jolita. Vilniečių knygos. Pauliaus Konstantino Macelevičiaus biblioteka. Iš MEDIŠAUSKIENĖ, Zita (sud.). *Pasakojimai apie Vilnį ir vilniečius*, t. 3. Vilnius, 2020, p. 14–36.

28 MOSZYŃSKI, Antoni. Słówo o bibliotekach prywatnych. *Atheneum*, 1841, t. 6, p. 269–271 (aptariamos šlėktų, žemvaldžių bibliotekos); SŁODKOWSKA, Elżbieta. Księgozbiory domowe w pierwszej połowie XIX wieku. *Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi*, 1981, zesz. 5, p. 6–17 (autorė nurodo, kad tyrimo objektas – namų bibliotekos dvaruose, p. 7).

29 CHAMERSKA, Halina. Akta hipoteczne i notarialne jako źródła badań nad księgozbiorami prywatnymi XIX–XX wieku (zagadnienia metodologiczne). *Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi*, 1977, zesz. 3, p. 5–22. Darbe daugiausia dėmesio skirta asmeninėms bibliotekoms Lenkijos Karalystėje ir Varšuvoje. Priega per internetą: <<https://bookhistory.uw.edu.pl/index.php/zbadannadksiazka/article/view/335/370>>.

30 BRAZIŪNIENĖ, Alma. Kai kurie probleminiai, p. 12. Plg. asmeninių poreikių tenkinimo akcentą: „Asmeninė biblioteka – individualus leidinių, rankraščių, kitų dokumentų rinkinys, skirtas asmeniniams poreikiams tenkinti“, žr. *Knygotyra*: [vadovėlis]. Sudaryt. Domas Kaunas. Vilnius, 2006, p. 349.

31 BRAZIŪNIENĖ, Alma. Kai kurie probleminiai, p. 12.

32 KAUNAS, Domas. Asmeninė biblioteka. Iš *Knygotyra*: enciklopedinis žodynas. Vilnius, 1997, p. 27.

tekos struktūrą ir specialias formavimo pastangas remiantis knygų rinkiniu kaip visumos fragmentu nėra paprasta. Mat asmenine biblioteka vadintinas ne bet koks knygų rinkinys, o „sutvarkytas (struktūruotas) knygų (knygą traktuojant plačiąja prasme, taigi gali būti rankraščių, įvairių kitų laikmenų) rinkinys – toks, kuris savininko specialiau formuojamas (komplektuojamas), struktūriškai apmąstomas, prižiūrimas ir įprasminamas“³³. Svarbus ir apimčių klausimas, bibliotekos dydis, nes iki XIX a. vidurio pakankamai didele asmenine biblioteka galima laikyti knygų rinkinį nuo 100 iki 300 tomų³⁴. Darbe sąvokos *knygų rinkinys* ir *biblioteka* vartojamos sinonimiškai, nes dažnai nežinome tikrojo jų dydžio ir teminės struktūros.

Esminis tyrimo klausimas – kaip knygų rinkiniai, darbe traktuojami kaip egodokumentai, buvo vertinami ir įpaveldinami XIX a. Vilniaus akademinės ir miesto kultūros kontekste. Siekiama patvirtinti prielaidą, kad aktyvesnių Vilniaus akademinės bendruomenės narių dovanojimai ir kita veikla, susijusi su dalyvavimu mokslinės informacijos apytakoje, liudija „buvus didesnę dovanotojo asmeninę biblioteką ar kitokią kolekciją“³⁵. Istorines asmenines bibliotekas šiame tyrimo etape vertiname ne kaip „knyginio paveldo kompleksus“³⁶ (jais jos tapo XX–XXI a.), bet kaip gyvąją XIX a. pradžios knygos instituciją, nagrinėjamą remiantis konkrečios epochos kontekstu, gilinantis į jų kilmę, raidą ir (pa)likimą apibrėžtu laikotarpiu. Tokia tyrimo prieiga leidžia nubrėžti ne tik praktines, bet ir teorines gaires gilesnėms asmeninių bibliotekų raidos ir paveldo studijoms, ateityje aprėpiant išlikusių profesorių knygų rinkinių proveniencinę, marginalinę analizę *de visu* (nuo jos šiame tyrimo etape atsiribojama). Naudojama sisteminė ir kritinė šaltinių analizė, nes „vien dovanoto rinkinio pagrindu neįmanoma nustatyti tikrosios privačių bibliotekų apimties ir dydžio bei rekonstruoti jų formavimosi proceso“³⁷ – nuosavybės inventoriai nebūtinai parodo realią knygų rinkinio sudėtį ir apimtį, nes nefiksuoti smulkieji spaudiniai, o vertingiausios knygos iki patekdamos į kitus rinkinius „nueidavo savais keliais“. Tarp egodokumentinių šaltinių paminėtini atsiminimai, dienoraščiai

33 BRAZIŪNIENĖ, Alma. Senųjų asmeninių Lietuvos bibliotekų tyrimai: *status quo*, p. 35.

34 PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė 1792–1832. Dovanų Vilniaus universiteto bibliotekai knyga*. Vilnius, 2010, p. 167; BRAZIŪNIENĖ, Alma. Senųjų asmeninių Lietuvos bibliotekų tyrimai: *status quo*, p. 41–42.

35 PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 166.

36 BRAZIŪNIENĖ, Alma. Kai kurie probleminiai, p. 15.

37 REIMO, Tiiu. Library Catalogues and Books Notated in Probate Inventories of the 17th and 18th Centuries as Sources for Research on Private Libraries and Reading. *Knygotyra*, 2010, t. 54, p. 233–253.

(ypač mokslinių kelionių ataskaitos, rašytos pirmuoju asmeniu), tarpasmeninė korespondencija, kurioje aptariamas personalinių bibliotekų komplektavimas, santykiai su knygų prekeiviais, knygų išsigijimas ir panaudojimas akademinės bendruomenės poreikiams. Darbe taip pat panaudota Vilniaus periodika, ypač „Lietuvos kurjerio“ (*Kuryer Litewski*) pranešimai apie aukcionus, vykusius aptariamam laikotarpiu Vilniaus mieste.

ASMENINIŲ BIBLIOTEKŲ APIMTYS

Be testamentais savo bibliotekas VIU užrašiusių bendrosios ir klinikinės terapijos profesoriaus Vincento Herberskio (Wincenty Onufry Herberski, 1783–1826, turėjo 2 238 tomus), astronomo, buvusio VIU rektoriaus Jono Sniadeckio (1756–1830, 1 720 t.), moralinės teologijos profesoriaus Jono Chodanio (1769–1823, 430 t.)³⁸, dideles asmenines bibliotekas sukaupė ir kiti akademinės bendruomenės nariai. Eksperimentinės fizikos profesorius eksjėzuitas Juozapas Mickevičius (Józef Mickiewicz, 1744–1817) buvo surinkęs „puikių knygų biblioteką, kelis tūkstančius tomų, ne tik fizikos, chemijos ir matematikos, bet ir daugybės istorinių, filologinių ir filosofinių veikalų“³⁹. Jo biblioteka buvo išparduota aukcione⁴⁰ (žr. toliau). 1 325 tomus už 1 000 sid. rb Universitetas nupirko po patologijos ir teorinės medicinos profesoriaus J. Lobenveino (1759–1820) mirties⁴¹ iš jo žmonos Sofijos⁴². Prof. J. Lobenveino knygų, daugiausia medicinos srities vokiečių kalba, 1820 m. sąrašė buvo pateiktos perduodamų knygų kainos, o bibliotekininko Kazimiero Kontrimo (Kazimierz Kontrym) prierasas rodo, kad 66 tomai knygų ir 558 disertacijų nebuvo įkainoti kaip nevertingi⁴³. Manyta, kad didesnė mediko Jozefo Franko (Joseph Frank, 1771–1841) asmeninės bibliotekos dalis jam išvykstant

38 PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 168.

39 KOWKIEL, Lilia. *Prywatne księgozbiory*, p. 42.

40 Darbe vartojame terminą *aukcionas*, kuris apibūdina bendresnę kilnojamojo turto viešo išpardavimo konkurso būdu kategoriją ir apima *varžytynes* – priverstinį turto išpardavimą.

41 Mirė 1820 m. sausio 12 d. 4 val. ryte, palaidotas sausio 15 d. Bernardinų kapinėse. Protokulą Posiedzeń Rządu Uniwersytetu Wileńskiego za pierwszy teryał 1820 roku. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – VUB RS), F2 KC-189, lap. 72v, 193r.

42 Wypis z Protokulu Sessyi rządu Uniwersytetu Wileńskiego, 1 kwietnia 1820 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 341r; Katalog Xiąg Ś. P. Lobenweina 2 kwietnia 1820 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 342r–369r. Plg. BRENSZTEJN, Michał. *Biblijoteka uniwersytecka w Wilnie do roku 1832*. Wilno, 1825, p. 62.

43 Katalog Xiąg Ś. P. Lobenweina 2 kwietnia 1820 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 342r–369r.

1823 m. iš Vilniaus buvo išparduota aukcione ir kaip atskiras vienetas nerado vietos VIU bibliotekos fonduose⁴⁴. Iš tiesų dalį knygų J. Frankas pasiūlė pirkti pagal sąrašą, kurį peržiūrėjęs VIUB prefektas Gotfrydas Ernestas Grodekas (Gottfried Ernest Grodeck) atrinko 103 tomus „svarbių, retų ir geros fizinės būklės knygų“⁴⁵. Jas 1823 m. liepos 9 d. perdavė Adolfas Abichtas, J. Franko mokinių, Medicinos klinikos profesoriaus pagalbininkas, už knygas sumokėti 223 sid. rb⁴⁶. Ir tai nebuvo viskas, nes 1825 m. kovo 26 d. VIU rektorius Vaclovas Pelikanas (Wacław Pelikan) laiške Vilniaus švietimo apygardos globėjui pranešė apie J. Franko ketinimą parduoti universitetui Vilniuje likusią medicinos bibliotekos dalį (1 874 tomus) už 700 sid. rb⁴⁷. Galimas daiktas, čia buvo ir Johano Péterio Franko (Johann Peter Frank, 1745–1821) biblioteka, tėvo J. Frankui užrašyta testamentu ir pergabenta į Vilnių „už nemažus pinigus“⁴⁸. Išlikusių knygų katalogas⁴⁹ rodo, kad tarp 933 pavadinimų knygų buvo spaudinių, išleistų jau po J. P. Franko mirties⁵⁰, taigi greičiausiai sutelktas visas Frankų palikimas Vilniuje. Šis turtas atiteko V. Pelikano iniciatyva reorganizuotam Medicinos institutui, už kurio lėšas knygos įsigytos, 1829 m. – VIU centrinei bibliotekai⁵¹, o Universitetą 1832 m. uždarius – Medicinos ir chirurgi-

44 PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 177–178.

45 Xiążki od Professora Franka wzięte do Biblioteki Uniwersyteckiej. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 173r. 8 pavadinimai knygų (103 tomai) įvertinti 223 sid. rb.

46 Dziennik rozmajtych czynności Biblioteki Uniwersytetu Imperatorskiego Wileńkiego. Xiega 2ga. od dnia 31 marca 1823 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 74, lap. 3v.

47 KRAKYTĖ, Asta. Vilniaus akademinė bendruomenė ir jos biblioteka XIX amžiaus pirmojoje pusėje: imperinio valdymo įtaka. *Knygotyra*, 2008, t. 51, p. 16.

48 FRANKAS, Jozefas. *Atsiminimai*. Vilnius, 2001, p. 558. Tai buvo antroji J. P. Franko asmeninė biblioteka, surinkta pardavus pirmąją (apie 15 000 tomų) Kazanės universitetui už 20 000 rb asignacijomis, t. y. maždaug už 7 000 sid. rb, žr. PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas*, p. 42; plg. ROSEN, George. Biography of Dr. Johann Peter Frank: Imperial and Royal Court Councillor, Hospital Director and Professor of Practical Medicine at the University in Vienna, Member of various learned Societies. *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*, 1948 Winter, vol. 3, No. 1, p. 11–46, čia p. 12.

49 Catalogue de Livres de Médecine [po Franku, 1825]. LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1728, lap. 1–34. Plg. PASZKIEWICZ, Urszula. *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do roku 1939, Supplement I*. Warszawa: Wspólne dziedzictwo, 2000, p. 235–236, nr. 937.

50 SCHEU, Fidelis. *Meine Beobachtungen über die eigenthümlichen Wirkungen der Bäder in Marienbad*. Prag: Veterl, 1822.

51 Iš Medicinos instituto (*Instytut skarbowy lekarski*) perkelta į VIUB 3 842 tomai knygų, rinkinys ir toliau turėjo autonominės kolekcijos statusą. Do Raportu ogólnego wiadomości o tem, co przybyło do Biblioteki Uniwersytetu do dnia 1 Listopada r. 1818 do 31 Pazdziernika r. 1829. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 75, lap. 234r.

jos akademijai. Beje, artėjant Napoleono kariuomenei prie Vilniaus J. Frankas pusę savo knygų ir rankraščių buvo palikęs Šv. Jonų bažnyčioje po altoriumi, o kitas – Universiteto bibliotekoje, kad išvengtų didesnių nuostolių⁵². J. Frankui laiku negrįžus į Vilnių po napoleonmečio, asmeninę biblioteką norėta konfiskuoti, bet taip neatsitiko – viską atgavo grįžęs į Vilnių 1813 m.⁵³ Taigi, didesnės asmeninės bibliotekos, kurioje būta daugiau kaip 2 000 tomų, dalies, kaip ir baldų, numatytų parduoti aukcione 1823 m. rugsėjo 3 d.⁵⁴, J. Frankas neišsivežė – ji liko Vilniuje.

Didelę ir vertingą biblioteką buvo sukaupęs dogminės teologijos prof. Andriejus Benediktas Klungevičius (Andrzej Benedykt Kłagiewicz, 1767–1841). Anicetas Renjė (Anicety Renier) 1842 m. kovo 30 d. laiške Teodorui Narbutui ją apibūdino kaip „puikią, kurią įsigijo žydų antikvarai“⁵⁵. Reda Griškaitė, įvardijusi A. Klungevičių kaip eruditą ir bibliofilą, nustatė, kad jis prenumeravo pirmąją Adomo Mickevičiaus poezijos leidimą⁵⁶, rinkinyje turėjo lietuviškų knygų⁵⁷, Jurgio Knapijaus (Cnapius, Knapski) žodyną, kurį iš minėtų antikvarų įsigijo kartūzų vienuolis Paulius Geniušas (Gieniusz)⁵⁸. Nėra tikslesnių žinių apie A. Klungevičiaus bibliotekos kaupimo pradžią ir dydį. Galima kelti prielaidą, kad rinkti knygas pradėjo mokytojaudamas Kražiuose, o išibėgėjo dirbdamas

52 MIEŽINIENĖ, Ala Sabina. FRANK Josef, Frankas Jozefas. *Lietuvos knygos veikėjai: biografių žodynas*. Elektroninis išteklius. [Vilnius, 2004].

53 FRANKAS, Jozefas. *Atsiminimai*, p. 396, 415.

54 Vilniaus miesto tarėjas Jonas Bukša (Buksha) praneša, kad 1823 m. rugsėjo 3 d. Universiteto mūrnamyje Nr. 197 (dabar Didžioji g. 1) vyks viešas valstybės patarėjo J. Franko baldų aukcionas. Žr. *Kurier Litewski*, 31 sierpnia 1823 r., dodatek do nr. 105; *Kurier Litewski*, 3 września 1823 r., dodatek do nr. 106. Taip pat žr. DRĖMA, Vladas. *Vilniaus namai archyvų fonduose*. III knyga. Vilnius, 2000, p. 138. Toliau šiame darbe Vilniaus namų numeracija teikiama remiantis vadinamuoju *Karolio Grunerto 1808 m. planu* (prieiga per internetą: <<https://zemelapiai.vplanas.lt/vilniausdnr/lt/periods/compare/timeline/1808>>), taip pat serijinio leidinio *Vilniaus namai archyvų fonduose* (kn. 1–13, Vilnius, 1998–2007) duomenimis.

55 T. Narbutui Renjė atrinko 20 istorinių veikalų iš A. Klungevičiaus bibliotekos ir nurodė, kad juos galima įsigyti mažiau nei už pusę kainos. T. Narbutas kai kuriuos iš jų pavadino „itin reikalingais“ ir nupirko, žr. KOWKIEL, Lilia. *Prywatne księgozbiory*, p. 43.

56 GRIŠKAITĖ, Reda. Didelė nedidelio tomelio istorija. Iš *Adomo Mickevičiaus poezija*. Pirmas tomas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2022, p. 24–25.

57 GRIŠKAITĖ, Reda. Teodoro Narbuto intelektualiniai žaidimai: Šiauriai kaip lietuviškų senienų muziejus. *Knygotyra*, 2020, t. 75, p. 292, išn. 118.

58 GRIŠKAITĖ, Reda. *Nuo botanikos iki istorijos: Paluknio dvaro literatė Aleksandra Volfgantaitė (Aleksandra Tekla Sofia Wolfgang, 1805–1861)*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2016, p. 154.

VIU – 1810 m. tapo Vyriausiosios kunigų seminarijos (VKS) prie VIU rektoriumi, 1815 m. – teologijos daktaru ir dogminės teologijos ir Bažnyčios istorijos profesoriumi⁵⁹. Eidamas VKS rektorius pareigas 1814 m. derino su Vilniaus miesto magistratu buvusio VKS rektoriaus Valentino Znamierovskio (Walenty Gładysz Znamierowski⁶⁰), mirusio 1810 m. gegužės 4 d.⁶¹, kilnojamojo turto, taip pat „įvairių knygų bibliotekos“ varžytynės, siekiant panaikinti skolas Vilniaus žemės teisme⁶². Tikėtina, kad šios varžytynės A. Klungevičių galėjo paskatinti gilintis į bibliofilinės meistrystės paslaptis – panašiai kaip ir VKS auklėtinį, būsimą vienos didžiausių XIX a. Lietuvoje bibliotekų savininką Joną Chrizostomą Gintilą (Gintyllo)⁶³.

Tarp akademinę karjerą tęsusių po VIU uždarymo asmeninių bibliotekų savininkų pažymėtinas ekstraordinarinis fiziologijos (1815 m.) ir ordinarinis akušerijos profesorius (1819 m.) M. Mianovskis (1783–1843), 1819–1825 m. Medicinos fakulteto⁶⁴ dekanas. Po jo mirties 1843 m. sudarytame asmeninės bibliotekos knygų sąrašė užfiksuoti 245 pavadinimai knygų – daugiau kaip 300 tomų⁶⁵. Galimas daiktas, dalis knygų XX a. atiteko kolekcininkui Pranciškui Tyczkowskui⁶⁶. Apie bibliotekos kaupimą ir kolekcinis pomėgius, mėginimus

59 PRAŠMANTAITĖ, Aldona. Vilniaus vyskupijos ganytojo sosto link: vyskupo Andriaus Benedikto Klungevičiaus bažnytinės karjeros pakopos. *Lietuvos istorijos metraštis*, 2016/2. Vilnius, 2017, p. 148.

60 Kilęs iš Palenkės vaivadijos, V. Znamierovskis 1782 m. tapo kunigu, dėstė moralinę teologiją Januvo kunigų seminarijoje, 1791–1806 m. seminarijos Olykoje (Ołyka) rektorius. Smolensko ir Lucko kanauninkas, Olykos koleginės kapitulos prelatas-scholastikas. Žr. GRABCZAK, Paweł. *Seminaria duchowne lucko-żytomierskiej diecezji 1798–1842*. Ostróg: Wołanie z Wołynia, 2006, p. 341–342.

61 Dziennik czynności Seminarium Głównego Duchownego oraz wszelkich wydarzających się w Seminarium zwyczajnych y nadzwyczajnych wypadków od 1808 do 1811 r. VUB RS, F13-195, lap. 23v.

62 *Kuryer Litewski*, 4 lutego 1814 r., dodatek do nr. 13.

63 Būdamas VIU Moralės ir politikos mokslų fakulteto Šv. Rašto viceprofesoriumi, J. Gintila 1817 m. parengė įspūdingą 250 pavadinimų išgytinių Šv. Rašto studijoms knygų sąrašą, žr. PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas*, p. 36. 1818 m. Gintilai paskirta įvertinti M. Bobrovskio atsiųstą Vienoje išparduodamų varžytynės knygų katalogą. Wypis z protokolu sessji radu Uniwersytetu Wilenskiego, roku 1818 dnia 25 stycznia. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 208r.

64 Čia ir toliau siekdami išvengti sąvokų persidengimo Universiteto *skyriams* įvardyti vartosi-me *fakulteto* terminą.

65 Spis książek pozostałych po śmierci prof. Mikołaja Mianowskiego, po 16 kwietnia 1843 r. LVIA, f. 1135, ap. 2, b. 443, lap. 1–12.

66 Kun. Pranciškus Tyčkovskis (Franciszek Tyczkowski), netoli Šalčininkų Kamionkoje (Akmenynėje) 1926–1930 m. prižiūrėjęs bažnyčios statybos darbus, Vilniuje 1934 m.

formuoti asmeninę biblioteką VIU laikotarpiu liudytų M. Mianovskio 1818 m. dovana VIU bibliotekai – šešios 1811–1817 m. leistos knygos, kurias bibliotekininkai nežinia kodėl pavadino *senomis*⁶⁷, tarp jų Voldemaro fon Ditmaro *Livonijos pavadinimo kilmės tyrimas* (Heidelbergas, 1816)⁶⁸.

Daug didesnes asmenines bibliotekas sukaupė profesoriai, aktyviai reiškęsi visuomeniniame ir mokslo pasaulyje po VIU uždarymo – J. Volfgangas, turėjęs 900 veikalų – daugiau kaip 1 000 tomų⁶⁹, Mykolas Pelka-Polinskis (1784–1848, turėjo apie 12 000 tomų⁷⁰). M. Pelkos-Polinskio rinkinius, kuriuos paveldėjo svainis prof. Valerijonas Gurskis (Walerian Górski, 1790–1874), kolekcinio požiūriu vertinęs Liucijonas Uzembła (Lucyan Uzębło) manė, kad Polinskis (m. 1848) juos kaupė maždaug 30 metų, t. y. nuo 1818 m.⁷¹ Augančias asmeninės M. Polinskio bibliotekos apimtis liudytų 1822 m. gruodžio 19 d. už 10 sid. rb įsigytos dvi knygų spintos, kurios buvo atiduotos VIU bibliotekai 1817 m. liepos 7 d. kartu su numizmatikos kolekcija po Fizikos ir matematikos fakulteto

spalio 10 d. nurodo, kad sąrašas darytas paties M. Mianovskio arba jo sūnaus teisėjo Stanislovo Mianovskio ranka. Pažymima, kad dalį knygų sudegino bolševikai 1920 m., dalis atiduota jėzuitų bibliotekai, o 50 veikalų ir keli periodiniai leidiniai 1934 m. rugsėjo mėn. atiteko Vilniaus mokslo bičiulių draugijai, žr. PASZKIEWICZ, Urszula. *Inwentarze, Supplement I*, p. 236, nr. 940. Plg. prieigą per internetą: <<http://www.tygodnik.lt/201547/wiesci8.html>>.

67 10 Lutego 1818 r. pan prof. Mianowski darował. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 210 r. Knygų sąrašo publikaciją žr. PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 45.

68 DITMAR, Woldemar von. *Disquisitio de origine nominis Livoniae historiae livonorum prodromus* auctore Dr. Woldemaro a Ditmar, Livonicorum et Esthonicorum nobilium consociationis membro. Heidelbergae: Typis Joannis Michaelis Gutmanni, 1816.

69 Spis książek w Bibliotece Wolfganga, XIX a. pirmoji pusė. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – LMAVB RS), BF-691. Žr. PASZKIEWICZ, Urszula. *Rękopiśmienne inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej (spis za lata 1553–1939)*. Warszawa: DIG, 1996, p. 74, nr. 371. Plg. ŽUKAS, Vladas. Senieji Lietuvos bibliotekų katalogai. *Bibliotekų darbas*, 1968, nr. 11, p. 28, 29, išn. 66. Taip pat žr. ten pat, nr. 12, p. 26–29.

70 Tokių skaičių L. Uzembła nurodo rinkinius XX a. pradžioje įsigijant grafiui Antanui Tiškevičiui, žr. UZĘBŁO, Lucyan. Puścizna po profesorach wileńskich. *Tygodnik illustrowany*, 1902, nr. 45, p. 885.

71 UZĘBŁO, Lucyan. Puścizna po profesorach wileńskich, p. 885. Polinskis turėjo, be kita ko, iš prof. Zygmunto Revkovskio (Zygmunt Rewkowski, 1807–1893) gautą karaliaus Jono Sobieskio kalendorinį dienoraštį apie 1683 m. Vienos kampaniją. Daugiau apie rankraštinių Polinskio palikimą Vilniaus atminties institucijose žr. MINCER, Wiesław. Spuścizna rękopiśmienna Michała Pełki-Polińskiego. In *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Nauki Humanistyczno-Społeczne*, z. 13: Nauka o Książce III, 1965, p. 43–52.

dekano J. Mickevičiaus mirties⁷². Apie 1 000 tomų biblioteką, turtingą slaviskų spaudinių ir rankraščių, Šarašovoje (Иларавова netoli Pružanų) surinko Mykolas Bobrovskis (Michał Bobrowski), kuris 1847 m. pardavė ją garsiam bibliofilui Vladislavui Trembickiui (Władysław Trębicki) už 20 tūkst. auksinų pasilikdamas teisę naudotis knygomis iki gyvenimo pabaigos⁷³. M. Bobrovskio akademinis aktyvumas, „knygų medžioklė“ mokslinės išvykos metu, kuomet Romoje susitiko su Stanislovu Čerskiu (Stanisław Czerski)⁷⁴, tarpininkavimas įsigyjant knygų aukcionuose⁷⁵ rodytų, kad profesorius jau iki VIU uždarymo sukaupe reikšmingą biblioteką, kurioje galėjo būti 500–600 tomų⁷⁶.

Ypatingas J. Lelevelio bibliotekos, kurios didesnę dalį istorikas sukaupe išėvijoje, atvejis. Galimas daiktas, kad joje prieš padalinant kelioms atminties institucijoms buvo daugiau kaip 6 000 tomų⁷⁷, tačiau skaičiai įvairuoja. Aišku viena – testamentu 1926 m. Vilniaus universiteto biblioteka gavo didesnę bibliotekos dalį, nes joje saugoma 3 684 pavadinimų knygos (5 400 tomų)⁷⁸. Ankstyvoji J. Lelevelio biblioteka apibūdinama taupiai; nurodoma, kad mokslininkui emigravus teko palikti sukaupią nemažą biblioteką – tik mažą dalį brolis Protas (1790–1884) jam nusiuntė į Briuselį⁷⁹. Profesorius laiškuose broliui ir

72 Regestr Xiag od P. Professora Polińskiego do Biblioteki Uniwersytetu nabytych d. 19 grudnia 1822 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 148. K. Kontrimo sudarytame sąrašė nurodoma, kad Polinskis pardavė septynis tomus knygų (*Memoires del Academie de Turin. Literature*, 1809–1810; *Denkschriften der Königlichen Akademie der Wissenschaft für das jahr 1808–1815*; *Atlas pour le voyage en Italie par Lalande*, [Paris, 1786]) už 24 sid. rb 44 kap., atidavus jam staliaus Juozapo Rimkevičiaus (Józef Rymkiewicz) 10 sid. rb įvertintas spin-tas, išmokėta 14 sid. rb 44 kap.

73 KOWKIEL, Lilia. *Prywatne księgozbiory*, p. 42.

74 PACEVIČIUS, Arvydas. Stanislovo Čerskio kelionė po Vakarų Europą 1819–1821 m. Iš *Kultūrologija*. T. 10: kultūriniai tapatumai ir pokyčiai. Vilnius, 2003, p. 222.

75 Žr. išn. 64.

76 „Turėjo asmeninę gerai sukomplektuotą biblioteką“ (Mia! bibliotekę własną dobrze dobraną), o M. Bobrovskio sūnėnas kaltino Trembickį svetimo turto pasisavinimu, žr. BIELIŃSKI, Józef. *Uniwersytet Wileński (1579–1831)*. T. 3. Kraków: Druk W. L. Anczyca, 1899–1900, p. 130.

77 1862 m. spalį bibliotekininkui Aleksandrui Burbai (1800–1877) sudarius viso J. Lelevelio perduoto Batinjolio bibliotekai Paryžiuje rinkinio inventorinį sąrašą paaiškėjo, kad jis apėmė 5 573 veikalus, žr. prieigą per internetą: <<https://www.bernardinai.lt/leleweliana-sudetingas-unikalios-kolekcijos-kelias-i-vu-biblioteka/>>. Taigi, skaičiuojant tomais galėjo būti gerokai daugiau.

78 VAITKEVIČIUTĖ, Viktorija. Kolekcja Joachima Lelewela w Dziale Druków Rzadkich Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego, p. 112.

79 Prieigą per internetą: <<https://www.bernardinai.lt/leleweliana-sudetingas-unikalios-kolekcijos-kelias-i-vu-biblioteka/>>.

mecenatui Tytui Działinskiui (Tytus Działyński) apgailestavo, kad knygų siunta jo nepasiekė⁸⁰, o Michalas Ambrosas (Michał Ambros) Lelevelio „universitetinę“ biblioteką įvertino taip: „Apskritai iki 1831 m. sukaupią knygų kolekciją galima apibūdinti kaip istorinio turinio polonikos kolekciją.“⁸¹ Akivaizdu, kad J. Lelevelis 1824 m. spalio mėnesį išvykdamas iš Vilniaus buvo sukaupęs nemažą biblioteką, kuriai knygų gavo iš giminačio Konstantino Šelutos (Szelutta), rinko Porycke (dabar Pavlivka), Lucke, Kremenecyje, Pulavuose, Varšuvoje, Vilniuje⁸². Pradiniame laikotarpyje ją galima pavadinti kelionine, nes didesnę dalį knygų, reikalingų istorijos studijoms, vežiojosi su savimi. To laikotarpio asmeninę biblioteką J. Lelevelis taip apibūdino: „turėjau su savimi kelioninę biblioteką, tai yra dėžę, pripildytą mažo formato knygų, daugiausia senovės rašytojų“⁸³. Antra, pažymėtinas Lelevelio demokratiškas entuziazmas dalinantis sukauptomis intelektualinėmis vertybėmis, jas viešinant ir dovanojant⁸⁴. Apie demokratinę Lelevelio laikyseną ir idėjines preferencijas liudija 1817 m. rugsėjo 16 d., jau tapus VIU profesoriumi, dovanotas paspalvintas vario raižinys pavadinimu *Tomas Džefersonas*⁸⁵ – *filosofas, patriotas ir draugas*⁸⁶. Taigi,

80 1835 m. J. Lelevelis Briuselyje gavo pirmą rankraščių siuntą, o 1847 m. – antrą, kurią atgabeno iš Berlyno prekeivis šampanu. Spaudiniai liko Varšuvoje, žr. LELEWEL, Joachim. *Przygody w poszukiwaniach i badaniu rzeczy narodowych polskich*. Poznań: Nakładem J. K. Zupanskiego, 1858, p. 77, 88.

81 VAITKEVIČIUTĖ, Viktorija. Kolekcja Joachima Lelewela w Dziale Druków Rzadkich Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego, p. 110. Nurodoma, kad Lelevelis keitėsi knygomis ir dovanavo jas VIUB, apie tai byloja išlikęs VIUB paleotipas, dovanotas 1821 m. spalio 10 d.

82 LELEWEL, Joachim. *Przygody w poszukiwaniach i badaniu rzeczy narodowych polskich*. Poznań: Nakładem J. K. Zupanskiego, 1858, p. 3, 12, 16, 27, 34, 39.

83 Ten pat, p. 13. Asmeninę biblioteką Lelevelis vadina nuosavu rinkinėliu (*zasobik własny*), nuosava knyginyčia (*własna księżnica*), mano bibliotekėle (*moja biblioteczka*), ten pat, p. 13, 15, 27.

84 1819 m. VIUB dovanavo *Dzieje starożytne* (1818, su atlasu), *Dodatek do Teodora Wagi* (1819), žr. *Dziennik Wileński*, 1820, t. 1, nr. 4, p. 501. Apie kitas gausias dovanas VIUB, iš kurių pirmoji buvo 1809 m. dėstant Kremenecio licėjuje, kur naudojosi turtinga biblioteka ir papildė savo rinkinį, žr. PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 28, 42, 44, 52, 58, 60, 62, 72, 76, 78. Dovanavo knygas ir tiesiogiai VIU, žr. PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas*, p. 249, nr. 170.

85 Tomas Džefersonas (Thomas Jefferson, 1743–1826), vienas iš vadinamųjų JAV įkūrėjų, pagrindinis Nepriklausomybės deklaracijos autorius, dovanojęs asmeninę biblioteką būsimai JAV kongreso bibliotekai.

86 Raižinį atliko pagal Tado Kosciuškos piešinį Mykolas Sokolnickis, žr. PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 42, 114–115.

jeigu K. Kontrimą vadina Vilniaus Franklinu⁸⁷, Leleveliui tiktų Vilniaus Džefersono vardas. Pažymėtina, kad Lelevelis specialiai nerinko knygų pagal tam tikrą požymį – senumą, leidybos vietą, retumą. Tai rodo, kad jis nesiangažavo kaip bibliofilas. „Atsokratydavo“ jam nebereikalingomis, panaudotomis etapiniame tyrime knygomis jas parduodamas ar apsieisdamas į reikalingesnes. J. Lelevelis prieš emigraciją galėjo būti sukaupęs 500–600 tomų biblioteką. Asmenines bibliotekas buvo sukaupę VIU Moralės ir politikos mokslų fakulteto dekanas pijoras Juozapas Konstantinas Boguslavskis (Józef Konstanty Bogusławski, 1754–1819), visuotinės istorijos profesorius, misionierių vienuolis Tomas Husaževskis (Tomasz Husarzewski, 1732–1807)⁸⁸, logikos ir filosofijos dėstytojas, pijoras Angelas Daugirdas (Anioł Dowgird, 1776–1835), chirurgijos profesorius Jokūbas Briotė (Jakób Briôtet, 1749–1819)⁸⁹ ir kt. (žr. toliau).

BIBLIOTEKŲ KAUPIMO MOTYVAI IR KNYGŲ RINKA

Aptartoji asmeninių bibliotekų raida rodo, kad daug profesorių turėjo ne rinkinius, o asmenines bibliotekas. Kaip jos buvo komplektuojamos, reiktų atskiro tyrimo. XIX a. įvyko pokyčių knygų rinkoje: išsiplėtė knygynų asortimentas, plėtojosi antrinė knygų rinka (angl. *secondary book market*) – institucijos ir procesai, susiję su jau pagaminto ir bent kartą parduoto panaudotų knygų asortimento apyvarta⁹⁰. Tyrinėtojai nurodo, kad XVIII a. pabaigoje įvyko radikalių skonio ir požiūrio pokyčių knygos kultūroje, pereita nuo knygų išsigijimo dėl jų turinio prie objektinio kolekcionavimo, kuris sukėlė ne tik bibliofilijos, bet ir bibliomanijos protrūkį⁹¹. Knygų kaupimo motyvai nulėmė

87 Taip K. Kontrimą įvardijo Zygmuntas Skvarčinskis (Zygmunt Skwarczyński), o lietuvių istoriografijoje įgarsino Egidijus Aleksandravičius, žr. ALEKSANDRAVIČIUS, Egidijus. Kazimieras Kontrimas ir lituanistinis sąjūdis XIX a. pradžioje. Iš *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*. T. 1: Tautinės savimonės žadintojai: nuo asmens iki partijos. Vilnius: Sietynas, 1990, p. 5.

88 ŠIDLAUSKAS, Algirdas. *Istorija Vilniaus universitete XVI a. pabaigoje – XIX a. pradžioje*. Vilnius: Mokslas, 1989, p. 114, 117.

89 Briotė rinkinį galėjo paveldėti būsimas civilinis Vilniaus gubernatorius Piotras Hornas, kurio biblioteką VIU nupirko 1820 m. BRENSZTEJN, Michał. *Biblioteka uniwersytecka w Wilnie do roku 1832*, p. 62.

90 NIEĆ, Grzegorz. *Wtórny rynek książki w Polsce. Instytucje, asortyment, uczestnicy*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2016.

91 POTTEN, Edward. Beyond Bibliophilia: Contextualizing Private Libraries in the Nineteenth Century. *Library and Information History*, 2015, vol. 31, no. 2, p. 73–94.

rinkinių apimtis ir pobūdį. Profesoriai surinko bibliotekas nuo parankinio akademinio rinkinio iki bibliofilinės kolekcijos. Teminiu ir bibliotekų visuminės struktūros požiūriu įmanoma atkurti tokias bibliotekas kaip J. K. Chodanio, J. Lobenveino, J. Franko – tai leidžia padaryti tiek išlikę katalogai, tiek knygos dabartinėje Vilniaus universiteto bibliotekoje, tyrinėtinos *de visu*.

Asmeninių bibliotekų telkimo motyvų buvo įvairių. Ilgalaikę komplektavimo strategiją ir bibliofilinį tikslą turėjo nedaugelis akademijos bendruomenės narių. Naujosios kartos profesoriai, aktyviai dalyvavę akademinių žinių apytakoje ir padėję pagrindus asmeniniam knygų rinkiniui, jį profiliavę, pirkę ir pardavę knygas ar jomis keitęsi, vėliau sukaupė dideles asmenines bibliotekas, turinčias mokslinės-bibliofilinės kolekcijos požymių (Klongevičius, Lelevelis, Polinskis, Volfgangas). Šie asmenys dalijosi privačioje erdvėje sukauptais turtais, vyko akademiniai mainai, žinių apytaka. Antai farmacijos ir farmakologijos profesorius J. Volfgangas ne tik angažavo platų mokslininkų ratą, tarp jų Jurgį Ambraziejų Pabrėžą, botanikos tyrimams, bet ir aprūpindavo juos knygomis. 1821 m. spalio 9 d. siunčiant į Kremenecio licėjų mainams pageidaujamas dubletines knygas, prie siuntinio buvo pridėtos asmeninės Volfgango knygos (46 tomai) bei botaniniai piešiniai, skirti prof. Vilibaldui Beseriui (Willibald Besser)⁹². Knygų Volfgangas parūpindavo ir Kretingoje gyvenusiam Vilniaus universiteto auklėtiniui J. A. Pabrėžai, sukaupusiam didelę pagal XIX a. pirmosios pusės kanonus 400 tomų biblioteką⁹³.

Asmeninių bibliotekų kaupimą taip pat lėmė „genetiniai“ skaitymo įpročiai, atsinešti iš šeimos, mokslinės-informacinės veiklos reguliarumas, komerciniai motyvai ir įgyta akademinė patirtis. Neabejotinų knyginko-verslininko bruožų turėjo skaičiuoti mokantis matematikas M. Polinskis, pasinaudojęs K. Kontrimo pamokomis ir išstudijavęs audringą knygų rinką mokslinės kelionės į užsienį metu. Naudodamasis atsakingo VIUB už ryšius su knyginkais K. Kontrimo patarimais, viešėdamas Austrijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Polinskis padėjo pagrindus savo asmeninei bibliotekai⁹⁴. Rizikuodavo pirkdamas knygų

92 Do zastępującego miejsce dyrektora Lyceum Wołyńskiego W. Jarkowskiego, d. 9 października 1821 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 48r. V. Beseriui atsiųstos knygos, tikėtina, praverstė rengiant veikalą *Voluinės ir Podolės augalų sąvadas* (Vilnius, 1822), kurį J. Volfgangas vėliau parūpino J. A. Pabrėžai, žr. PACEVIČIUS, Arvydas; RAUDYTĖ, Nijolė. *Žemaičių daktaras Faustas. Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos bibliotekos kilmė, raida ir paveldas*. Vilnius: VUL, 2023, p. 54.

93 Ten pat, p. 34, 53–54, 62.

94 Iš Paryžiaus 1818 m. kovo 9 / 21 d. (Paris Rue S. Jacques N 122) Polinskis Kontrimui rašo, kad turimus 600 sid. rb iš Chreptavičiaus kapitalo „norėtų išleisti matematikos knygoms, kurių niekur Vilniuje nėra“ (600 rubli chcialem obrócić na zakupienie dzieł

daugiau, nei buvo sutarta su Universitetu⁹⁵. Taip pat M. Polinskis įgijo knygų rektoriui J. Sniadeckiui, apie tai sužinome iš 1818 m. spalio 25 / lapkričio 6 d. M. Polinskio laiško K. Kontrimui⁹⁶. Polinskio pėdomis pasekė glaudžiai bendradarbiavęs inžinerijos profesorius Valerijonas Gurskis (Waleryjan Górski), taip pat fizikos profesorius Feliksas Dževinskis (Feliks Drzewiński), M. Bobrovskis, V. Herberskis ir kiti 1817–1823 m. į užsienį vykę mokslininkai. Jų korespondencijoje ir kelionių ataskaitose gausu užuominų apie vykdytas knygų, kurios buvo skirtos ne tik VIU, bet ir asmeninėms bibliotekoms, paieškas, pirkimus, gabenimo į Lietuvą peripetijas. V. Herberskis laiške, 1818 m. rugpjūčio 8 d. rašytame iš Vienos fiziologijos prof. Mykolui Homolickiui (Michał Homolicki), užsimena apie surinktą „reikšmingą“ biblioteką⁹⁷. Herberskis intensyviai knygas pirkė ir vėliau, nes liko skolingas Paryžiaus knygyninkams, iš kurių įsigydamo leidinių tarpininkaujant Pulavų bibliotekininkui Karoliui Sienkevičiui (Karol Kazimierz Sienkiewicz)⁹⁸. Taip pat Herberskis bendravo su Krokuvos knygyninku Ambraziejumi Grabovskiu (Ambrozy Grabowski), 1827 m. rugpjūčio 27 d. pateikusių detalią informaciją apie Herberskio atsiųstas iš užsienio knygas,

matematycznych, których niema w całym Wilnie). M. Polinskis-Pelka (Poliński-Pelka) [Laiškai]. LMAVB RS, F7-121.

- 95 „Jei universitetas neskirtų pinigų knygoms įsigyti, paprašyčiau Pono Zawadzkiego paskolinti man reikiamą sumą už padorius penkis procentus, kaip užstatą turėtų ir jau išsiųstas knygas, ir tas, kurias vėliau išsiųsiu“ (Na przypadek niedostarczenia pieniędzy z Uniwersytetu na zakupienie książek, miałbym upraszać Wo Zawadzkiego o pożyczanie mnie tej ilości, o pięć procentu przyzwoitego, miałby w zakładzie i książki które już posłałem, i które przyszlę). M. Polinskio laiškas K. Kontrimui iš Paryžiaus, 1818 m. gegužės 1 / 13 d. VUB RS, F14-18, lap. 5–6.
- 96 „Nežinau, ar mano siuntiniai su knygomis buvo atidaryti, ar sukrauti neatidaryti, ir kur jie yra. Mano siuntiniuose yra ryšulys su knygomis, skirtas ponui J. Sniadeckiui, bet nežinau, kuris iš jų. Paklauskite, ar jam jų reikia, ir jei paprašys, atidarykite ir išimkite jo paketą, o likusius vėl supakuokite. Jei negrąžinsite knygų J. Sniadeckiui, galite jam sukelti nemalonumų“ (Paki moje z książkami niewiem czy są odbite czy złożone bez utworzenia i gdzie. Dla WP J. Śniadeckiego znajduje się paczek z książkami opieczętowany w moich pakach, ale niewiem w którym. Racz go zapytać się czy potrzebuje ich, i jeżeli żąda racz otworzyć, wydobyć jego paczek, a resztą znowu złożyć. Nieoddawszy bowiem książek J. Śniadeckiemu, można mu sprawić jaką nieprzyjemność). Polinskis-Pelka (Poliński-Pelka) [Laiškai]. LMAVB RS, F7-121.
- 97 „Būdamas Vienoje, sukaupiau nemažą oftalmologijos ir kitos praktinės medicinos veikalų biblioteką. Jei keliausiu toliau, ją kartu su knygomis, nupirktomis Vilniaus vyriausiajai kunigų seminarijai, nusiųsiu į Vilnių“ (W Wiedniu bawiąc zebrałem sobie znaczną biblioteczkę tak dzieł oftalmiatrycznych iako też innych medycyny praktycznychny tyczących się. Jeżeli daley poiadę odprawię ją do Wilna wespuł z xiążkami dla Seminarium głównego wileńskiego zakupionemi). LMAVB RS, F7-1605, lap. 1r–v.
- 98 LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1976, lap. 55r, 58r–v, 66r.

Vilniaus universiteto profesoriaus Jono Znoskos (1772–1833) šeimos antkapinis paminklas Vilniaus bernardinų kapinėse (2025 m., Arvydo Pacevičiaus nuotr.)

skirtas asmeninei bibliotekai ir tebesaugomas sandėlyje⁹⁹. Apie tai 1827 m. rugpjūčio 31 d. pranešė Krokuvoje apsilankęs 1826 m. rudenį mirusio Herberskio, dovanojusio asmeninę biblioteką VIU¹⁰⁰, testamentą vykdytojas profesorius emeritas Jonas Znoska (Jan Znosko)¹⁰¹. Dvi pakuotės Herberskio knygų pade-

99 Do prześwietnego Uniwersytetu Imperatorskiego w Wilnie, Ambroży Grabowski, księgarz. W Krakowie d. 27 sierpnia 1827. LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1976, lap. 98r–v. Prieduose pateiktas 1823 m. liepos 28 d. V. Herberskio laiškas A. Grabovskiui, knygų ir medicinos prietaisų bei preparatų sąrašai, preliminarios jų gabenimo iš Krokuvos sąmatos – 456 svarų (apie 220 kg) krovinio atvežimas nusamdžius vežiką iki Terespolio kainuotų apie 180 lenkiškų auksinų, o iki Varšuvos 75 auksinus; pigiausia būtų plukdyti iki Varšuvos krovinį Vysla, nes kainuotų 25 auksinus. Ten pat, lap. 99r–105r.

100 Daugiau žr. *Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto turtai istorijos skersvėjuose (XVI–XXI amžiai)*. Vilnius: VUL, 2016, p. 46–48.

101 Do Rządu Cesarskiego Wileńskiego Uniwersytetu, Jan Znosko Radca Stanu, Professor Emeryt, Dnia 31 Augusta 1827, Wilno. LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1976, lap. 97r.

dant knyginkui Kristianui Teofilui Gliuksbergui (Krystian Teofil Glückberg) Vilnių pasiekė 1829 m. balandžio 8 d., VIUB jas priėmė bibliotekininkas Adomas Jocheris; K. T. Gliuksbergui „už patirtas gabenimo išlaidas“ nutarta išmokėti 82 sid. rb ir 62 kap. iš Medicinos institutui, kuriam atiduota dalis knygų, skirtos sumos¹⁰². Herberskis mokslinės informacijos ir knygų įsigijimo reikalais susirašinėjo su gydytoju, Krokuvos universiteto profesoriumi Motiejumi Juozapu Brodovičiumi (Maciej Józef Brodowicz, 1790–1885) (1818 m. gruodžio 16 d. laiškas iš Landshuto Bavarijoje¹⁰³; 1819 m. birželio 18 d. laiškas iš Pizos¹⁰⁴), beje, bibliofilu, savo turtingą biblioteką ir grafikos kolekciją užrašiusiu Krokuvos universitetui. Apskritai Herberskis užmezgė plačius mokslinės ir privačios komunikacijos tinklus¹⁰⁵, „užsienyje visur, net tarp žymiausių mokslininkų, geriausią reputaciją turėjo. Paryžiuje sulaukė didelės paramos, be kurios netgi turint didelį talentą būtų sunku išsilaikyti“¹⁰⁶. Tikėtina, „išsilaikyti“ ir megzti tinklus jam padėjo dalyvavimas masonų organizacijoje – Paryžiuje Herberskis turėjo aukščiausią 32-ąją Karališkosios paslapties didingojo princo laipsnį pagal Senąjį ir pripažintąjį škotiskąjį ritualą ir įėjo į Prancūzijos Didžiųjų Rytų Didžiąją konsistoriją¹⁰⁷. Gilesnė korespondencijos ir kelionių dienoraščių analizė padėtų atkurti asmeninių profesorių bibliotekų telkimą užsienyje. Knygų įsigijimo užsienyje kanalai buvo itin svarbūs, nes XIX a. pradžioje Vilniuje taip ir neatsirado tokio „tarptautinio“ knygyno, kaip XVIII a. vidurio Rygerio ir Kloko knygynas (*Officina Libraria socios Rieger-Klock*) – Juozapas Zavadzakis, įsivež-

102 *Dziennik biblioteczny*, lap. 42r; Wypis z Protokołu Posiedzeń Rządu Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego, roku 1829 Kwietnia 10go dnia. LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1976, lap. 147r.

103 Herberskio laiškas Brodovičiui *Wielmożny Mości Dobrodziej*u, Lanschut 1818 r. 16 Decembra, Korespondencja Macieja Józefa Brodowicza z lat 1818–1882. T. 2, Garwoliński–Łuniewska, lap. 44r–45r. Internetinis išteklis [žiūrėta 2025 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/608514/edition/609389/content>>.

104 Herberskio laiškas Brodovičiui *Wielmożny Mości Dobrodziej*u, Piza 1819 r. 18 Czerwca. Korespondencja Macieja Józefa Brodowicza z lat 1818–1882. T. 2, Garwoliński–Łuniewska, lap. 46r–47r. Internetinis išteklis [žiūrėta 2025 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/608514/edition/609389/content>>.

105 MILINKEVIČIŪTĖ, Daiva. *Imperatoriškojo Vilniaus universiteto*, p. 112–113.

106 *Książce Adam Czartoryski i Józef Twardowski: korespondencja, 1822–24*, do druku ułożyl J. Ogończyk. Poznań, 1899, p. 61, 117.

107 СЕРКОВ, Андрей Иванович. *Русское масонство 1731–2000* (энциклопедический словарь). Москва, 2001, p. 232, 1127. Dėkoju Žygintui Būčiui už pagalbą tikslinant aukštesniųjų laipsnių masoniškojo ritualo ir pareigybių Prancūzijoje pavadinimus.

tus leidinius pardavinėjęs labai brangiai, orientavosi į šviečiamąjį asortimentą lenkų kalba, o Frydrichas Moricas (Friedrich Moritz) vykdė tūkstantinius VIU užsakymus. Tiesa, XIX a. pradžioje Vilniuje veikė užsienietiškomis knygomis prekiaavęs Fr. Heselbacho (Hasselbach) knygynas¹⁰⁸.

MOKSLININKO AR ŠEIMOS BIBLIOTEKA?

Apie paveldėtą iš tėvo, lenkų kariuomenės generolo, biblioteką ir skaitymo pomėgius, sietinus su bajoriškąja dvaro kultūra, liudija rektoriaus Juozapo Tvardovskio (Józef Twardowski) knygų rinkinys, dovanotas VIUB 1823 m.¹⁰⁹ Tvardovskiai XVIII a. įleido šaknis Vieliasnicoje (Wieleśnica, Велясница netoli Pinsko), o būsimo rektoriaus tėvas Piotras Tvardovskis sėmėsi karo mokslo žinių Saksonijoje (rinkinyje daug knygų vokiečių kalba¹¹⁰). J. Tvardovskis Vieliasnicoje, kurioje buvo namų (dvaro) biblioteka, valdė 90 valakų žemės¹¹¹, buvo vienas stambiausių žemvaldžių tarp Vilniaus profesūros. Kaupiant asmeninę biblioteką, turtinant rinkinius J. Tvardovskiui, galimas daiktas, padėjo mokyklų vizitatoriaus patirtis. Aptardamas vienuolių administruojamas mokyklų bibliotekas vizitatorius detalai apibūdindavo ne tik turimus katalogus, bibliotekos būklę, atskirus leidinius, bet ir pedagogikai naudingus leidinius¹¹², tai buvo Tvardovskio „arkliukas“, palikęs pėdsaką ir as-

108 Pranešimai apie Heselbacho knygyne gautas knygas ir greitai pasirodysiantį leidinių katalogą, kurį nemokamai galima įsigyti vaistinininko Guto (Gutt) name Pilies gatvėje. *Kuryer Litewski*, 13 marca 1809 r., nr. 21; *Kuryer Litewski*, 6 pазdziernika 1809 r., nr. 80.

109 PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 224–226.

110 *Die durchläuchtige Welt, oder kurtzgefaßte Genealogische, Historische und Politische Beschreibung, meist aller jetztlebenden Durchläuchtigen Hohen Personen, sonderlich in Europa*. Hamburg: Benjamin Schiller, 1699; [SCHMIDT, Samuel Heinrich]. *Die Durchläuchtige Welt, oder Kurtzgefaßte Genealogische, Historische und Politische Beschreibung, meist aller jetztlebenden Durchläuchtigen Hohen Personen, sonderlich in Europa*. Hamburg: Benjamin Schiller, 1701.

111 KORYBUT-MARCINIAK, Maria; STUDNICKA-MARIAŃCZYK, Karolina. Zielnik Marii Twardowskiej (1858–1907) jako pretekst do szkicu biograficznego kresowej botaniczki. *Kwartalnik historii nauki i techniki*, 2021, t. 66, nr. 6, p. 85–103, čia p. 89. Rašoma, kad Pirmojo pasaulinio karo metu sudegė dvaro rūmai su meno rinkiniais, turtinga biblioteka ir giminės archyvu, ten pat, p. 97.

112 1819 m. gegužės 13–16 d. vizituodamas Liubešivo (ukr. Любешів Voluinėje) pijorų mokyklą pažymi, kad jų „bibliotekoje negalėjau rasti žymesnių pedagogų darbų, todėl rekomendavau Nymejerio [August Hermann Niemeyer] darbą, išverstą į lenkų kalbą, ir Rolino *Traktatą apie studijas* [Charles Rollin. *Traité des études*], ir galiausiai paprašiau įsigyti keletą naujesnių darbų, kurie padėtų fizikos, istorijos ir literatūros mokytojams“. Józefa Twar-

meniniame knygų rinkinyje¹¹³. Mokyklų vizitavimo patirtis atspindi ir kitų profesorių asmeninėse bibliotekose (pvz., Dovydo Pilchovskio), tačiau tokiai rekonstrukcijai komplektavimo šaltinių požiūriu reikia nuodugnesnių tyrimų. Apie savąją biblioteką, įkurdintą tėvonijoje, yra užsiminęs ir pats J. Tvardovskis. J. Volfgangui rekomendavus botaniniams lauko tyrimams Pinske Henriką Laupmaną (Henryk Łaupman), Tvardovskis pasiūlė išvykas organizuoti iš savo namų Vielnasicoje, bet perspėjo: „kitos pagalbos negalėsiu suteikti, nes mano bibliotekoje labai trūksta mokslinių botanikos ir zoologijos darbų“¹¹⁴. Kaip rodo rektoriaus J. Tvardovskio dovanotų VIU bibliotekai knygų sąrašas¹¹⁵, naujesnių mokslinių veikalų asmeniniame rinkinyje tikrai trūko, nors esama mokytesnio bajoro rinkinyje aptinkamų medicinos, žolininkystės¹¹⁶, sodininkystės darbų¹¹⁷. Akivaizdus dėmesys pedagoginei, ugdymo, filosofinei, astronomijos lektūrai¹¹⁸, taip pat kelioniniams gidams¹¹⁹. Aktualesnes knygas, matematikos, algebros, analitinės geometrijos veikalus, reikalingus rengiantis paskaitoms, Tvardovskis galėjo pasilaikyti sau.

dowskiego Wizyta jeneralna szkół i zakładów edukacyjnych w gubernii Mińskiej odbyta w roku 1819. Wydał J. Twardowski. In *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*. Kraków, 1904, t. 10, p. 317.

- 113 Turėjo pedagogikos, gerų manierų vadovėlius: COMENIUS, Ioannes Amos. *Pansophiae prodromus et conatuum pansophicorum dilucidatio, accedunt didactica diss[er]tatio de sermonis latini studio perfecte absolviendo*. Lugduni Batavorum: Ex Officina Davidis Lopez de Haro, 1644; RICHTER, Christian Friedrich. *Die höchstnöthige Erkenntnis des Menschen*. Halle: Waysenhaus, 1764; *Elemens de politesse et de bienséance, ou la civilité qui se pratique parmi les honnetes gens par mr. Prevost*. Strasbourg: chez Amand König, libraire, 1766 ir kt.
- 114 Pomocy inszych dadż nie mogę gdyż moja biblioteka bardzo uboga w dzieła naukowe botaniczne i zoologiczne. J. Twardovskio 1822 m. liepos 10 d. laiškas J. Volfgangui iš Pinsko. LMAVB RS, F7-307, lap. 3.
- 115 Xiegi darowane do Biblioteki Uniwersyteckiej przez P. Rektora Twardowskiego d. 19 września 1824 r. PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 224–226.
- 116 THEODORUS, Jacobus. *D. Jacobi Theodori Tabernaemontani, Neu vollkommen Kräuter-Buch, darinnen uber 3000 Kräuter, mit schönen und kunstlichen Figuren, auch deren Unterscheid und Würckung, sampt ihren Namen in mancherley Sprachen beschrieben*. Basel; Offenbach am Maeyn: In Verlegung Johann Ludwig Königs, Buchhändlern, 1731.
- 117 HESSE, Heinrich. *Teutscher Gärtner, Das ist, Eine gründliche Vorstellung, Wie nach nothwendiger zubereitung des erdreichs unter unserm teutschen climate Ein Lust-Küchen- und Baum-Garten füglich anzurichten*. Leipzig: Fritsch, 1724.
- 118 *Appendix ad ephemerides Vindobonenses Anni 1764, complectens tabulas solares viri celeberrimi Domini de la Caille, et lunares Cl. Domini Tobiae Mayer*. Viennae: Typis et sumptibus Joannis Thomae Trattner, 1764.
- 119 COLLETET, François. *Abregé des antiquitez de la ville de Paris contenant les choses les plus remarquables, tant anciennes que modernes*. Paris: Chez N. Pepingue, 1664.

Šeimos ir dvaro kultūrą atspindinčių knygų esama ir prof. A. Bekiu rinkinyje. Mickūnų, kur šeima vykdavo atostogauti¹²⁰, kasdienybę primena sodininkystei skirtos knygos¹²¹, dukrų ir paties Bekiu (vadovavo chorui) muzikinę kultūrą ugdatantys kūriniai¹²², kelionių raštija¹²³. Senus žolininkystei ir medicinai skirtus darbus¹²⁴, galbūt paveldėtus kaip šeimos relikvijas, susijusius su Tvardovskio rinkinyje buvusiais, Bekiu padovanojo VIUB 1816 m. sausio 1 d.¹²⁵ Bekiu turėjo ir vokišką Hartmano Šedelio (Hartmann Schedel) kronikos variantą, išspausdintą 1493 m. ir dovanotą VIUB 1822 m.¹²⁶ Bekiu žmona, poeto Julijaus Slovackio (Słowacki) motina Salomėja Bekiu turėjo savo asmeninį knygų rinkinį, uždarytą spintoje, kurioje saugota ir Vergilijaus *Eneida*. *Kordiano*¹²⁷ autorius šias knygas vėliau įvertino kaip „pačias nuobodžiausias“¹²⁸. Taigi, Bekiu bute būta kelių šeimos knygų rinkinių. Giminės ar šeimos knygų rinkinius paveldėjo ir J. Junzilas,

120 BRZUCHALSKI, Marek Adam; JAKUBOWSKA, Agnieszka; PLISZKIEWICZ, Monika; JEŚMAN, Czesław. Professor August Becu – doktor z dziadów. Przyczynek do rozważań nad początkami medycyny nowożytnej na wileńszczyźnie. *Forum Bibliotek Medycznych*, 2015, R. 8, nr 2 (16), p. 268–279, čia p. 275. Mickūnų dvaras netoli Vilniaus galbūt priklausė Pilarų giminei, iš kurios buvo kilusi pirmoji Bekiu žmona. Julius Slovackis (Juliusz Słowacki) vėliau laiškuose motinai su didžiuliais sentimentais prisimindavo savo kaimišką vaikystę Mickūnuose.

121 *Every Man his Own Gardener, being a new and much more complete Gardener's Calendar and General directory by Thomas Mawe, and John Abercrombie*, the sixteenth edition. London: Printed for J. F. and C. Rivington etc, 1800; *Phytologia; or, The philosophy of agriculture and gardening. With the theory of draining morasses, and with an improved construction of the drill plough by Erasmus Darwin*. London: J. Johnson, 1800.

122 ROHLEDER, Johann. *Erleichterung des Klavierspielens vermöge einer neuen Einrichtung der Claviatur und eines neuen Notensystems*. Königsberg: Friedrich Nicolovius, 1792; BACH, Carl Philipp Emanuel. *Versuch über die wahre Art das Clavier zu spielen*. Leipzig, 1787; WOLF, Georg Friedrich. *Neue Generalbaß-Schule für Anfänger*. Wien, 1802.

123 KITCHIN, Thomas. *The Travellers Guide through England and Wales*. London: Printed for Charles Dilly, 1783.

124 Tarp jų: SYRENIUSZ, Szymon. *Zielnik Herbarzem z języka łacinskiego zowią, to jest opisanie własne imion, kształtu, przyrodzenia, skutków, y mocy ziół*. Kraków: drukiem Bazylego Skalskiego, 1613; BEIMLER, Samuel. *Medyk Domowy nauczający domowemi y mało kosztującemi lekarstwami leczyć choroby, i owszem zdrowie zachować*. Leszno: W drukarni Leszczeyńskiej u Michała Pressera, 1749; SIENNIK, Marcin. *Herbarz, to jest ziół tutecznych, postronnych i zamorskich opisanie*. Kraków: w drukarni Mikołaja Szarffenberga, 1568.

125 PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 38, išn. 221.

126 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas*, p. 259, nr. 233.

127 SŁOWACKI, Juliusz. *Kordian*: Część pierwsza trylogii. Spisek koronacyjny. Paryż: Nakładem autora, 1834.

128 BEDNARSKA-RUSZAJOWA, Krystyna. *Biblioteki i książki w pamiętnikach*, p. 86.

J. Frankas. Apskritai VIU profesoriai mėgo ilsėtis ir skaityti gamtos apsuptyje, o ne miesto triukšme. J. Frankas vasaras leisdavo Antakalnio istoriniuose Sapiėgų „karališkuosiuose rūmuose“ ir netgi buvo sumanęs 1819 m. varžytynėse įsigyti sklypą Antakalnyje šalia Neries upės¹²⁹. A. Sniadeckis, 1808 m. dovanojęs VIUB 229 tomos knygų¹³⁰, leidus imperatoriui Aleksandrui I¹³¹, 1806 m. įsigijo Baltupio (*Болтын*, Bołtup) valdą netoli Ašmenos. J. Sniadeckis savo biblioteką 1828 m. išgabeno į naujus Jašiūnų dvaro rūmus. Laikinasis rektorius Klungevičius 1822 m. vasarą atostogavo Ukmergės pavieta, o buvęs rektorius S. Malevskis buvo išsikėles iš VIU apartamentų į mūrnamį už Aušros vartų¹³².

ASMENINĖ AR KABINETINĖ BIBLIOTEKA?

Dar viena paskata kaupti asmenines bibliotekas – kabinetų formavimas. Kabinetų įranga, aprūpinimas mokymo priemonėmis, tarp jų ir knygomis, rūpėjo VIU globėjui A. Čartoriskui. Antai 1816 m. lapkričio 16 d. prašoma Grodeko pateikti informaciją apie visas kabinetines permainas nuo 1810 m., ar „buvo pagausinti dovanomis ar pirkimais“¹³³. Tačiau Grodeko pateiktoje 1816 m. gruodžio 24 d. ataskaitoje kabinetai neminimi, neatsakyta į klausimą, ar jie buvo pagausinti¹³⁴. Atrodo, kad VIUB vadovybė nekontroliavo kabinetų, ataskaitose minėjo vien centrinės bibliotekos fondus. Kabinetams formuoti buvo skiriama lėšų, už kurias įsigijami tiek prietaisai, tiek knygos. Naudotasi galimybe papildyti ir asmeninę biblioteką. Pavyzdžiui, fizikos profesorius Steponas Stubelevičius (Stefan Stubieliewicz) plėsdamas nuo 1806 m. Fizikos kabinetą ne tik atnaujino aparatūrą optikos ir elektros reiškiniams stebėti, bet ir kaupė savo asmeninį knygų rinkinį, kuris padėjo įsigytus prietaisus valdyti ir atlikti aktualius mokslinius tyrimus, įskaitant šilumos prigimties problemos sprendimą (darbas „Apie koloriką“¹³⁵). Knygų įsigyti, galimas daiktas, padėjo kontaktai Paryžiuje su garsiais mokslininkais, tarp jų Renė Hajuji (René

¹²⁹ FRANKAS, Jozefas. *Atsiminimai apie Vilnių*. Vilnius: Mintis, 2001, p. 528.

¹³⁰ PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 169.

¹³¹ *Сборник материалов для истории просвещения в России*. Т. 3: Учебные заведения в западных губерниях, 1805–1807. Санкт-Петербург, 1898, p. 566–567.

¹³² *Książę Adam Czartoryski i Józef Twardowski. Korespondencja 1822–1824*. Do druku ułożył J. Ogończyk. Poznań: Towarzystwo Przyjaciół Nauk Poznańskie, 1900, p. 200.

¹³³ LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 153r.

¹³⁴ Ten pat, lap. 156r–v; 168r.

¹³⁵ KLIMKA, Libertas; KIVILŠIENĖ, Rasa. Mokslinis Vilniaus universiteto fizikos profesoriaus S. Stubelevičiaus (1762–1814) paveldas. *Istorija*, 2000, Nr. 45, p. 31–32.

Just Haüy¹³⁶. Skirtis tarp kabinetinių ir asmeninių bibliotekų buvo trapi, apie tai byloja profesorių S. B. Jundzilo, Liudviko Bojanaus (Louis Henri Bojanus), o ypač J. Mickevičiaus atvejis. Pastarajam mirus, namuose buvo rasta ne tik pasiskolintų iš VIUB leidinių, bet ir J. Mickevičiaus Fizikos kabinete saugotų numizmatikos vertybių ir parankinių knygų¹³⁷. L. Bojanus asmenines knygas, skirtas numatytam steigti Veterinarijos institutui (Veterinarijos felčerių mokykla įsteigta 1823 m.) deponavo VIU bibliotekoje. Taupusis K. Kontrimas nenorėjo jų pripažinti Bojanaus nuosavybe ir sumokėti, nes po perduotų 88 pavadinimų 155 tomų veterinarijos mokslo knygų sąrašu liko prierašas apie pasiskolintos ir pradangintos knygos *Naujai pastatytos plytinės krosnies aprašymas*¹³⁸ reverso gražinimą Bojanui¹³⁹. Bojanaus asmeninės bibliotekos pėdsakų liko ir jo puoselėjamame Zoologijos kabinete¹⁴⁰. Būta atvejų, kai kabinetams knygų iš profesorių buvo perkama. 1828 m. gegužės 8 d. iš statistikos ir diplomatikos profesoriaus Ignato Onacevičiaus (Ignacy Onacewicz) nupirkta vertinga ir Numizmatikos kabinetui labai reikalinga knyga *Genealoginės lentelės* (Leipcigas, 1725–1733)¹⁴¹, vietomis papildyta paties Onacevičiaus marginalinėmis pastabomis¹⁴². Anot S. B. Jundzilo, M. Polinskis „pardavinėjo natas, kriaukles, mineralus ir kai kurias senas bei naujas knygas, išgytas užsienio kelionių metu, tiek privatiems entuziastams, tiek valstybinėms mokykloms ir universitetui, gaudamas lupikišką pelną. Būdamas pedagoginio instituto prefektu, jis pripildė jo biblioteką knygomis iš asmeninės kolekcijos, įskaitant senus kalendorius, ir pats

136 Ten pat, p. 31. S. Stubelevičiaus asmeninės bibliotekos knygas, tarp kurių buvo ir R. Hajui veikalų, nupirko VIU, už jas Aleksandrai Stubelevičienei 1814 m. spalio 5 d. buvo išmokėta 200 sid. rb. Rejestr Xiąg ś. p. Prof. Stubielewicz. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 80v.

137 Do Bibliotekarza Imperatorskiego Uniwersytetu Wileńskiego JP Grodeck, Symon Malewski, 10 lipca 1817. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 191r; Roku 1818 d. 9 lutego po zmarłym X. Józefie Mickiewicz prof. emerycie i dziekanie, między jego własnymi znalezionie xięgi Uniwersyteckie i oddane do Biblioteki, ten pat, lap. 209r–v. Daugiau apie J. Mickevičiaus asmeninę biblioteką ir kabinetą žr. *Alma Mater Vilnensis*, p. 58–59.

138 STEINDEL, Hans August. *Versuch und Beschreibung einer neu angelegten Ziegel-Brennerey und eines bessern, holzsparenden Pyramiden-Ziegelofens*. Leipzig, 1798.

139 Xięgi przez Pana Professora Bojanusa do Biblioteki oddane na d. 3 i 4 lipca 1816 roku. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 145r–146r.

140 Daugiau apie Bojanaus ir kitų profesorių indėlį puoselėjant kabinetines bibliotekas žr. PACEVIČIUS, Arvydas. Mokslinė komunikacija Vilniaus universitete, p. 38–42.

141 HÜBNER, Johann. *Genealogische Tabellen, nebst denen darzu gehörigen Genealogischen Fragen, zur Erläuterung der politischen Historie*. Leipzig: Gleditsch, 1725–1733.

142 *Dziennik biblioteczny*, lap. 32v.

viską apmokėjo iš minėto instituto fondų.¹⁴³ Kabinetinių rinkinių valdymo ir apskaitos problema spęsta administracinio stambinimo būdu. 1829 m. sausio 11 d. į VUB įsiliejo Gydytojų instituto (*Instytut skarbowy lekarSKI*) 3 842 tomai knygų, nors šis rinkinys (vėliau vadintas Medicinos instituto biblioteka) iki pat VIU uždarymo išsaugojo autonominių kolekcijos statusą¹⁴⁴. Rinkinio perėmimą kuravo ką tik priimtas į darbą bibliotekininkas Norbertas Alfonsas Kumelskis¹⁴⁵. Panašiai 1829 m. buvo perimtos Veterinarijos felčerių mokyklos ir Botanikos sodo knygos.

ASMENINIŲ BIBLIOTEKŲ PLĖTROS TRUKDYMAI

Paradoksalu, bet asmeninių bibliotekų augimą stabdė ne tik spragos asortimentinėje ir antrinėje knygų rinkoje, bet ir išsiplėtusios Universiteto bibliotekos paslaugos akademinėi bendruomenei, išankstiniai užsakymai, iš Universiteto lėšų apmokamas J. Zavadzkiego abonementas. G. E. Grodekas dar 1805 m. pasisakė už išsigijimų planą remiantis profesorių pageidavimais, o ne dekanų komiteto siūlymais¹⁴⁶. Atsižvelgiant į profesorių poreikius, ypač nuo 1817–1818 m., buvo vykdomi tiksliniai pirkimai užsienyje naudojantis knygų pirklių paslaugomis. 1818 m. balandžio 1 d. A. Sniadeckis VIU Tarybai pateikė atskirąją nuomonę apie akademinės bibliotekos, kurioje trūksta periodinių ir testinių bei originalių mokslo darbų (vyrauja vertimai į lenkų kalbą), spragas, įvardydamas tokią situaciją kaip *bibliotekos luošumą*¹⁴⁷. Knygos nupirktos ir atgabentos Igno Danilavičiaus, politinės ir tautų teisės bei diplomatikos profesoriaus Igno Oldachovskio (Ignacy Oldachowski), M. Pelkos-Polinskio, L. Bojanaus ir kt. profesorių pageidavimu 1818 m.; iš A. Sniadeckio pageidautų 507 pavadinimų knygų nupirkta maždaug pusė¹⁴⁸. Pirkimai vyko taip intensyviai, kad 1821 m. išseko ekstraordinarinė pinigų suma – nuo 1819 m.

143 [KIRKOR, Adam Honory]. *Obrazki Litewskie ze wspomnień tulacza Sobarri*. Poznań: Nakładem Tygodnika Wielkopolskiego, 1874, p. 163–164. Čia pat išnašoje A. H. Kirkoras sušvelnindamas S. B. Jundzilo toną paaiškino, kad „visa tai gali būti teisinga, tačiau vėlesniais metais Polinskis pelnė visuotinę pagarbą, visiškai atsidėjo lenkų bibliografijai, paliko reikšmingą senų knygų, taip pat graviūrų, medalių ir monetų kolekciją“.

144 *Dziennik biblioteczny*, lap. 67v.

145 Ten pat, lap. 39v, 40r.

146 SZANTYR, Antoni. *Działalność naukowa Godfryda Ernesta Gródka. Z dziejów filologii klasycznej w Wilnie*. Studium zbiorów pod redakcją prof. dr. Jana Oki, Wilno, 1937, p. 172.

147 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas*, p. 29–30.

148 Ten pat, p. 55–57.

kovo 14 d. iki 1821 m. pabaigos nupirkta 5 613 tomų knygų už 18 645 sid. rb 58 kap.¹⁴⁹ Todėl profesoriai prašydavo skolinti knygas partijomis siunčiant jas į kitas mokymo įstaigas. Tokį prašymą 1821 m. pateikė prof. Vilibaldis Beseris (Willibald Besser), norėdamas gauti brangių botanikos knygų į Kremenecio licėjų; Grodekas atsakė, kad išduotų jas šešioms mėnesiams, bet tik su specialiu VIU Tarybos leidimu¹⁵⁰. Kartais profesoriai piktnaudžiaudavo, naujai gautas, VIUB skirtas knygas laikydavo namuose, netgi traktuodavo jas kaip savo. Grodekas 1817 m. pradžioje skundėsi, kad L. Borovskis visus metus laiko pas save dvi universitetines, naujai gautas knygas, neįtrauktas į katalogą¹⁵¹. Paprašytas jas grąžinti, Borovskis pareiškęs: „kai tik Ponas paprašys, tuoj pat jas atsiėsiu“¹⁵². Reikalingas knygas profesoriai gaudavo VIU sekretoriате, joms nepasiekus bibliotekininkų. Apie tai liudija Dovanų Vilniaus universitetui knyga ir kiti šaltiniai¹⁵³.

Asmeninių bibliotekų lektūrą papildydavo tiksliniai knygų, kurias perimdavo VIUB, pirkimai pagal profesorių pageidavimus iš J. Zavadzio knygyno. Šis buvo tapęs savotišku mokamu abonementu, o sąskaitas apmokėdavo Universitetas. Tiesa, ne visada. Pavyzdžiui, 1821 m. rugsėjo 13 d. VIU Taryba svarstė M. Polinskio prašymą nupirkti iš Zavadzio knygų, kurių nesą akademinėje bibliotekoje, net už 245 sid. rb 80 kap. Prašymas išsiųstas prefektui G. E. Grodekui, kad šis išreikštų savo nuomonę. Ji buvo tokia: Polinskio paimitos iš Zavadzio knygyno knygos vertingos ir tinkamos matematikos studijoms, bet reiktų pasirinkti svarbiausias, bibliotekos finansiniai ištekliai ri-

149 Rachunek ogulny summy extraordinaryjnej na pomnożenie Biblioteki Uniwersytetu, podany przez prefekta Panu Kuratorowi pierwszych dni lutego 1822 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 63r.

150 Wypis z protokolu posiedzień Rady Uniwersytetu Wileńskiego, roku 1821 dnia 1 Września. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 46r–v.

151 AUGER, Athanase. *Oeuvres complètes de De Démosthène Et D'eschine, traduites en français*. T. 1–6. Paris: Libraire Crapeau, 1788 (arba 1777 m. leidimas) (kainavo 10 sid. rb ir 30 kap.); BALLU, Jacques Nicolas de. *Histoire critique de l'éloquence chez les Grecs*. T. 1–2. Paris: [s.n.], 1813 (kainavo 4 sid. rb).

152 „Ze Pan kažesz, natychmiast je odeszle“. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 166r. VIU kanceliarijos darbuotojo, vertėjo Karolio Korvelio (Korwell) pasiskolintą iš VIUB S. B. Lindės *Lenkų kalbos žodyną* ir A. Jakubovičiaus (Jakubowicz) *Rusų–lenkų kalbų žodyną* pavyko 1831 m. spalio 21 d. atgauti tarpininkaujant žandarų pulkininkui Rutkovskiui (Rutkowski). LVIA, f. 721, ap. 2, b. 75, lap. 380.

153 Knygas tokiu būdu perimdavo A. Daugirdas, J. Znoska, L. Borovskis, M. Polinskis, Filipas Golanskis, M. Bobrovskis, Karolis Podčasinskis, Valerijonas Gurskis, žr. PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas*, p. 257, nr. 218; p. 242, nr. 140; p. 251, nr. 179; p. 251, nr. 180; p. 251, nr. 182; p. 288, nr. 392; p. 289, nr. 398; p. 284, nr. 423 ir kt.

boti, ir nėra gerai, jei ir kiti profesorai panorės Zavadzčio knygų bibliotekos sąskaita¹⁵⁴. Galimas daiktas, minėti suvaržymai paskatino M. P. Polinskį kaupti savo asmeninę biblioteką, kuri XIX a. viduryje tapo viena didžiausių Vilniuje bibliofilinių kolekcijų. Jau minėta, kad tiek Polinskiui, tiek kitiems jauniems VIU mokslininkams – būsimiems profesoriams itin didele motyvacija ir galimybe kaupti asmenines bibliotekas tapo mokslinės kelionės į užsienio mokslo centrus. Ten atsiverdavo daug palankesnė nei Lietuvoje asortimentinės ir antrinės knygų rinkos erdvė.

ANTRINĖ KNYGŲ RINKA

Profesūrai įsigyjant knygų buvo naudojami alternatyvūs knygų platinimo ir pristatymo „tiesiai į rankas“ tinklai. Kaip rodo M. Polinskio dienoraštis, iki išvykstant į užsienį pagrindiniais jo asmeninės bibliotekos tiekėjais buvo žydų kilmės keliaujantys prekeiviai. 1805–1813 m. knygomis jį aprūpindavo Lejba (Lejbka)¹⁵⁵. Įsigijus knygų mokslinėje kelionėje, susikaupė nebereikalingų knygų, kurias Polinskis, lankęsi 1820 m. Varšuvoje, siūlė parduoti Varšuvos universiteto bibliotekos direktoriui Samueliui Bogumilui Lindei (Samuel Bogumił Linde). Šis pasiūlymas liko be atsako¹⁵⁶. Polinskis knygas minėtai bibliotekai siūlė parduoti ir 1824 m. nusiųsdamas knygų sąrašą¹⁵⁷.

154 Do Rządu Uniwersytetu, 23 września 1821 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 44r–v.

155 1805 m. vasario 5 d. M. Polinskis pirkė iš Lejbos *Fizikos įvadą* už 30 gr., vasario 16 d. – *Meno ir amatų paslapčių* (*Secrets des arts et de metiers*) 2 tomą už 5 auksinus, kovo 24 d. – *Žingsnius meistriškumo link* (*Gradus ad Parnassum*) ir romėnų poeto Marcialio (Marcus Valerius Martialis) rinktinę už 1 rb, balandžio 21 d. *Anglų kalbos gramatiką* už 4 auksinus, gegužės 14 d. prancūzų astronomo Nikola-Lui de Lakailio (*NicolasLoui de Lacaille*) neįvardyto veikalo 5 tomą už 5 auksinus ir *Lotynų kalbos žodyną* už 50 gr., gegužės 30 d. Vincento Skžetuskio (Wincenty Skrzetuski) *Lenkų tautos politinės teisės* (*Prawo polityczne narodu polskiego*, Varšuva, 1782) tomelį už 1 auksiną, birželio 2 d. Ignoto Krasickio (Ignacy Krasicki) *Istoriją, padalintą į dvi knygas* (*Historia na dwie księgi podzielona*, Varšuva, 1779) už 3 auksinus 80 gr., birželio 7 ir 9 d. gramatikos, aritmetikos ir kt. vadovėlius už 5 auksinus ir kt., žr. Mykolo Pelkos-Polinskio dienoraštis, 1802–1813. VUB RS, F14-13. Taigi, pirtos daugiausia mokyti skirtos knygos. Paskutinį kartą Lejba minimas 1813 m. rugpjūčio 22 d. kaip iš Minsko per Kolyšką (Kolyszko) siunčiamų knygų tarpininkas žr. VUB RS, F14-20, lap. 36v.

156 *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie 1817–2017*. Miscellanea. Red. Jolanta Talbierska, Zbigniew Olczak. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2017, p. 160.

157 „Turiu daug knygų, kurios man nebereikalingos, norėčiau jas parduoti, pridėtu jų sąrašą su nurodyta kaina sidabro rubliais ir kapeikomis“ (Mam wiele dzieł, które są mi niepotrzebne, chciałbym je sprzedać, spis ich z ceną na ruble i kopiejki srebrne oznaczoną przylączam). 1824 m. gegužės 29 d. Polinskio laiškas S. B. Lindei. VUB RS, F14-20, lap. 42v.

Polinskis buvo vienas aktyviausių VIU bibliotekos klientų – knygų pardavėjų. Be minėto Lejbos, kurio tapatybė dar nenustatyta, intensyviai gatvės knyginin-kai knygas tiekė VIUB 1829–1831 m. Tai Zoruchas Joselovičius (Josielowicz, minimas 1829 m. vasario 27 d.), Judelis Leizerovičius (Leyzerowicz, 1831 m. sausio 27 d.), Abraomas Michalovičius (Michałowicz, 1826 m. vasario 28 d. pardavė, be kita ko, 1696 m. Torunėje leistas Senekos *Tragedijas*), Judelis Rafalovičius (Rafałowicz, 1829 m. vasario 21 ir 27 d.; 1830 m. kovo 7 ir 21 d., platino draudžiamas knygas), Rubenas Rafalovičius (1830 m. rugpjūčio 31 d.)¹⁵⁸. Atrodo, kad šių gatvės prekeivių veiklą kontroliavo knygyną Vilniuje turėjęs Benjaminas Vulfovičius (Wulfowicz, minimas 1827 m. balandžio 18 d. ir 1827 m. gegužės 11 d., paskui jo žmona našlė minima 1829 m. birželio 3 d.). Mat minėtas Vulfovičius (dar vadinamas Volfsonu, Volfzonu¹⁵⁹) turėjo lenkišką knygyną Vokiečių gatvėje, nusiskandinusio architektūros profesoriaus Mykolo Šulco (Michał Angel Szulz, 1769–1812) name (vienintelis 4 aukštų mūrnamis Vilniuje), o 1829 m. rudenį, jau priklausantis knygyninko vaikams, šis knygynas buvo perkeltas į V. Červinskio (W. Czerwinski) namus nr. 402 Vilniaus gatvėje¹⁶⁰. Keliaujančių knygyninkų teikiamas paslaugas patvirtina ir Vilniaus akademinio pasaulio atstovai. 1817 m. spalio 19 d. VIU studentas (studijavo matematiką ir teisę 1816–1818 m.) Teodoras Krasinskis (Krasiński, 1798–1870) dienoraštyje užrašė: „Šiandien pigiai nusipirkau kelias knygas iš žydų prekeivio, kuris gatvė-se išnešioja knygas. Supratau, kad pas juos kartais galima rasti gerų knygų.“¹⁶¹ Taigi, svarbi ir knygų kaina – mobilūs prekeiviai galėjo jų pasiulyti pigiau. Gatvės knygų prekeivius gana ironiškai apibūdino Motiejus Valančius, 1841 m. ieškojęs Vilniuje knygų J. Ch. Gintilai: „Pavestuoju man reikalu padariau vizitą visiems valkatoms, kartojantiems gatvėje: „Parduodu, parduodu knygas.“ Deja, taip nepasisekė, kad teradau vieną, tiesa, didoką knygą, kurią čia pridedu.“¹⁶²

158 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas*, p. 77–78.

159 NAVICKIENĖ, Aušra. *Besikeičianti knyga XIX amžiaus pirmosios pusės Lietuvoje*. Vilnius: VUL, 2010, p. 336.

160 *Kurier Litewski*, 2 października 1829 r., dodatek do nr. 118.

161 KRASIŃSKI, Teodor. Dziennik ucznia uniwersytetu wileńskiego (1816–1818). In *Z Filareckiego świata. Zbiór wspomnień z lat 1816–1824*, wyd. Henryk Mościcki. Warszawa, 1924, p. 53.

162 PACEVIČIUS, Arvydas. Motiejus Valančius XIX a. knygos kultūroje. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 2002, t. 20, p. 49–71, čia p. 51. Taigi M. Valančius prisidėjo prie didžiausios tuometinėje Lietuvoje asmeninės bibliotekos (daugiau kaip 20 000 tomų) komplektavimo, 1841 m. vasario mėn. išsiuntęs Gintilai į Peterburgą 23 veikalus, nors jos savininką vėliau apibūdino neigiamai.

O štai Vladislovas Sirokomlė (Władysław Syrokomla) „Gatvės knygiuje“¹⁶³ žydų knygininkus pavaizdavo kaip LDK elito, gyvenusio carinės priespaudos ir griežtos represinės cenzūros sąlygomis, švietėjus, pardavinėjusius vertingesnius daiktus nei baldai ar stalo sidabras, mėsa ar degtinė. Pažymėtina, kad Sirokomlė gyvai bendravo su knygininku – greičiausiai garsios Kinkulkinų dinastijos atstovu Šloma Kinkulkinu (Szloma Ickowicz Kinkulkin), kuriam 1859 m. – Sirokomlės „gavendos“ sukūrimo metais – galėjo būti 60 metų¹⁶⁴. Malgožata Štolcman (Małgorzata Sztolzman) jį vadina „Ševeliu vyresniu“ (istoriografijoje dažniau minimas Ševelis Kinkulkinas jaunesnysis, 1822–1908) ir nurodo, kad prieš sukurdamas „Gatvės knygių“ Sirokomlė jam užrašė pajamas iš savo kūrinių „Dailidė“ (*Cieśla*) ir „Sauja kviečių“ (*Garść przenna*)¹⁶⁵. Žinoma, kad Šloma Kinkulkinas 1823 m. turėjo kambarį Tyškos (paskui Jankelio) name Didžiojoje gatvėje¹⁶⁶. Taigi, Sirokomlės pašnekovas tikrai buvo Kinkulkinas vyresnysis. Jis pademonstravo ne tik senovės literatūros žinias, kalbų mokėjimą, bet ir ryšius su Universitetu – knygas parduodavo ar jomis keisdavosi su pačiu bibliotekos prefektu Grodeku, aprūpindavo literatūra studentus ir būsimus profesorius¹⁶⁷. Šie žydų knygų prekeiviai atstovavo ne stacionarinei, o išnešiojamajai knygų prekybai. Alternatyvi, antrinė knygų rinka užpildė spragas, suteikė galimybę trokštamų, kartais draudžiamų, taip pat seniau leistų (antikvarinių) leidinių įsigyti ne tik institucinių, bet ir privačių bibliotekų savininkams. Apskritai knygų

163 SYROKOMLA, Władysław. Księgarz uliczny. Gawęda. In *Poezye Ludwika Kondratowicza (Władysława Syrokomli)*. T. 3–4. Warszawa, 1908, p. 177–181.

164 Žiūrėk! Atsirėmęs į sieną, / Stovi žilabarzdis žydas, apsidengęs skarmalais, / Jo akys paraudusios ir apniukusios, veidas apmiręs, / Po pažastimi laiko kelias knygas. Tai knygnešių Nestoras! / Nesišaipykite iš šios figūros! Jam beveik šešiasdešimt metų, / Kiek tikrų, pergamentu įrištų, Elzevirų yra perėjusių per mano rankas praeityje! [iš lenkų kalbos vertė straipsnio autorius A. P.]. SYROKOMLA, Władysław. Księgarz uliczny, p. 177.

165 STOLZMAN, Małgorzata. *Nigdy od ciebie miasto... Dzieje kultury wileńskiej lat między-powstaniowych (1832–1863)*. Olsztyn, 1987, p. 145.

166 PACEVIČIUS, Arvydas. Nusikaltimo anatomija: nebaigta XIX amžiaus byla apie knygų vagystę iš Vilniaus universiteto bibliotekos. *Knygotyra*, 2008, t. 51, p. 245–266, čia p. 258. Kartu su Kinkulkinu 1823 m. minimas Hirsza Izraelovičius Veinkopfas (Hirsza Izraelowicz Weinkopf), turėjęs kambarį vadinamajame Kloco (Klotz) name, priklausančiame evangelikų bažnyčiai, Vokiečių gatvėje nr. 373 (senasis Ulricho Hozijaus mūnamis).

167 Ar kadaise susikūpinęs profesorius / mokėjo po dukatą už Cicerono laiškus? / Už Plautą, nors ir seną inkunabulą, / ponas Grodekas man sumokėjo net keturis talerius, / O aš ranką spaudžiu tik juos parduodamas, / Nes kokia jiems nauda iš šių knygų, kai jie patys jas rašo? / Tai buvo reti laikai! O knygų buvo gausu; / Grodekas, Čackis ir Sniadeckiai prirašė tomus [iš lenkų kalbos vertė straipsnio autorius A. P.]. SYROKOMLA, Władysław. Księgarz uliczny, p. 178.

plitimo tema labai plati, ji apima ir prenumeratą, ir muitinės konfiskuotų knygų sklaidą, netgi nelegalią prekybą pavogtomis knygomis (žr. nebaigtą bylą apie knygų vagystę, įvykusią 1823 m. iš Vilniaus universiteto bibliotekos¹⁶⁸). Svarbią vietą antrinėje knygų rinkoje užėmė aukcionai.

AUKCIONAI MIESTO KULTŪROJE

Kilnojamojo ir nekilnojamojo turto aukcionai Vakarų Europoje vyko jau Viduramžiais, tačiau specialūs vieši knygų išpardavimai paplito XVII a. Nyderlanduose. Čia juos rengdavo knygų prekeiviai atskirai nuo kito turto aukcionų, išskyrus objektus, randamus bibliotekose – gaublius, spintas, spaudmenis¹⁶⁹. Pirmas olando rašytojo, valstybės veikėjo Filipso van Marnikso van Sinto Aldegondės (Philips van Marnix van Sint Aldegonde, 1540–1598) aukcionui skirtos asmeninės bibliotekos katalogas buvo išspausdintas Leidene 1599 m. ir atvėrė duris knygų aukcionų rinkai – žinoma apie 4 000 knygų aukcionų Nyderlandų Respublikoje iki 1700 m., o XVIII a. jų galėjo būti apie 10 000¹⁷⁰. Knygų aukcionai greitai išplito kitose šalyse, aukštą urbanizacijos ir raštingumo lygį liudijantys aukcionų katalogai pradėti spausdinti Kopenhagoje (1661), Londone (1676)¹⁷¹, o Abiejų Tautų Respublikos Gdanske – 1672 (katalogas neišliko) ir 1678 m.¹⁷² Varšuvoje pirmasis knygų aukcionas surengtas 1761 m. išparduodant brolių Żaluskių bibliotekos dubletus. XVIII a. pabaigoje knygų aukcionai rengti Lvoje, Krokuvoje, Lešne, Poznanėje, taip pat Vilniuje, tačiau kaip ir kur aukcionai vykdavo LDK sostinėje, nėra aišku¹⁷³. Iš viso nuo 1672 iki 1800 m. istorinėje ATR buvo surengta ne mažiau kaip 690 aukcionų,

168 PACEVIČIUS, Arvydas. Nusikaltimo anatomija: nebaigta XIX amžiaus byla apie knygų vagystę iš Vilniaus universiteto bibliotekos, p. 245–266.

169 DER WEDUWEN, Arthur. Book Trade Catalogues: From Bookselling Tool to Book Historical Source. In *Book Trade Catalogues in Early Modern Europe*. Edited by Arthur der Weduwen, Andrew Pettegree, Graeme Kemp. Leiden, Boston: Brill, 2021 (series Library of the Written Word. Vol. 93), p. 19.

170 Ten pat.

171 Ten pat.

172 IMAŃSKA, Iwona. Najstarszy zachowany gdański katalog sprzedaży prywatnej biblioteki z 1678 roku i jego zawartość. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, vol. 4, 2:7 (2011), p. 9–10.

173 IMAŃSKA, Iwona. Kilka uwag i spostrzeżeń o katalogach aukcyjnych jako źródle do badań księgozbiorów prywatnych. *Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi*, 2015, t. 9, p. 241–242.

iš kurių 361 buvo privačių knygų kolekcijų aukcionas (be to, buvo parduodami dubletai iš viešųjų bibliotekų, knygynų išteklių ir įvairios kilmės kolekcijų)¹⁷⁴. Beje, LDK piliečiai dalyvavo gausindami asmeninius rinkinius ir Karaliaučiaus aukcionuose – ten knygų buvo įsigijęs LDK pakamorė Tadas Šteinas (Thaddeus Stein), o arkipresbiteris iš Klaipėdos Johanas Koncijus vel Končius (Concius) tapo didžiausios Karaliaučiuje (turėjo apie 22 000 tomų) asmeninės Danieliaus Saltheno (Daniel Lorenz Salthenius, 1701–1750), Karaliaučiaus universiteto teologijos profesoriaus, bibliotekos donoru¹⁷⁵.

Aukcionuose aktyviai dalyvavo universitetai ir akademinė bendruomenė. Levene jau 1644 m. buvo patvirtinta knygų aukcionų tvarka, kuri numatė, kad: kiekvieną aukcioną patvirtina rektorius; aukciono vedėjas parengia katalogą, kuris platinamas tik gavus rektoriaus, universiteto bibliotekininko ir kito aukšto pareigūno pritarimą; kartu su naudotais leidiniais (*second hand books*) gali būti parduodamos neišplatintos knygyno asortimentinės knygos; aukciono vedėjas turėjo atiduoti dalį atlygio universitetui¹⁷⁶. Įdomu, kad Levene universiteto profesoriai paprastai buvo nevedę – tik kanonų teisės ir medicinos profesoriai nebuvo įpareigoti laikytis celibato, kuris taikytas iki XVIII a. pabaigos. Gyvenimo saulėlydyje jie dažnai testamentu palikdavo dalį arba visą savo turtą universitetui, siekdami sutelkti lėšas stipendijoms konkrečiame fakultete. Testamentuose profesoriai paskirdavo vieną ar du testamentu vykdytojus, kurie buvo atsakingi už jų turto, įskaitant knygas, pardavimą. Levene aukcionai buvo laikomi patogiausiu būdu testamentu paliktas knygas paversti grynaisiais pinigais¹⁷⁷. O štai reformuotoje Debreceno kolegijoje 1743–1842 m. knygų aukcionų iniciatorėmis dažnai buvo profesorių našlės¹⁷⁸.

174 Ten pat.

175 Įrašas C. G. Fischerio asmeninės bibliotekos aukciono kataloge *Ex Libris Thad. Stein. Camer. MDLit.* Žr. TONDEL, Janusz. Katalogi aukcji książkowych w dawnym Królewcu. In TONDEL, Janusz. *Książka w dawnym Królewcu Pruskim*. Toruń, 2001, p. 133–204, čia p. 136, 165–166, 172.

176 DELSAERDT, Pierre. Private Libraries and the Second-Hand Book Trade in Early Modern Academia The Case of Leuven University 1425–1797. In *Private Libraries and their Documentation, 1665–1830*. Brill, 2023, p. 126. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004542969_007

177 DELSAERDT, Pierre. Private Libraries and the Second-Hand Book Trade, p. 127.

178 OLÁH, Róbert. Auctions at the Reformed College of Debrecen (1743–1842). In *Private Libraries and Their Documentation, 1665–1830*. Brill, 2023, p. 145. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004542969_008

VILNIAUS UNIVERSITETO PATIRTYS

VIU gerokai atsiliko nuo kaimyninių šalių knygų aukcionų organizavimo srityje. Ne veltui universiteto globėjas A. J. Čartoriskis 1822 m. sausio 27 d. laiške G. E. Grodekui primygtinai nurodė padidinti išsigijimus keičiantis dubletais, parengti spausdintą dubletų katalogą su pateikta informacija apie išorinę knygos būklę, kuri būtų galima išplatinti kitose bibliotekose¹⁷⁹. Kita vertus, G. E. Grodekui svetur vykstantys aukcionai buvo gerai žinomi, informaciją gaudavo iš „literatūros laikraščių“, pavyzdžiui, apie Vroclave 1809 m. vyksiantį mirusio prof. Johano Efraimo Šeibelio (Johann Efraim Scheibel, 1736–1809) matematikos ir gamtos mokslų knygų išpardavimą¹⁸⁰. Bibliotekos prefektą „susirašinėti su užsienio knygų prekybininkais, sudaryti sutartis dėl naujų knygų pirkimo ir įpareigoti asmenis įsigyti senas knygas viešose varžytynėse“ įpareigojo 1809 m. VIU nuostatų 139 punktas¹⁸¹. G. E. Grodekas susirašinėjo su žinomais visoje Europoje mokslininkais ir knygyninkais, be kita ko, knygų išsigijimo viešuose išpardavimuose klausimais. Ši tema nuolat išnyra korespondencijoje su Tartu (Dorpat) universiteto bibliotekos direktoriumi, filologu Johanu Karlu Morgenšternu (Johann Karl Simon Morgenstern, 1770–1852). G. E. Grodekas, remdamasis gautais iš Tartu bibliotekos dubletų katalogais, atrinkdavo reikalingas knygas – daugiausia savajam Filologijos seminarui, kurias J. K. Morgenšternas paslaugiai siųsdavo į Vilnių. Susidurta su sunkumais – pašto ir aukcionų vėlavimu, tarpininkų abejingumu, pervežimo brangumu¹⁸². G. E. Grodeko 1808 m. balandžio 26 d. laiškas su užsakymais buvo gautas pavėluotai, nes aukcionas Tartu buvo pasibaigęs tų metų balandžio 9 d.¹⁸³ Nepaisant to, Morgenšternas atidėjo Grodekui tris knygas, tarp jų *Acta Eruditorum*¹⁸⁴, „dėl pasiūlytos mažos kainos“. Pavėluota su užsakymu VIU

179 ROTHE, Hans. *Gottfried Ernst Groddeck und seine Korrespondenten*. Berlin: De Gruyter Akademie Forschung, 2014, p. 244.

180 Protokół Sessyi Rządowych Uniwersytetu, 27 sierpnia 1809. VUB RS, F2 KC-176, lap. 169v–170r.

181 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas*, p. 44.

182 „Kadangi mūsų universitetas pastaruosius porą metų beveik neturėjo jokių ryšių su Rygos prekybos namais, dabar bus sunku juos atkurti, juolab kad pirkliai nenoriai užsiima tokiomis pavedimais, kurie jiems mažai naudingi.“ Morgenšternas laiškas Grodekui, 1813 m. rugpjūčio 14 d. ROTHE, Hans. *Gottfried Ernst Groddeck und seine Korrespondenten*. Berlin: De Gruyter Akademie Forschung, 2014, p. 271.

183 Morgenšternas laiškas Grodekui, 1808 m. gegužės 21 / birželio 2 d. ROTHE, Hans. *Gottfried Ernst Groddeck und seine Korrespondenten*, p. 252.

184 Pirmasis vokiečių mokslinis žurnalas, kurį 1682 m. įkūrė prof. Oto Menckė (Otto Menc-

bibliotekai ir į mirusio istoriko, Morgenšterno padėjėjo bibliotekoje Georgo Piošmano (Georg Friedrich Pöschmann, 1768–1812¹⁸⁵) knygų aukcioną, vykusį 1813 m. rugpjūčio mėnesį¹⁸⁶. Jame Grodeko pagalbininkas igijo vos vieną knygą – Feitho *Antiquitates Homerice* (1743)¹⁸⁷. Įdomu, kad Grodekas prašė „siųsti knygas tiesiai man ir mano adresu su vežėju į Vilnių, kuriam atlyginsiu transportavimo ir pakavimo išlaidas“¹⁸⁸. Nenuostabu, kad po Grodeko mirties VIU bibliotekai buvo gražinta ir įtraukta į katalogą 44 pavadinimai (55 tomai) knygų iš vadinamojo Grodeko seminaro¹⁸⁹. Šiuo požiūriu Grodekas mažai kuo skyrėsi nuo kitų profesorių, kurie kabinetų ar universiteto bibliotekos knygas traktavo kaip savo asmeninį intelektualinį turtą ir patogiai naudojosi jomis namuose¹⁹⁰. Tiesa, kaip ir dera bibliotekos vadovui, pagal namuose laikomų akademinės bibliotekos knygų skaičių¹⁹¹ jis pirmavo tarp kitų skolintojų. Žvelgiant į pasiekimus dalyvaujant aukcionuose galima pasakyti, kad Grodekui nelabai sekėsi – gal dėl užimtumo jis dažnai vėlavo nusiųsti užsakymus savo bičiuliui Dorpate. Apie tokį vėlavimą liudija ir nesėkme pasibaigęs matematikos ir fizikos profesoriaus Johano Efraimo Šeibelio bibliotekos knygų įsigijimas Vroclave, detaliai aprašytas Annos Źbikowskos-Migoń¹⁹², kai vėluojant korespondencijai ir įstri-

ke, 1644–1707) kartu su Leibnicu ir kitais, tęsė Menckės sūnus, vėliau ir vaikaitis, o leidimas nutrauktas 1782 m.

185 Grodekas susirašinėjo su Piošmanu, žr. SZANTYR, Antoni. *Działalność naukowa Godfryda Ernesta Gródka. Z dziejów filologii klasycznej w Wilnie*. Studium zbiorów pod redakcją prof. dr. Jana Oki, Wilno, 1937, p. 173.

186 Karlas Morgenšternas Grodekui, 1813 m. rugpjūčio 29 d. ROTHE, Hans. *Gottfried Ernst Grodeck und seine Korrespondenten*, p. 274.

187 FEITH, Everard. *Antiquitatum Homericarum Libri IV*. Editio nova prioribus multum emendatior, notis et indicibus aucta atque figuris illustrata. Argentorati: Impensis Henrici Leonardi Steinii, 1743.

188 Grodeko laiškas Morgenšternui, 1813 m. balandžio 6 d. Žr. ROTHE, Hans. *Gottfried Ernst Grodeck und seine Korrespondenten*, p. 263.

189 Registr xiązek należących dawniej do Seminarium filologicznego, pod Dyrekcyą s. p. Profesora litteratury starożytniej Gotfryda Ernesta Grodeck, ktore po jego smierci przylączają się do xiąg bibliotecznych i wciagują się do katalogu. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 299r–v.

190 Registr xiązek branych z Biblioteki akademickiej bez rewersów, i na powrót oddanych po ś. p. Grodku. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 300r–301r. Užregistruota 91 pavadinimas 116 tomų knygų, 15 pavadinimų išbraukta su bibliotekininkų prierašais: *nėra, įtraukta į Filologijos seminaro sąrašą, nepriklauso, yra bibliotekoje*.

191 *Dziennik biblioteczny*, lap. 15v. Nurodoma, kad, be Grodeko seminaro knygų, dar surašytos „kad neužsimirštų“ be reverso paimtos knygos, atgabentos į biblioteką iš jo buto.

192 ŹBIKOWSKA-MIGOŃ, Anna. Wrocławski księgozbiór Johanna Ephraima Scheibla w kręgu zainteresowań Uniwersytetu Wileńskiego na początku XIX wieku. *Roczniki Biblioteczne*, 2005, R. 49, p. 383–396.

gus Karaliaučiuje ar Jurbarkė persiunčiamam katalogui¹⁹³ didesnė vertingos asmeninės bibliotekos dalis, kurią sudarė J. Sniadeckio trokštamos matematikos knygos, buvo parduota aukcione 1810 m. balandžio 30 d. (jį organizavo Ježis Samuelis Bandtkė (Jerzy Samuel Bandtkie) ir knygininkas Johanas Frydrichas Kornas (Johann Friedrich Korn) vyresnysis¹⁹⁴) nesulaukus pirkimo pasiūlymų iš Vilniaus. Galima pridurti, kad Grodekas panaudojo asmeninius ryšius su mirusio profesoriaus J. E. Šeibelio sūnumi, teologijos profesoriumi Johanu Gotfrydu Šeibeliu (Johann Gottfried Scheibel, 1783–1843), tvarkiusiu pavidėjimo reikalus, gavo iš jo humanitarinių knygų katalogą. Tokiu būdu pavyko iš jo įsigyti filologijos ir bažnyčios istorijos knygų¹⁹⁵ – iš viso 182 vienetų¹⁹⁶. Tad galima patikslinti Mykolo Brenšteino teiginį apie tai, kad „žymaus Vroclavo matematiko ir astronomo“ J. E. Šeibelio palikimą nupirko J. Sniadeckis¹⁹⁷, mat humanitarinė bibliotekos dalis buvo įsigyta G. E. Grodeko pastangomis.

PROFESORIAI EKSPERTAI

VIU profesūra dalyvavo aukcionuose įsigyjamų leidinių vertinimo procedūrose (ekspertizėje). Pavyzdžiui, prof. Ignotas Danilavičius 1824 m. vertino knygas atsirenkant jas VIUB iš Tartu universiteto teisės profesoriaus

193 *Catalogus Bibliothecae physico-mathematicae M. I. E. Scheibellii, cum ipsius B. Professoris notis litt. Et criticis*, in 4to, pag. 563; Protokul Rządu Uniwersytetu Wileńskiego, 29 kwietnia 1810 r. VUB RS, F2-KC177, lap. 80v; Informacja apie tai, kad, negavus iš VIUB pasiūlymų, J. E. Šeibelio biblioteka buvo parduota Silezijos literatūros draugijai (*Towarzystwo Literackie Śląskie*), ir sprendimas J. E. Šeibelio knygų katalogą gražinti savininkams. Protokul Rządu Uniwersytetu Wileńskiego, 14 maja 1810 r. VUB RS, F2-KC177, lap. 95r.

194 PAWŁOWICZ, Weronika. Księgozbiór Johanna Ephraima Scheibla i fragment jego kolekcji matematycznej w Bibliotece Śląskiej w Katowicach. In *O etosie książki. Studia z dziejów bibliotek i kultury czytelniczey*, pod redakcją Teresy Wilkoń. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice, 2017, p. 189–222, čia p. 193.

195 Protokul Rządu Uniwersytetu Wileńskiego, 4 kwietnia 1810. VUB RS, F2-KC177/1, lap. 62r. Grodeko informacija, kad iš Vroclavo gautas J. E. Šeibelio bibliotekos ne matematinių, o kitų retų knygų, tarp jų svarbių Lietuvos bažnyčios istorijai, katalogas. Joms įsigyti skirta suma, neviršijanti 400 sid. rb. Taigi, Grodekas pasinaudojo asmeniniais ryšiais ir greitesnio pašto paslaugomis ir buvo įsigyta ne matematinė, o humanitarinė bibliotekos dalis.

196 SZANTYR, Antoni. *Działalność naukowa Godfryda Ernesta Gródka. Z dziejów filologii klasycznej w Wilnie*. Studium zbiorów pod redakcją prof. dr. Jana Oki, Wilno, 1937, p. 173, išn. 4.

197 BRENSZTEJN, Michał. *Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie do roku 1832*, p. 33.

Kristiano Frydricho Lampės (*Christian Friedrich Lampe*) bibliotekos, parduodamos aukcione. Apskritai teisininkai, filologai, istorikai (kartu su bibliotekininkais G. E. Grodeku, Simonu Žukovskiu ir Liudviku Sobolevskiu) buvo iniciatyvūs įsigyjant knygų rinkinius *in corpore* Tiubingene, Berlyne, Gdanske ir kt. 1827 m. sausio 5 d. Sobolevskis pateikė VIU vadovybei argumentuotą prašymą įsigyti 560 tomų teisės knygų Tiubingene ir antikvaro Johano Frydricho Zomerbrodto (Johann Friedrich Sommerbrodt) Berlyne siūlomą 237 knygų rinkinius¹⁹⁸. Sudalyvauta ir Pulavų bibliotekos dubletų licitacijoje, kuri vyko 1829 m. gruodžio 4 – 1830 m. sausio 22 d. Varšuvoje. Apie šį aukcioną kaip lūžinį nacionalinių vertybių kolekcionavimo istorijoje taikliai atsiliepė minėtas S. B. Lindė, pamatęs skirtumą lyginant su ankstesniais Varšuvos aukcionais, nors juose buvo parduodamos ir mažiau garsios kolekcijos. Kainos Pulavų aukcione, jo nuomone, buvo per didelės, o jis pats buvo patyręs žinovas, daugelį metų pirkęs tiek šalies, tiek užsienio aukcionuose. S. B. Lindė tai įvertino kaip ženklą, kad Lenkijos visuomenė ne tik tampa turtingesnė, bet ir suvokia nacionalinių kolekcijų nykimo pavojų. Padaugėjo norinčiųjų kaupti asmenines kolekcijas, apimančias senas, retas ir istorines knygas¹⁹⁹. Tarp jų galima įrašyti VIU profesorius Polinskį, Volfgangą ir kitus. Taigi, VIU turėjo patirties dalyvauti aukcionuose. Profesoriai sekė aukcionus, informuodavo vadovybę ir bibliotekininkus apie numatomas varžytynes. Pavyzdžiui, aukcionuose knygų įsigijama Gdanske (1826 m.), Berlyne (1827 m.). Apie šiuos aukcionus informavo profesoriai, pavyzdžiui, teisės profesorius Aloyzas Liudvikas Kapelis (Aloisio Luigi Capelli)²⁰⁰. 1817 m. gruodžio 3 d. M. Bobrovskis pranešė apie Vienoje vyksiantį didelį knygų aukcioną ir pridėjo katalogą²⁰¹.

AUKCIONAI VILNIAUS MIESTE

Neturime daug duomenų apie aukcionus Vilniuje. Juos organizuojant daugiausia prisidėdavo Vilniaus magistrato pareigūnai, o iniciatyvą rodydavo turto paveldėtojai, taip pat Vilniaus apskrities žemės teismas, Vilniaus apskrities bajorų globos tarnyba, policija, muitinė, bet dažniausiai – minėtas Vilniaus magistratas. Kaip vyko aukcionai, atskleidžia 1814 m. skelbimas „Lietuvos kurjeryje“.

198 PACEVIČIUS, Arvydas. Mokslinė komunikacija Vilniaus universitete, p. 36.

199 *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie*, p. 110.

200 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas*, p. 62.

201 Wypis z protokolu sessyi Rządu Uniwersytetu Wileńskiego roku 1818 dnia 25 stycznia. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 208r.

Mirus Valentinui Znamierovskiui, Lucko prelatui ir scholastikui, buvusiam Vyriausiosios seminarijos (VVS) rektoriui, remiantis Lietuvos-Vilniaus gubernijos valdybos įsakymu, vykstant bylai Vilniaus žemės teisme, siekiant surinkti lėšas ir užgesinti skolas, minėtas teismas paskyrė viešą licitaciją kilnojamojo turto, esančio VVS žinioje, o Vilniaus imperatoriškasis universitetas (VIU) paskyrė Klungevičių, dabartinį rektorių, deleguotuoju atstovu, su kuriuo suderinus paskirti nuo Magistrato šio dalyko žinovai parengė inventorių ir turto vertinimą, t. y. judamų daiktų, dvasiniam luomui tinkančio gardero-bo, stalo įrankių, patalynės, taip pat vežimų ir įvairių knygų. Pagal inventorių ir turto vertinimą, Breslaujos pakamarių Podbereskių mūrnamyje nr. 218 bus organizuojama licitacija kiekvieną dieną nuo 3 val. pradedant kovo 2 d., kol bus viskas išparduota. Tokį skelbimą triskart į „Lietuvos kurjerį“ pateikiu su VIU deleguotojo atstovo žinia, kad mirusio Znamierovskio palikuonys ir turto paveldėtojai žinotų ir galėtų dalyvauti. Kanutas Romanovičius (Romanowicz), Vilniaus apskrities žemės teisėjas²⁰².

Skelbime minimos „įvairiupos knygos“, taigi Vyriausiajai kunigų seminarijai, veikusiai prie VIU, vadovavęs V. Znamierovskis jų asmeninėje bibliotekoje turėjo nemažai. Aukcionų dalyko žinovai Vilniaus magistratė (*Maystry Kunsztu*) paminėti neatsitiktinai – tokius pomirtinius inventorius jie sudarinėdavo jau XVII–XVIII a., o knygoms ir kitam turtui vertinti kviesdavosi ekspertus – dažniausiai bibliopolas arba knygrišius. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto tarėjo Pranciškaus Beldovskio knygas 1721 m. vertino knygrišys Abraomas Bekešteinas (Abraham Bekieszteyn)²⁰³. Znamierovskio turto varžytynių skelbime atsispindi ir kiti dalykai – velionio skolos, byla Vilniaus žemės teisme, aukciono iniciatorė Vilniaus gubernijos valdyba, aukciono vieta (Podbereskių mūrnamis Stiklių gatvėje) ir laikas.

Išparduodamų daiktų aukcionai vykdavo Vilniaus rotušės²⁰⁴, kartais munitinės ir Žemės teismo patalpose, bet dažniausiai privačiuose vilniečių, tarp jų profesorių, namuose. Pavyzdžiui, ketinančios persikelti iš Nemėžio į naująją rezidenciją netoli Balstogės grafienės Pranciškos Butlerytės-Radvilienės (Radziwiłłowa) stalo reikmenų, drabužių, veidrodžių, laikrodžių, šviestuvų, bal-

²⁰² *Kurier Litewski*, 14 lutego 1814 r., dodatek do nr. 13.

²⁰³ Inwentarz maiątku Franciszka i Jadwigi Beldowskich w Roku 1721 aprila 7 dnia. LVIA, SA 5325, lap. 12r. Beldovskių paveikslų kolekciją vertino dailininkas Bijevskis (Bijewski), aukso ir sidabro atsargas – auksakalys Antanas Šemnikas (Antoni Szemnik), ten pat, lap. 15r, 26r.

²⁰⁴ Rotušėje 1810 m. balandžio 4 d. numatyta pradėti licitaciją daiktų, tarp jų įvairių knygų, likusių po Vilniaus miesto tarybos vertėjo Motiejaus Hubarovičiaus (Hubarowicz) mirties. *Kurier Litewski*, 30 marca 1810 r., dodatek do nr. 26.

dų viešas aukcionas 1817 m. spalio 3 d. turėjo vykti Vilniaus universiteto rektoriaus Simono Malevskio namuose, Aušros vartų g. 1272²⁰⁵. 1823 m. liepos 13 d. konfiskuotų prekių, daugiausia siuvimo medžiagų, taip pat „trijų spausdintų žydiškų knygų“ ir vienos „safanu įrištos užrašų knygos“ viešas išpardavimas numatytas Vilniaus muitinės patalpose²⁰⁶. 1808 m. vasario 10 d. konfiskuotų prekių – siūlų, dviejų liemenių, penkių tuzinų prancūziškų kortų ir dešimties neidentifikuotų knygų *Tragedija Aleksandras (Tragedya Alexander)* išpardavimas Lietuvos-Vilniaus gubernijos valdybos nurodymu vyko Rotušėje, už parduotus daiktus gauti šeši sid. rb ir 15 kap., kurie perduoti Ligoninių komisijai²⁰⁷. O štai pirklio Šimelio Davidovičiaus Ochlando (Szymel Dawidowicz Ochland) sidabro, perlų ir kitų daiktų, tarp jų hebrajiškų knygų, licitacija po savininko mirties 1826 m. kovo 24 d. organizuota medicinos dr. Jakobo Libošico (Liboszyz) name Vokiečių g. nr. 315²⁰⁸. Licitaciją miesto policijos sprendimu daiktų (sidabro, baldų, šviestuvų, laikrodžių, virtuvinio vario ir kt.), tarp jų bibliotekos, likusių po kolegijos tarėjo Valentino Pšesmyckio (Przesmycki²⁰⁹) mirties, 1832 m. sausio 18 d. nuspręsta surengti Andrejevo name nr. 11 prie Aušros vartų²¹⁰. Kitais atvejais patalpas išnuomodavo religinės bendruomenės. 1817 m. spalio 10 d. vieša įvairios srities knygų lotynų, vokiečių ir lenkų kalbomis, priklausančių poniai Kolyško (Kołyssyna), licitacija buvo numatyta Evangelikų reformatų bažnyčios name Uosto g. (Portowa) nr. 1144 už Trakų gatvės²¹¹. Taigi, licitacijos vietą lėmė iniciatoriai, dalyvaujančios institucijos ir asmenys, planuojamų gauti lėšų paskirtis.

205 Nurodoma sąlyga, kad pasiūlymai, mažesni nei vienas auksinas, nebus priimami. *Kurier Litewski*, 23 listopada 1817 r., dodatek do nr. 94. Skelbimas kartojamas lapkričio 27 d. šio dienraščio priede nr. 95. S. Malevskio name nr. 238 už Aušros vartų 1810 m. gegužės 1–3 d. buvo pardavinėjamos raudonųjų dobilų sėklos. *Kurier Litewski*, 27 kwietnia 1810 r., dodatek do nr. 34. S. Malevskis tarpininkaudavo ir parduodant nekilnojamąjį turtą – pavyzdžiui, Mikalojaus Abramovičiaus rūmus Didžiojoje gatvėje nr. 37; skelbime nurodoma kreiptis į profesorių Malevskį, gyvenantį VIU name Šv. Jono gatvėje, žr. *Kurier Litewski*, 15 sierpnia 1814 r., dodatek do nr. 65.

206 Przedaż publiczna od Wilenskiej składowej tamożni. *Kurier Litewski*, 13 lipca 1823 r., dodatek do nr. 84.

207 Protokół Sądowy Magistratu miasta Wilna na rok 1808. LVIA, f. 458, ap. 2, b. 13, lap. 13v.

208 *Kurier Litewski*, 22 marca 1826 r., dodatek do nr. 35; DRĖMA, Vladas. *Vilniaus namai archyvų fonduose*. IV knyga. Vilnius, 2001, p. 68.

209 Buvęs LDK Iždo komisijos sekretorius, mirė 1831 m. rugpjūčio mėn., žr. prieigą per internetą: <<https://genealogia.okiem.pl/artukul/22171/cmentarz-rossa-stara-litwa-spis>>.

210 *Kurier Litewski*, 11 stycznia 1832 r., dodatek do nr. 5.

211 *Kurier Litewski*, 2 października 1817 r., dodatek do nr. 79.

VIU dalyvavo Vilniaus miesto tarybos skelbiamuose aukcionuose, kuriuose buvo išparduodami išvykusių iš Vilniaus profesorių daiktai, ypač baldai. Apie 1825 m. balandžio 20 d. įvyksiantį prof. L. Bojanaus daiktų ir įrangos, esančios ekonomijos profesoriaus Jono Znoskos priežiūroje, pardavimą licitacijoje pranešta tų metų balandžio 15 d. Nurodoma, kad licitacija vyks Universiteto namuose, vadinamuose *imbarais*, nr. 48 „iki visiško išpardavimo“. Pagrindu rengti viešą aukcioną tapo minėto J. Znoskos prašymas, o skelbimą pasirašė Karolis Veneris (Wener), Vilniaus miesto tarėjas²¹². Kitais atvejais apie išpardavimą skelbiama privačiai, be miesto valdžios aprobacijos. Taip atsitiko su 1825 m. balandžio 13 d. išparduodamais daiktais po prof. Bekiu mirties. Skelbime nurodyta, kad pradedant minėta data „Universiteto name priešais Šv. Jonų bažnyčią, buvusiame a. a. Bekiu name, bus išparduodamas sidabras, porcelianas, keletas arklių, vežimai ir kita įranga, taip pat mažasis teatras, pritaikytas kambariui su keletu dekoracijų“²¹³. Minima teatro įranga patvirtina prielaidas apie Bekiu (beje, dalyvavusio Vilniaus teatrų direkcijos veikloje²¹⁴ ir vadovavusio chorui²¹⁵) šeimos iniciatyvumą ir aktyvumą dalyvaujant viešajame Vilniaus gyvenime. Pažymėtina, kad šeimos kilnojamojo turto, tarp kurio knygos neminimos, išpardavimas beveik sutapo su Bekiu 131 tomo knygų pardavimu VIU bibliotekai 1825 m. gegužės 25 d., kuriame dalyvavo Bekiu dukros²¹⁶ (žr. toliau). VIU be magistrato tarpininkavimo skelbdavo ir kitus (iš)pardavimus, vykstančius Universiteto teritorijoje. 1810 m. sausio 1 d. pranešta, kad Universiteto auloje galima pamatyti ir nusipirkti tapybos profesoriaus a. a. Pranciškaus Smuglevičiaus paveikslų, piešinių ir graviūrų²¹⁷. 1810 m. vasario–kovo mėn. platesniuose skelbimuose jau minimi ne tik Smuglevičiaus paveikslai ir graviūros, bet ir „knygos italų ir lotynų kalbomis“, kurias vilniečiai VIU auloje gali

212 *Kurier Litewski*, 15 kwietnia 1825 r., dodatek do nr. 44. Skelbimas pakartotas balandžio 17 d. šio dienraščio nr. 45.

213 *Kurier Litewski*, 20 kwietnia 1825 r., dodatek do nr. 46.

214 STOLZMAN, Małgorzata. *Nigdy od ciebie miasto... Dzieje kultury wileńskiej lat między-powstaniowych (1832–1863)*. Olsztyn: Wydawnictwo Pojezierze, 1987, p. 242.

215 Teodoras Krasinskis nurodo, kad Bekiu 1817 m. pavasarį vadovavo Didžiojo Velykų penktadienio muzikinei oratorijai „Septyni Kristaus žodžiai ant kryžiaus“ Šv. Jonų bažnyčioje, kurioje dalyvavo 120 asmenų. KRASIŃSKI, Teodor. *Dziennik ucznia uniwersytetu wileńskiego (1816–1818)*. In *Z Filareckiego świata. Zbiór wspomnień z lat 1816–1824*, wyd. Henryk Mościcki. Warszawa, 1924, p. 42–43.

216 *Dziennik biblioteczny*, lap. 16r. Nors nurodoma, kad tai knygos, „likusios po a. a. Bekiu mirties“, jų turinys rodo, kad tai – dalis šeimos bibliotekos.

217 *Kurier Litewski*, 1 stycznia 1810 r., nr. 1.

apžiūrėti ir įsigyti kasdien nuo 11 iki 13 val.²¹⁸. O štai pareiškus pretenzijas dėl akademinės bendruomenės narių turtinio palikimo ir įsitraukus teismams, pranešimai buvo skelbiami magistrato vardu²¹⁹.

VILNIAUS UNIVERSITETO VAIDMUO RENGIANT AUKCIONUS

VIU asmeninių bibliotekų paleidimo į rinką mechanizmas nebuvo išplėtotas, nors jo bibliotekos vadovai puikiai žinojo, kokios bibliotekos ir ko-kiomis sąlygomis parduodamos. Nežinome nė vieno 1803–1832 m. spausdinto aukcionui asmeninės bibliotekos katalogo, o štai kaimyninėse šalyse jie buvo rengiami ir publikuojami masiškai (žr. anksčiau). Privačių bibliotekų aukcionai buvo rengiami dėl įvairių priežasčių. Dažniausiai tai buvo bibliotekos savininko mirtis ir dėl to atsiradęs poreikis padalyti jo turtą tarp įpėdinių (J. Mickevičiaus atvejis); kartais už knygų pardavimą gauti pinigai buvo naudojami vaikų išsilavinimo ar slaugos išlaidoms padengti (J. H. Abichto, Briotė atvejai). Kita priežastis buvo persikėlimas, kuris suteikė galimybę peržiūrėti sukaupą turtą, įskaitant knygas, ir atrinkti reikalingiausias, o likusias parduoti (J. Franko atvejis). Taip pat pasitaikydavo, kad bibliotekos savininkas patirdavo finansinių sunkumų, o tai savo ruožtu lemdavo jo turto pardavimą teismo sprendimu. Dažnai šiandien sunku nustatyti, ar aukcione buvo parduodamos visos tam tikro asmens surinktos knygos, ar tik dalis kolekcijos, kaip persikraustymo į kitą miestą atveju (pastaroji galimybė yra labiau tikėtina).

Universitetas buvo atsakingas už mirusių bendruomenės narių palikimą, rūpinosi giminaičių paieška, komunikavo turto klausimu su miesto ir gubernijos valdžios institucijomis. Pateiksime pavyzdį, kaip vyko turto vertinimas ir išpardavimas, jei darbuotojas mirdavo be testamentu. 1809 m. rugsėjo 10 d. VIU vadovybės posėdyje nuspręsta kreiptis į Vilniaus civilinį gubernatorių, kad nurodytų Vilniaus magistratui paimti iš Universiteto kilnojamąjį turtą, likusį po mirusių be testamentu Bibliotekos darbuotojo Bovaro d'Armantjė (Alexandre François Bovard d'Armantier) ir sekretoriaus Stanislovo Odachovskio (Odachowski) mirties²²⁰. 1809 m. rugsėjo 17 d. posėdyje prisiminta VIU sekretoriaus

218 *Kurier Litewski*, 26 lutego 1810 r., dodatek do nr. 17; *Kurier Litewski*, 6 marca 1810 r., dodatek do nr. 19.

219 Vilniaus miesto magistratas praneša, kad gautos iš Lietuvos-Vilniaus gubernijos valdybos pretenzijos dėl mirusio VIU sekretoriaus Stanislovo Odachovskio (Stanisław Odachowski) palikimo, kreditoriai kviečiami kreiptis į Magistrato teismą, teismo sekretorius Juozapas Pozlevičius (Józef Pozlewicz). *Kurier Litewski*, 30 marca 1812 r., dodatek do nr. 26.

220 VUB RS, F 2-KC176/I, lap. 356v.

Odachovskio turto dalybų byla – VIU kasininkui Šostovickiui (Szostowicki) buvo skolingas 8 sid. rb, nuspręsta palaukti, kol Vilniaus magistratas gaus tur-
tą, likusį po a. a. Odachovskio, ir priims sprendimą, apie tai rašyta Vilniaus
civiliniam gubernatoriui²²¹. 1809 m. spalio 18 d. sesijoje svarstytas Vilniaus
civilinio gubernatoriaus spalio 13 d. laiškas nr. 4633 apie nurodymą Vilniaus
magistratui likusius be testamentu VIU darbuotojų Odachovskio ir d'Arman-
tjė daiktus parduoti licitacijoje. Magistratas spalio 16 d. raštu nr. 415 pranešė,
kad šiam reikalui paskyrė tarėją Vilhelmą Refeltą (Wilhelm Refelt), o aukciono
terminas paskirtas spalio 19, 25 ir 29 d. Nuspręsta nuo VIU deleguoti adjunk-
tą Stanislovą Bakovskį (Bakowski)²²² ir Feliksą Mieżejewskį (Mierzejewski)²²³.
Apie numatytą licitaciją, vyksiančią Universiteto auloje, pranešta „Lietuvos
kurjeryje“ vėluojant – 1809 m. spalio 20 d., vos įskaitomu šriftu, nenurodant
detalių – nei kas bus parduodama, nei kieno turtas: „[spalio] 25 ir 29 dienomis
Vilniaus universiteto auloje vyks varžytynės“²²⁴. Galimas daiktas, tokia neį-
prasta skelbimo forma praėjus trejetui metų sukėlė atsiradusių VIU sekreto-
riaus turto paveldėtojų protestą²²⁵. Galiausiai, 1809 m. gruodžio 10 d. buvo
pateiktas Šostovickio raportas, kad, išpardavus Universitete likusius daiktus
po Odachovskio ir d'Armantjė mirties, už pirmojo turtą gauta 551 rb 37 kap.,
už antrojo – 114 rb 12 kap., iš viso 635 rb 50 kap., ši suma perduota kasai²²⁶.
Tarp išparduodamų daiktų knygos neminimos, regis, jų neturėjo ir prancūzų
emigrantas²²⁷ bibliotekininkas Boveras d'Armantjė, užgyvenęs kuklesnį turtą

221 Ten pat, lap. 368v.

222 S. Bakovskis kartu su kun. Benjaminu Korza (Korza) dalyvavo surašant Badene 1807 m. rugsėjo 30 d. mirusio VIU chemijos viceprofesoriaus Benedikto Borsuko daiktus (tarp jų dokumentus, biblioteką), paliktus Vilniuje ir saugotus prof. Bekiu. Jie 1807 m. spalio 21 d. sudarė B. Borsuko knygų, tarp kurių nerado VIUB priklausančių leidinių, sąrašą, žr. *Сборник материалов для истории просвещения в России*. Т. 3, 1898, p. 1163.

223 VUB RS, F 2-KC176/I, lap. 399r.

224 „Dnia 25 i 29 w Auli akademickiej będzie licytacja“. *Kuryer Litewski*, 20 pazdziernika 1809 r., nr. 84.

225 Vilniaus miesto magistratas praneša, kad gautos iš Lietuvos-Vilniaus gubernijos valdybos pretenzijos dėl mirusio VIU sekretoriaus S. Odachovskio palikimo, kreditoriai kviečiami kreiptis į Magistrato teismą, teismo sekretorius Juzefas Pozlevičius (Józef Pozlewicz). *Dodatek do Gazety Kuryera Litewskiego*, 30 Marca 1812 roku, nr. 26.

226 VUB RS, F 2-KC176/I, lap. 455r.

227 Boveras d'Armantjė gimė Mece (Metz), buvusioje Trijų vyskupijų (*Trois-Évêchés*) provincijoje. Pagal 1803 m. pasirašytą sutartį paveldėjo kito VIU bibliotekininko prancūzo Žano Žiumeljė (Jean Antoine Bernardin Eudes de la Jumelliere, gimė istorinėje Normandijoje, *Trévières* netoli Bajė), mirusio 1804 m. vasario 23 d., kilnojamąjį turtą, žr. Raport a L'Universite Imperiale de Vilna. VUB RS, F2-KC489, lap. 2r/v.

nei Universiteto sekretorius. Kitais atvejais minimi ir testamentų vykdytojai, ypač kai paskutinė mirusiojo valia susijusi su universiteto ar apskritai švietimo reikalais. 1809 m. rugpjūčio 26 d. svarstytas velionio archyvaro Konstantino Šeliutos (Szeluta) (Lelevelio giminaičio) testamentų vykdytojų laiškas, datuotas 1809 m. rugpjūčio 9 d., kuriuo, pagal testatoriaus valią, jie atsisako dalies savojo Universiteto atlyginimo Labdaros draugijos naudai²²⁸. Universitetas su-
laukdavo skundų dėl netinkamo turto padalijimo. Prieš P. Smuglevičiaus kū-
rinių parodą ir išpardavimą kartu su knygomis VIU auloje 1810 m. (žr. anks-
čiau), 1809 m. vasarą P. Smuglevičiaus brolienė (Smuglewiczowa, Antano
Smuglevičiaus žmona) skundėsi²²⁹ dėl negražintų Lenkijos istorijos graviūrų²³⁰,
dailininko prieš mirtį duotų piešimo mokytoju Minske Ignatui Bžuškevičiui
(Brzuskiewicz)²³¹. Taigi, VIU dalyvavo ne tik antrinėje knygų, bet ir meno rin-
koje, prie kurios formavimo prisidėjo pirmoji vieša P. Smuglevičiaus paveikslo
„J. K. Chodkevičiaus mirtis ties Chotynu“ paroda VIU auloje 1806 m.²³²

VILNIAUS UNIVERSITETO PROFESORIŲ BIBLIOTEKŲ LICITACIJŲ TVARKA

Kaip buvo inicijuojamas VIU profesorių knygų pirkimas licitacijo-
se, sužinome iš 1818 m. gruodžio 27 d. pranešimo apie turto pardavimą po fi-
losofijos profesoriaus Johano Heinricho Abichto (1762–1816) mirties. Globos
tarnyba (*Opieka*) 1818 m. lapkričio 27 d. kreipėsi į VIU su pridėtu J. H. Abichto
knygų sąrašu ir klausimu, ar Universitetas nenorėtų planuojamoje licitacijoje
nupirkti jų savo bibliotekai. Nuspręsta šį sąrašą perduoti Grodekui, kuris per-

228 VUB RS, F2-KC176/I, lap. 172r.

229 Minsko gimnazijos direktoriaus 1809 m. rugpjūčio 26 d. raportas su pridėtu piešimo
mokytojo I. Bžuškevičiaus atsakymu dėl ponios Smuglevičienės skundo. Ten pat, lap. 171v.

230 Greičiausiai tai „100 Lenkijos istorijos vaizdų graviūrų“ (*Obrazy historii polskiej w 100
rycinach*) ciklas, sukurtas 1789 m. ir inspiruotas monumentalios Adomo Naruševičiaus
Lenkų tautos istorijos (*Historia narodu polskiego*, 1780–1786). Žinoma, kad P. Smuglevi-
čius 1807 m. rugsėjo 2 d. sudarytu testamentu graviūras ir asmeninės bibliotekos knygas
užrašė sūnėnui Juozapui – taip pat dailininkui. BERNATOWICZ, Aleksandra. Smuglewicz
(Smaglewicz, Smogulewicz, Smuglevicius, Smuklewicz, Szmuglewicz, Szmuklewicz) Fran-
ciszek. In *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.)*.
Tom XII: Malarze, rzeźbiarze, graficy. Instytut PAN, 2023, p. 336.

231 Jono Rustemo mokiny I. Bžuškevičius piešimo mokytoju 1805–1822 m. dirbo Minske,
Kamenece, Vinicoje; prisidėjo prie VIU profesoriaus Juozapo Konstantino Boguslavskio
„Žymiųjų lenkų portretų“ galerijos kopijuodamas originalius kūrinius, žr. JANONIENĖ,
Rūta. *Jonas Rustemas*. Vilnius, 1999, p. 94, 100.

232 Ten pat, p. 98.

žiūrės ir nuspręs, ar yra vertingų įsigytinų veikalų. Dokumente liko priedas Kontrimo ranka, kad knygų registras atiduotas ponui Libeltui (Liebelt) 1819 m. birželio 17 d. per bibliotekininką Aleksandrą Bohatkevičių (Bohatkiewicz). Taigi, pirkimo byla užsitęsė, ir nežinia, ar knygos buvo nupirktos²³³. Yra žinių, kad Grodekas 1816 m. gegužės 7 d. laiške pranešė K. S. Morgenšternui apie J. H. Abichto netikėtą mirtį ir informavo, kad „pagal testamentą vykdytojo Adolfo Abichto, mirusio draugo suaugusio sūnaus, nurodymus, jo tėvo nepublikuoti rankraščiai turi likti Dorpate, kol juos paims patikimas asmuo“²³⁴. Kalbama apie polemizuojančią su J. Sniadeckiu J. H. Abichto rankraščių sąlyginu pavadinimu „Kas yra metafizika“, kuris buvo autoriaus nusiųstas bičiuliui K. S. Morgenšternui į Tartu cenzūriniam aprobavimui ketinant išleisti Rygoje²³⁵. Šiuo atveju svarbu, kad iš laiško sužinome J. H. Abichto testamentą vykdytoju buvus sūnų Adolfą Abichtą, būsimą VIU patologijos profesorių (nuo 1827 m.). J. H. Abichtui mirus, rankraščio vokiečių kalba su vertimu į prancūzų kalbą leidimas tapo nebeaktualus. 1818 m. kovo 7 d. laiške Morgenšternas parašė Grodekui, kad įvykdė duotus nurodymus ir grąžino rankraštį²³⁶. Grįžtant prie knygų iš Abichto vyresniojo bibliotekos perdavimo VIUB datos, svarbi informacija, kad jo skolintos knygos buvo grąžintos po mirties 1816, o kai kurios ir vėliau – 1817–1818 m. (pvz., Joachimo Heinricho Campe'ės *Kelionių aprašymai*)²³⁷. Knygų grąžinimas 1818 m. rodo, kad derybos dėl knygų įsigijimo

233 Wypis z Protokolu sessyi Rządu Uniwersytetu Wileńskiego roku 1819 miesiąca grudnia 27 dnia. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 255r.

234 KUPŚ, Tomasz. Abicht and Śniadecki: about a Turbulent Philosophical Dispute at the Imperial University of Vilnius in 19th Century. *Problemos*, 2023, vol. 104, p. 47–61.

235 J. H. Abichtas nusprendė publikuoti šį tekstą ir nusiuntė rankraštį į Dorpatą (dabar Tartu), kad gautų cenzūros pritarimą ir teisę spausdinti leidykloje Rygoje. Laiške savo draugui J. K. S. Morgenšternui (1770–1852), filosofui ir klasikinės filologijos profesoriui Dorpate, jis rašo: „Iš manęs gaunate rankraštį, kuris turi būti spausdinamas Rygoje ir kuriam reikalingas jūsų Universiteto cenzūros leidimas. Jame pateikiamas atsakymas į piktavališkus kaltinimus filosofijai apskritai, o ypač vokiečių filosofijai, kuriuos paskleidė žmogus, kurį lenkai laikė dideliu išminčiumi ir savo nacionalinės kultūros (*Nationalkultur*) atstovu, taigi jame polemizuojama su piktavališkais ir itin žalingais nacionaliniais išankstiniais nusiųstatymais ir keliaimi tam tikri mokslinio vertingumo teiginiai. Jūs, garbingiausias drauge, padarytumėte man didelę paslaugą, jei galėtumėte netrukus padėti parengti šį rankraštį cenzūrai, nes dėl vertimo į prancūzų kalbą jis per ilgai išbuvo privačiose rankose. Suprantama, kad mano kolegoms šio [rašinio] cenzūra gali atrodyti kaip kažkas nepadoraus.“ Ten pat, p. 57–58.

236 Ten pat, p. 47–61.

237 BEDNARSKA-RUSZAJOWA, Krystyna. Books from Antique to Enlightenment Borrowed by Vilnius Professors from the University Library between 1805–1816, p. 49. Galbūt kaž-

sąlygų užsitęsė – galbūt dėl J. H. Abichto polemikos su autoritetu J. Sniadeckiu. Galimas daiktas, Abichto vyresniojo knygų buvo tarp rinkinių, Abichto jaunesniojo dovanotų VIU 1823 ir 1824 m.²³⁸ J. H. Abichto „knygų byla“ patvirtina prielaidas apie vadinamųjų „vokiečių“ ir „lenkų“ partijų konfrontaciją, kuri turėjo įtakos ir asmeninių rinkinių apytakai VIU.

J. FRANKO IR J. MICKEVIČIAUS BIBLIOTEKŲ LICITACIJOS

Užsienyje G. E. Grodekui tarpininkavo profesoriai, o Vilniuje aukcionuose pagelbėdavo *akademikai*. Turbūt tokiu įgaliotu asmeniu buvo filaretas, filologas Janas Vernikovskis (Wiernikowski, 1800–1887), Grodeko mokinyš, iš kurio VIU biblioteka 1823 m. liepos 4 d. už 25 sid. rb įsigijo devynių tomų Antuano Kurto (Antoine Court de Gebelin) veikalą *Senasis pasaulis, lyginant su moderniu pasauliu*²³⁹, kurį minėtas J. Vernikovskis nusipirko prof. J. Franko bibliotekos licitacijoje²⁴⁰. Informacija yra svarbi, nes rodo, kad bent jau dalis J. Franko bibliotekos „buvo parduota licitacijoje“ Vilniuje (žr. anksčiau). Tai patvirtina ir filaretas Otonas Slizenis (Otton Ślizień, 1806–1887), atsiminiuose minėjęs, kad J. Franko bibliotekos licitacijoje įsigijo šešetą tomų Anos Luizos Žermenos de Stal-Holšteino (Anne Louise Germaine de Staël-Holstein) ir keturis toms Valterio Skoto (Walter Scott) knygų²⁴¹. O štai dalyvavimą prof. J. Mickevičiaus asmeninės bibliotekos varžytynėse paliudijo kitas filomatas, VIU auklėtinis, būsimas Čilės universiteto rektorius, mineralogas Ignatas Domeika (1802–1889). Po daugelio metų jis rašė poeto Adomo Mickevičiaus sūnui Vladislavui (Władysław Mickiewicz, 1838–1926): „Minėtais 1816 metais jis [prof. J. Mickevičius] buvo išėjęs į pensiją, bet užsiėmė mokslu, turėjo nedidelį savo fizikos kabinetą ir didelę puikių knygų biblioteką, kelis tūkstančius tomų, ne tik fizikos, chemijos ir matematikos, bet ir daugybės istorinių, filologinių ir filosofinių darbų, kurie buvo parduoti viešame aukcione netrukus po jo mirties. Pamenu, kad šiame aukcione nusipirkau ir namuose turiu Scheele'ės,

kuri iš daugelio jaunimui skirtų kelionių aprašymų knygų, pavyzdžiui, CAMPE, Joachim Heinrich. *Sammlung interessanter und durchgängig zweckmäßig abgefaßter Reisebeschreibungen für die Jugend*. Braunschweig: Schulbuchhandlung, 1788.

238 PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 168–169.

239 COURT, Antoine. *Le Monde primitive*. Vol. 1–9. Paris, 1778–1782.

240 PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 176.

241 KOWKIEL, Lilia. *Prywatne księgozbiory*, p. 42, 114, išn. 500.

Bergmano, Priestley kūrinį.²⁴² Prof. J. Mickevičiaus knygų licitacijoje sudalyvavo ir VIU (arba knygų įsigyta tiesiai iš paveldėtojų). 1818 m. vasario 22 d. nupirktą knygų ir žemėlapių iš buvusios J. Mickevičiaus bibliotekos už 23 sid. rb 10 kap., tarp jų garsusis Džovano Zanonio *Atlasas (Atlas Zannoniego)*, kainavęs 12 sid. rb 20 kap.²⁴³, bei sunkiai identifikuojamas *Prancūzijos atlasas*²⁴⁴, taip pat susigražinta dar viena VIUB nuosavybė – Salustijus²⁴⁵. Tarp įsigytų J. Mickevičiaus bibliotekos knygų buvo: Filipo Etjeno Lafosė (Philippe Étienne Lafosse) šedevrų, skirtų žirgininkystei, arklių priežiūrai ir gydymui²⁴⁶ (plg. su Bojanaus kolekcija, skirta Veterinarijos institutui); ispanų karo inžinieriaus Diego Ufano veikalų *Apie artilleriją* vertimas į lenkų kalbą²⁴⁷; Nikola Ginė (Nicolas Ginet) *Matininko vadovas*²⁴⁸ ir *Prancūzijos konstitucija*²⁴⁹. Taigi, įsigyti leidiniai patvirtina I. Domeikos teiginius apie J. Mickevičiaus bibliotekos universalumą, taip pat leidžia patikslinti knygų išpardavimo datą (ne 1817, o 1818 m.). Beje, licitacijoje buvo išparduoti ir J. Mickevičiaus sukaupti fizikos eksperimentų mechanizmai ir instrumentai – jų buvo įsigyta VIU Fizikos kabinetui²⁵⁰. Kita vertus, J. Mickevičiaus, mirusio be testamentų, turto išpardavimas, apie kurį viešai pranešta „Lietuvos kurjeryje“ 1817 m. rugpjūčio 7, 10 ir 14 dienomis²⁵¹, galėjo užsitęsti. Tokių atvejų viešai išparduodant knygas yra žinoma. Pavyzdžiui, 1840 m. Savičiaus gatvėje nr. 99

242 Ten pat, p. 42. Domeika savo bibliotekoje turėjo tris švedų chemiko Karlo Vilhelmo Šelės (Carl Wilhelm Scheele), du britų chemiko ir fiziko Džozefo Prystlio (Joseph Priestley) ir du švedų chemiko Torberno Begmano (Torbern Bergman) veikalus. Ten pat, p. 115.

243 Kažkuris iš Džovano Zanonio (Giovanni Antonio Bartolomeo Rizzi-Zannoni) parengtų žemėlapių, galbūt *Carte generale de la Pologne avec tous les etats* (Paryžius, 1762, 1771).

244 *Atlas Francuski*, kainavo 1 sid. rb 65 kap.

245 22 lutego kupiono po ś. p. Mickiewiczu. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 211r.

246 Tikėtina, LAFOSSE, Philippe Étienne. *Guide du maréchal, ouvrage contenant une connoissance exacte du cheval, & la maniere de distinguer & guerir ses maladies*. Paris: Chez Lacombe, libraire, quai de Conti, 1789 (žinomi ir 1768, 1771, 1808 ir kt. leidimai); LAFOSSE, Philippe Étienne. *Dictionnaire Raisonné D'Hippiatrique, Cavalerie, Manège Et Maréchallerie*. T. 1–4. Paris: Chez Boudet, 1775. Kainavo atitinkamai 75 kap. ir 2 sid. rb 10 kap.

247 UFANO, Diego. *Archelia albo Artilleria, to iest Fundamentalna y Doskonata Informacya o Strzelbie y o rzeczach do niey należących*. Leszno: Daniel Vetter, 1643. Kainavo 6 sid. rb.

248 GINET, Nicolas. *Manuel de l'arpenteur où l'on traite des opérations principales de l'arithmétique, des fractions décimales & des proportions*. Paris: Chez Claude-Antoine Jombert, fils aîné, 1770 (būta ir 1787 m. leidimo). Kainavo 30 kap.

249 *Constitution Française*. Kainavo 10 kap.

250 BALIŃSKI, Michał. *Opisanie statystyczne miasta Wilna*. Wilno: Józef Zawadzki, 1835, p. 94. Įsigyti instrumentai buvo saugomi Vilniaus medicinos ir chirurgijos akademijoje teikiant informaciją apie buvusį savininką.

251 *Lietuvos kurjerio* 1817 m. rugpjūčio mėn. nr. 63, 64, 65 priedai.

viešai buvo parduodami, tikėtina, chirurgijos profesoriaus Jono Frydricho Niškovskio (Jan Friedrich Niszkowski, 1774–1816) bibliotekos likučiai – keli šimtai rinktinių veikalų, estampų, žemėlapių²⁵².

ASMENINIŲ BIBLIOTEKŲ LIKIMAI

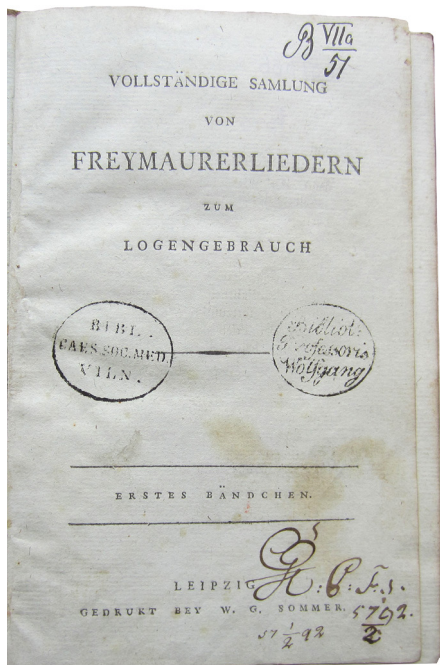
Bibliotekų likimai skirtingi. Vienos atiteko palikuonims (pvz., Zacharijo Nemčevskio, G. E. Grodeko), kitos dovanotos (D. Pilchovskio, J. Sniadeckio, J. Tvardovskio) arba parduotos (S. Stubelevičiaus, A. Bekiu) Universitetui, trečios išparduotos – dažniausiai dalimis. Reikia pažymėti, kad Universitetas į privatų profesorių gyvenimą nesikišo, asmeninių bibliotekų kaupimas ir palikimas buvo savininkų reikalas. Tačiau vadovybė griežtai kontroliavo Universitetui priklausiusią nuosavybę. Apie tai rašoma ir VIU Statuto 251 paragrafe: „Profesoriaus mirties ar išėjimo iš darbo atveju to fakulteto dekanas rūpinasi visu kabinetu, o kai mano, kad reikia patikrinti inventorių, apie tai praneša universiteto administracijai, kad būtų paskirtas asmuo, kuris tai atliktų. Dekanas taip pat perduoda kabinetą kiekvienam jį perimančiam asmeniui.“²⁵³

TESTAMENTINIS PAVELDĖJIMAS: Z. NEMČEVSKIO ATVEJIS. Testamentine valia užrašyti, dovanojami knygų rinkiniai yra nuolatiniam knygos istorijos tyrėjų akiratyje. Dėl testamentų išsisklaidymo (dažniausiai saugomi privačiuose rinkiniuose) kol kas negalime daryti platesnių apibendrinimų apie Vilniaus akademinės bendruomenės testamentinius knygų užrašymus. Žinome atvejų, kai knygos paskutine valia padalintos giminaičiams, taigi, *Alma Mater* jų negavo arba gavo kitais keliais (pavyzdžiui, perleidus kolegoms ar mokiniams – *akademikams*). Taikomosios matematikos profesorius, lietuvių kalbos mokovas Zacharijas Nemčevskis (Zachariasz Niemczewski) namie turėtas knygas 1819 m. gruodžio 19 d. Vilniuje sudarytu testamentu užrašė sūnėnams – Chrizostomui, mokytojui Kaune, ir studentui Ignacui²⁵⁴. Be matematikos ir fizikos knygų, minima grožinė literatūra ir Krasickio darbų Varšuvos leidimas. Iš tiesų testamente knygos padalintos ne tik minėtiems asmenims. Nurodoma, kad fizikos knygos atitenka Ignotui, matematikos ir atrinkti rašyto-

252 DRĖMA, Vladas. *Vilniaus namai archyvų fonduose*. I t. 1998, p. 160.

253 Ustawy Wileńskiego Imperatorskiego Uniwersytetu. VUB RS, F2-KC 13, lap. 216v.

254 LIEKIS, Šarūnas. Uoliojo lietuvių ložės masono Zacharijo Niemczewskio genealoginė vs pilietinė tapatybė. *Laisvoji mūrininkija*, 2012, p. 202. Ignacas studijavo VIU, 1831 m. prisijungė prie sukilėlių, paskui pasitraukė į Prūsiją ir Prancūziją, mirė 1841 m. Yra žinių apie Chrizostomo mėginimus atidaryti 1850 m. mergaičių pensiją Raseiniuose.

Knygos *Pilnas masonų giesmių rinkinys ložei* (Vollständige Sammlung von Freymaurerliedern zum Logengebrauch. Erstes Bändchen. Leipzig : gedruckt bey W. G. Sommer, 1791) iš profesoriaus Johano Volfango asmeninės bibliotekos antraštinis lapas. Antspaudai: Biblioth[eca] Professoris Wolfgang; BIBL[IOTHECA] CAES[AREA] SOC[IETATIS] MED[ICAE] VILN[ENSIS]. VUB Med. 14082.

jai, įskaitant Krasickį – Juozapui Rogalskui (Józef Rogalski) kartu su žalvariniu padėklu. Minima ir viena spinta iš bibliotekos, atitenkanti Cecilijai Dobošinskai (Cecyllia Doboszyńska). Likusias knygas Nemčevskis nurodo vienodai paskirstyti tarp Chrizostomo Nemčevskio bei Jono ir Karolio Rogalskių. Įdomu, kad savo portretą rekomenduoja perduoti Universitetui, o togą su pelerina parduoti ir pinigų išdalinti vargšams²⁵⁵. Jei Nemčevskio knygos tilpo į vieną spintą, joje galėjo būti apie 250–300 knygų – pagal analogiją su J. Pabrėžos biblioteka²⁵⁶. Beje, Pabrėžos testamentą turinys, ypač knygų tikslinis dalijimas giminaičiams, primena žemaičio Nemčevskio paskutinę valią. Testamentu knygas artimiesiems padalino ir garsusis daktaras Jokūbas Šimkevičius (Szymkiewicz). Nors jis formaliai nebuvo profesorius, gydytojo vardas ir testamentą nuostatos – pamokančios. Knygos atiteko pagrindiniam paveldėtojui sesers Elizos sūnui kun. Kazimierui Augustovskiui (Augustowski), o inventorių (knygų taip

255 Vidimus z Książ Powiatu Wileńskiego. LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1045, lap. 7–11. Dėkoju Šarūnui Liekiui už šią nuorodą.

256 PACEVIČIUS, Arvydas; RAUDYTĖ, Nijolė. *Žemaičių daktaras Faustas*, p. 27.

pat) parengė testamentą vykdytojais teisėjais Ambraziejus Koziela (Ambrozy Koziel) ir Karolis Tyrnovskis (Tyrnowski), tarp vykdytojų dar minimi masonai Kazimieras Kontrimas, J. Wolfgangas, Michalas Dmochovskis (Michał Dmochowski) (Šimkevičius irgi buvo masonas – priklausė Uoliojo lietuvių ložei). Išlikęs išsamus testamentinės valios vykdymo protokolas rodo, kad atplėšiant užantspauduotą testamentą ir jį perskaitant 1818 m. lapkričio 10 d. po Šimkevičiaus mirties dalyvavo minėtas Z. Nemčevskis kaip VIU atstovas, o paliktus pinigus ir skolas padėjo suskaičiuoti ne tik bibliotekininko, bet ir buhalterio profesinės patirties turėjęs K. Kontrimas²⁵⁷.

TESTAMENTINIS PAVELDĖJIMAS: J. SNIADACKIO ATVEJIS. Nedaug žinome testamentų, kuriais knygų rinkiniai buvo užrašyti Vilniaus universitetui. Remdamiesi naujesniais tyrimais, galime patikslinti rektoriaus J. Sniadeckio asmeninės bibliotekos potestamentinį likimą, kuris istoriografijoje buvo aptartas²⁵⁸. J. Sniadeckio biblioteka į Jašiūnų dvarą buvo išgabenta iš Vilniaus užbaigus 1828 m. rūmų statybas pagal Karolio Podčaszyński (Karol Podczaszyński) projektą. Šią biblioteką buvęs VIU rektorius testamentu užrašė Universitetui. Dovanotos VIU knygos bibliotekos dokumentacijoje pirmą kartą paminėtos 1831 m. sausio 25–30 d.²⁵⁹ Taigi, sausio 25 d. galėtų būti testamentą vykdymo pradžios data (J. Sniadeckis mirė 1830 m. lapkričio 21 d.). Reda Griškaitė užsimena apie Sniadeckio testamente užrašytas „atminimo dovanas Krokvos kraštui“ ir mano, kad „šios „dovanos“ tebuvo kasmetinė stipendija astronomijos studentams“²⁶⁰. Asmeninė mokslininko biblioteka atgal į Vilnių grįžo 1831 m. vasario 24 d. Apie jos atgabenimą liko įrašas A. Jocherio ranka VIU bibliotekos dienyne: „Praėjusio mėnesio [t. y. vasario] 24 d. iš Jašiūnų atvežtos knygos, priklausiusios šviesaus atminimo astronomui stebėtojų Jonui Sniadeckiui, buvo sudėtos į šešis ryšulius apatinėje bibliotekos dalyje ir perkeltos į bibliotekos kabinetą tinkamam sutvarkymui. Šių knygų ir rankraščių katalogai buvo parengti ten pat adjunkto P[ono] Bohatkevičiaus pastangomis, kuriam šiame darbe padėjo filosofijos kandidatas Jo Mylista Vincentas Skibinskis

257 Sprawa testamentu Jakuba Szymkiewicza znaleziona w papierach po prof. Mikołaju Mianowskim. LVIA, f. 1135, ap. 4, b. 40. Šaltinio kopiją žr. <<https://www.historiamedycynywilenskiej.pl/dokumenty/9/testament-jakuba-szymkiewicza-1818#prettyPhoto>>.

258 PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 172–174; *Alma Mater Vilnensis*, p. 48–49.

259 Pod taką datą notowane są książki przez ś. p. Jana Sniadeckiego Astr. Obs. Bibliotece Uniwersytetu zapisane (įrašas Adomo Jocherio ranka). *Dziennik biblioteczny*, lap. 61v.

260 GRIŠKAITĖ, Reda. Jašiūnų dvaras kaip Lietuvos istorijos rašymo erdvė. *Archivum Lithuanicum*, 2020, t. 22, p. 281–282, išn. 31.

(Wincenty Skibiński). Tomų skaičius yra... [neįrašyta – A. P.].²⁶¹ Informacija svarbi, nes aiškėja bibliografinių darbų apimtys ir tempai – katalogai parengti vos per dvi savaites. Antra, katalogą sudarinėjo A. V. Bohatkevičius, pasižymėjęs pedantiškumu ir kruopščiai atskirdavęs iš bendro spaudinių srauto smulkiuosius leidinius (pvz., brošiūras). Trečia – sudarytas ir rankraščių, kurių atvežta 33 įrišti tomai²⁶², katalogas. Vėlesniuose pranešimuose apie J. Sniadeckio bibliotekos dydį skaičiai įvairuoja – šaltiniuose minima 1 118 tomų (neskaičiuojant dubletų ir smulkių spaudinių), 1 144 t., 1 461 t. ir net 1 720 tomų knygų²⁶³. Šaltiniai atskleidžia rinkinių atgabenimo į Vilnių (juo rūpinosi A. Jocheris) kasdienybės detales. Atvykęs vasario 21 d. į Jašiūnus Jocheris rašė: „nors metų laikas ir nepalankus, bet džiaugiuosi galėdamas apžiūrėti gražiuosius Jašiūnus, matyti tokios šviesios atminties žmogaus namus“²⁶⁴. J. Sniadeckio bibliotekos greitesnis pervežimas labai rūpėjo VIU rektoriui V. Pelikanui. 1831 m. vasario 22 d. laiškelyje į Jašiūnus Jocheriui jis rašė: „geriausia kuo greičiau išvykti iš Jašiūnų. Knygų siuntiniams pervežti net nereikėtų prašyti Jo Mylistos Balinskio arklių, verčiau pasamdyti vežiką ir pargabenti juos į Vilnių.“²⁶⁵ Knygos atgabentos vasario 24 d., išlikęs emociingas A. Jocherio raštas VIU vadovybei dėl nepagrįstų mokesčių knygoms, kurių pagal galiojusią tvarką Universitetui neturėjo būti įvežant jas į miestą, pridėti aštuoni „vartų ir grindinio“ mokesčio prie Aušros vartų kvitai nr. 9–16²⁶⁶.

Vasario 21 d. atvykęs į Jašiūnus, paėmiau šviesaus atminimo Jono Sniadeckio universitetui užrašytas knygas ir samdytais arkliais vakar [vasario 24 d.] atvežiau jas į Vilnių. Aušros vartų užkardoje iš manęs pareikalauta sumokėti vadinamuosius vartų ir grindinio mokesčius, kuriuos mokėti atsisakius, vežimai buvo sulaikyti. Tada nuėjau pas Jo Mylistą Špakovskį (Szpakovski), vartų ir grindinio mokesčio laikytoją, paaiškinti reikalavimo, kai vežamas ne maistas ar kitos prekės, o knygos, ir ne bet kam, o universitetui, nepagrįstumą. Tačiau nesulaukdamas iš jo nuolaidų, dėl artėjančios nakties, kad vežimai su kny-

261 1831 m. kovo 9 d. įrašas A. Jocherio ranka. *Dziennik biblioteczny*, lap. 62r.

262 GRIŠKAITĖ, Reda. Jašiūnų dvaras, p. 282.

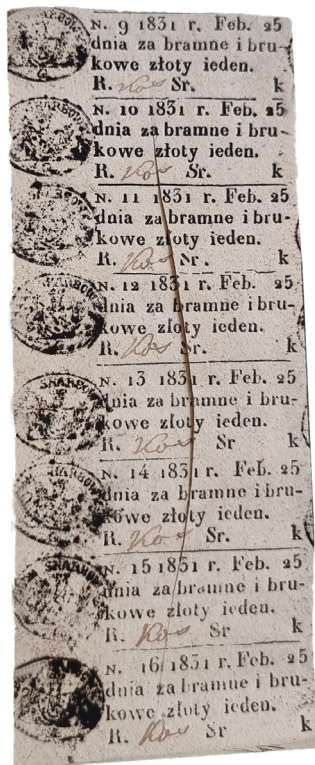
263 PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 173; GRIŠKAITĖ, Reda. Jašiūnų dvaras, p. 282.

264 GRIŠKAITĖ, Reda. Jašiūnų dvaras, p. 281, išn. 31.

265 Zapewne ile możności najprędzej wypada wyjeżdżać z Jaszun. Na przewiezienie paków z książkami nie należy nawet prosić koni od JP Balinskiego, ale najlepiej najęć furmanskich i wraz przewieść do Wilna. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 75, lap. 348.

266 Februarego 25 dnia za bramne i brukowe złoty jeden. LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1976, lap. 190r.

„Vartų ir grindinio“ mokesčio prie Aušros vartų kvitai, VIU vadovybei pateikti Adomo Jocherio gabenant profesoriaus Jono Sniadeckio knygas iš Jašiūnų į Vilnių. LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1976, lap. 190r–v.

gomis nebūtų palikti už miesto ribų, sumokėjau reikalaujamus 8 auksinus už aštuonis arklius, kurių kvitus prisegu. Be galvosopio ir rūpesčių, kuriuos man sukėlė šis netikėtas įvykis, šį mokestį laikau visiškai neteisingu, todėl turiu garbės paprašyti Jūsų Didenybės pranešti tiems, kam priklauso, ir pareikalauti mokestį grąžinti, juolab kad bet koks delsimas gali būti kitų panašių reikalavimų priežastis, akivaizdžiai kenkianti išdui²⁶⁷.

Taigi, knygos gabentos aštuoniais arkliais – keturiais vežimais, jei jie buvo dvikinkiai. VIU vadovybė nurodė kompensuoti patirtas išlaidas Jocheriui mi-nėtus 8 auksinus konvertavus į 1 sid. rb ir 20 kap.²⁶⁸

²⁶⁷ A. Jocher do Rektora Cesarskiego Wileńskiego Uniwersytetu 1851 dnia 25 lutego. LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1976, lap. 189r–v.

²⁶⁸ Wypis z protokolu posiedzen Rządu Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego roku 1851 d. 6 marca. LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1976, lap. 191r; *Dziennik biblioteczny*, lap. 62r–v.

J. Sniadeckio bibliotekos pirminio „įpaveldinimo“ atvejis svarbus ir kitu požiūriu – ją bent laikinai pavyko apsaugoti argumentuojant testatoriaus valia nuo išvežimo į Rusijos gilumą – 1835 m. knygos ir rankraščiai brolio A. Sniadeckio rūpesčiu perduoti Vilniaus medicinos ir chirurgijos akademijai bei Astronomijos observatorijai. Deja, biblioteka – ne tik rankraščiai, bet ir spaudiniai, kuriam laikui įgavę kolekcijos statusą, po 1842 m. buvo išgabenti į Kyjivą, Šv. Vladimiro universitetą. Kitų testamentinių užrašymų atveju knygos įtraukiamos į bendrąjį VIU bibliotekos katalogą, į atskirą kolekciją neišskiriamos, nors esama užuominų apie testatoriaus atminimo įamžinimą. V. Herberskio knygos gražiai įrišamos, galbūt saugomos (bent kažkurį laiką) testatoriaus dovanotose penkiose knygų spintose kartu su artimųjų perduotu profesoriaus portretu²⁶⁹. J. K. Chodanio testamentu VIU užrašytosios buvo kruopščiai aprašytos, netgi įvertintos (430 tomų įkainota 406 sid. rb ir 6 kap.). Beje, Chodanis turėjo pasiskolinęs iš VIUB keletą knygų, kurias pradangino, tarp jų italų dramaturgo Karlo Goldonio (Carlo Goldoni) tiksliau neapibūdintą veikalą²⁷⁰, atspindintį Chodanio pomėgius – buvo aistringas teatro meno gerbėjas.

TESTAMENTINIS PAVELDĖJIMAS: L. BOJANAUS ATVEJIS. Neseniai buvo paskelbta svarbi informacija apie prof. L. Bojanaus (Louis Henri Bojanus) bibliotekos, kurios dalį mokslininkas paliko Vilniuje 1824 m. išvykdamas gydytis pas seserį į Darmštata (atidavė VIUB kaip kompensaciją už prarastą leidinį²⁷¹, pardavė²⁷²), likimą. Pacituosime Bojanaus testamentą, sudaryto 1826 m. birželio 25 d. Darmštate, ištrauką:

Mano knygos, tarp kurių yra retų ir vertingų graviūrų, kantriai surinktų ir kurių vertė, manoma, viršija 1 000 talerių, bei 500 tomų kitų kūrinių, kurių dauguma buvo kruopščiai atrinkti, atiteks mano sūnėnui Gijomui Eigenbrotui (Guillaume Eigenbrodt), jei šis palikimas bus laikomas tikra malone, kaip aš manau, remiantis asmeniniu skoniu ir santykiais, mainais už 600 talerių, už kuriuos jis bus atleistas nuo palūkanų pirmus

269 PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 172.

270 Ten pat, p. 175, išn. 93.

271 Žr. išn. 138–140 apie Bojanaus 1816 m. perduotas knygas. Taigi knygos ne dovanotos, o atiduotos, ir ne 1806, o tarp 1811 ir 1816 m.; klaidinanti informacija: „vos atvykęs į Vilnių (1806 m.), Bojanus universitetui padovanojo savo gausią veterinarijos darbų biblioteką, surinktą per daugelį metų nemažomis lėšomis“, žr. FEDOROWICZ, Zygmunt. Ludwik Henryk Bojanus. In *Memorabilia Zoologica* 1. Wrocław: Ossolineum, 1958, p. 11.

272 Bojanaus parduodamų, tarpininkaujant J. Goluchovskiui, knygų sąrašas, 1823 m. spalio 31 d. LVIA, f. 271, ap. 2, b. 72, lap. 201. 17 veikalų (20 tomų) už 20 sid. rb.

ketverius metus ir turės sumokėti įprastus 5 procentus arba sumokėti kapitalą viena ar kita forma Amelijai [Bojanaus podukra Amélie Rudi] arba jos įpėdiniams²⁷³.

Taigi, netgi po „kruopščios atrankos“ Bojanaus asmeninėje bibliotekoje liko 500 tomų knygų, kurių dauguma, matyt, iškeliauo iš Vilniaus kartu su pasiigojusiu savininku, neužsimenama apie jas ir Bojanaus daiktų bei prietaisų licitacijos skelbime²⁷⁴. Kita vertus, Bojanus buvo aktyvus VIU bendruomenės narys, jam rūpėjo tiek leidybos, tiek asmeninės ir VIUB komplektavimo klausimai. 1820 m. sausio 1 d. VIU Mokslo taryboje jis skaitė pranešimą prancūzų kalba „Apie mokslo poreikius“ (*O potrzebach naukowych*), kuriame išdėstė požiūrį apie trūkumus aprūpinant dėstytojus naujausia literatūra, kvietė sudaryti komitetą ir surinkti žinias apie padalinių poreikius. Toks komitetas sudarytas, į jį įėjo A. Sniadeckis, Bojanus, A. Klungevičius, L. Kapelis²⁷⁵. Nenuostabu, kad VIU įsigijo iš L. Bojanaus vertingų knygų. Pirmoji knygų dalis nupirktą ir į VIUB katalogą įtraukta 1823 m. spalio 31 d. – iš viso 21 vnt. Knygų pageidavo jas įsigyjant tarpininkavęs filosofijos profesorius Juozapas Goluchovskis (Józef Gołuchowski) – beje, iš Universiteto 1824 m. pašalintas dėl filomatų-flaretų bylos. Už knygas VIUB prefektas G. E. Grodekas sumokėjo 20 sid. rb., L. Bojanui „nuleidus“ 5 sid. rb²⁷⁶. Bojanaus knyginis palikimas buvo įsigyjamas ir 1824 m. birželio 25 d., kai VIUB prefektas nupirko periodinio leidinio *Isis von Oken* rinkinį ir *Iliustruotus vokiečių architektūros paminklus*²⁷⁷ (kaina nenurodyta)²⁷⁸. Rengdamasis išvykti 1824 m. birželio 16 d. Bojanus neatlygintinai perdavė VIU kelias autorines publikacijas iš *Acta Academiae Naturae Curiosorum* (1823)²⁷⁹.

273 DASZKIEWICZ, Piotr; EDEL, Philippe. Le testament de Louis Henri Bojanus (1776–1827), un document intéressant et inédit de l’histoire des sciences naturelles. *Cahiers Litvaniens*, 2013, n12, p. 49–53. Prieiga per internetą: <<https://www.cahiers-litvaniens.org/DASZKIEWICZ-EDEL-Testament-de-Louis-Henri-Bojanus-n-12-2013.pdf>> [žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d.].

274 Žr. išn. 212.

275 Protokół Posiedzeń Rządu Uniwersytetu za pierwszy terycał 1820 roku. VUB RS, F2 KC-189, lap. 203r.

276 *Dziennik biblioteczny*, lap. 5v.

277 *Isis von Oken oder encyclopädische Zeitung von Oken* (Band 1–11, Jena, 1817–22); *Denkmäler der Deutschen Baukunst dargestellt von Georg Moller* (Heft 1–4, Darmstadt, 1815).

278 *Dziennik biblioteczny*, lap. 10 v.

279 *De Merycotherii Sibirici, seu gigantei animalis ruminantis, antediluviano quodam, dentibus incerto Sibiriae loco erutis, declaratio vestigio commentatio* ir *Craniorum Argalidis, ovis et Caprae domesticae comparatio*, žr. PACEVIČIUS, Arvydas. Mokslinė komunikacija Vilniaus universitete, p. 38.

Bojanus nuolat rūpinosi Veterinarijos mokyklos biblioteka, 1817 m. pabaigoje grįždamas iš kelionės Veimare nusipirko dviejų dalių *Gamtos istoriją apie arklius* su 43 estampais²⁸⁰ už 36 sid. rb. VIU Valdybos posėdyje nuspręsta asignuoti minėtą sumą ir nupirkti veikalą VIUB, nes jis vertingas, o ir nebrangus²⁸¹. Panašiai Bojanus 1818 m. birželio mėnesį pasiūlė nupirkti iš jo albumą su išpūdingomis iliustracijomis *Žirgo anatomija*²⁸² Veterinarijos mokyklai už 56 sid. rb, nuspręsta minėtą sumą asignuoti, knygą įtraukti į VIUB, iš kurios Bojanus galės ją gauti su reversu, katalogą²⁸³. Žirgo anatomijai, anksčiau vadintai *Hippiatrica*, skirti darbai buvo kertiniai formuojantis veterinarijos mokslui, kurio pagrindai padėti 1761 m. Lione įkūrus pirmąją Veterinarijos mokyklą. Taigi buvo naudojama sumani strategija glaudinant asmeninio knygų rinkinio turinį, atsi-kratant knygų už pinigus, kuriuos galima buvo panaudoti naujoms knygoms įsigyti, kartu pasiliekančią teisę naudotis VIUB fonduose atsidūrusiais veikalais. Taigi Bojanus, kaip užfiksuota testamente, Vilniuje ir, galbūt, Darmštate sukaupė kruopščiai atrinktų knygų biblioteką, kuri vėliau atiteko sūnėnui (plg. Z. Nemcevičiaus testamentą). Asmeninės L. Bojanaus bibliotekos egzistavimas patvirtintas plačiąja su knyginkyste, knygų leidyba ir iliustravimu susijusia veikla. Tiesa, Juozapas Bieliniskis (Józef Bieliński) su nuoskauda užsiminė, kad Bojanus kartu su „brangiais anatomijos veikalais“ išsivežė ir viso veterinarijos kurso lotynišką rankraštį²⁸⁴.

ATSISVEIKINIMAS SU KNYGOMIS – PARDAVIMAI

Asmeninių bibliotekų knygos buvo parduodamos dėl įvairių priežasčių – išvykstant iš Universiteto ar atvykus, norint pagerinti finansinę pa-

280 D'ALTON, Eduard. *Naturgeschichte des Pferdes*. Erster Theil: Das Pferd und dessen verschiedene Raçen, mit Kupfern. Weimar: Commission beim Landes-Industrie Comptoir, 1810; *Anatomie des Pferdes*. Der Naturgeschichte des Pferdes zweiter Theil, mit Kupfern. Weimar: Commission beim Landes-Industrie Comptoir, 1816.

281 Wypis z protokolu sessyi Rządu Uniwersytetu Wileńskiego roku 1817 Miesiąca grudnia 14 dnia. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 204r.

282 STUBBS, George. *L'Anatomie du Cheval imprimé par George Stubbs*. [b.l.v.], 1766.

283 Wypis z protokolu sessyi Rządu Uniwersytetu Wileńskiego roku 1818 miesiąc czerwca 24 dnia. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 231r.

284 „Viso veterinarijos kurso lotyniškas rankraštis, viešai dėstomas medicinos studentams, apėmė visas šio plataus mokslo šakas ir, jei būtų išleistas, būtų tapęs klasikiniu kūriniu“ (rėkopis iaciniški catego kursu weterynaryi, wykładanéj publicznie dla uczniów medycyny, obejmował wszystkie gałęzie téj obszernej nauki i gdyby został ogłoszonym, stanowiłby dzieło klasyczne). BIELIŃSKI, Józef. *Stan nauk lekarskich za czasów Akademii medyko-chirurgicznej Wileńskiej, bibliograficzne przedstawiony*. Warszawa: Wydanie i nakład Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego, 1888, p. 454.

dėtį, siekiant atnaujinti savo knygų rinkinį (pardavimus dažnai lydėjo knygų mainai). Atskirą grupę asmeninių bibliotekų išskaidymo tipologijoje sudarytų knygų pardavimai po savininkų mirties, dalyvaujant šeimos nariams, turto paveldėtojams ir / ar testamentu vykdytojams. Dažniausiai knygos buvo perduodamos VIU bibliotekai, tai rodo jos darbuotojų profesionalumą, gebėjimus palaikyti glaudžius ryšius su potencialiais donorais. Pavyzdžiui, 1821 m. gegužės 24 d. iš mirusio kunigaikščio Stanislovo Puzynos, buvusio ATR karaliaus sekretoriaus, palikuonių buvo įsigyti aštuoni tomų teisės aktų rinkinio *Volumina Legum*, „tarp jų du tomų minėtų teisės aktų inventoriai ir du tomų 1788 m. Varšuvos seimo dienyno vienodu įrišimu, papuošti karaliaus Stanislovo [Poniatovskio] herbais“²⁸⁵. Kita vertus, kaip ir donacijų atveju, galima kalbėti apie profesorių tapatinimąsi su Universitetu, kuris traktuotas kaip LDK tradicijų tęsinys, apie norą turtinti jo bibliotekos fondus naudojant ne tik mecenatystės, bet ir prekiinių pini-ginių santykių priemones. Čia panagrinėsime pomirtinius asmeninių knygų rin-kinių pirkimus–pardavimus, nes einamieji knygų pardavimai ir mainai jau buvo istoriografijoje aptarti²⁸⁶.

BRIOTĖ–HORNO ATVEJIS. Galimas daiktas, dalį asmeninės J. Briotė (mirė 1819 m.) bibliotekos paveldėjo valstybės patarėjas Piotras Hornas, 1824–1828 m. Vilniaus civilinis gubernatorius. P. Hornas buvo išsilavinusi, sėkmingos karjeros, bet tragiško asmeninio gyvenimo asmenybė. Filosofijos daktaras, Jenos mokslo draugijos narys, poliglotas, literatūros žinovas, vedęs Briotė podukrą²⁸⁷. J. Bielinskis rašo, kad „prieš ją [Briotė] mirė žmona, sūnus ir podukra. Pastaroji, Helena Godin, į Vilnių atvyko kaip vivandjė su prancūzais, paskui ištekojo už Piotro Horno, vėlesnio Vilniaus gubernatoriaus, apie kurį sakoma, kad „gubernatoriaus dama atvyko ant patrankos“²⁸⁸. Antkapiniame Horno įrašė skaitome: „Čia ilsisi grafas Pjeras de Hornas, Šv. Onos riteris, Vilniaus civilinis gubernatorius, kilęs iš vienos garsiausių Švedijos šeimų. 1796 m. jis įstojo į Rusijos tarnybą ir buvo atsidavęs savo valdovui ir naujajai tėvynei, mirė 1845 m. rugsėjį. Sielvartaujanti našlė Karolina iš Horainių Horn

285 Wypis z protokołu posiedzeń Rządu Uniwersytetu Wileńskiego d. 24 maja 1821 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 21. Nuspręsta perduoti VIU bibliotekai, o Edukaciniam fondui perduoti su reversu analogiškus 1808 m. leistus teisės aktų rinkinius. Taigi, rūpintis istoriniu žymesnybių paveldu.

286 PACEVIČIUS, Arvydas. Mokslinė komunikacija Vilniaus universitete.

287 BRENSZTEJN, Michał. Biblioteka uniwersytecka w Wilnie do roku 1832, p. 62; *Сборник материалов для истории просвещения в России*. Т. 3: Учебные заведения в западных губерниях, 1805–1807. Санкт-Петербург, 1898, p. 460.

288 BIELIŃSKI, Józef. *Uniwersytet Wileński*, t. 3, p. 145.

(Caroline de Goroini de Horn) pastatė šį paminklą.²⁸⁹ Taigi, atminimo įamžinimu rūpinosi Karolina Horainaitė, o ne Helena Godin. J. Bielinskis nurodo, kad sukauptas turtas tapo Horno uošvio Briotė pamišimo priežastimi: „būtent šis turtas buvo jo beprotybės priežastis. Jis paskolino vaivadaui Niesiołowskiui 40 000 dukatų. Kai vaivados reikalai tapo sudėtingi, jo turtas paskirtas padalijimui (*ex-divisio*), o Briotė, manydamas, kad jo pinigai prarasti, iš nevilties išprotėjo; nors pinigai buvo gražinti, jo aptemęs protas niekada neatsigavo.“²⁹⁰ Horno, pašto tarnautojo ir knygininko, biblioteka buvo viena didžiausių ir brangiausių asmeninių bibliotekų Vilniuje, kurią suteikus specialų švietimo ministro leidimą VIU už 4 726 sid. rb ir 63 kap. įsigijo 1820 m.²⁹¹ Šaltiniai nurodo, kad, pardavėjui nuleidus trečdalį sumos, už 1 492 tomus sumokėta mažiau – 3 416 sid. rb 63 kap.²⁹² Beje, P. Hornas, prieš perimant J. Zavadzkiui, iki 1816 m. vadovavo VIU knygynui ir rūpinosi akademinės bendruomenės aprūpinimu knygomis iš užsienio²⁹³. Taigi, sąlygos kaupti asmeninę biblioteką buvo geros. Briotė turto vieša licitacija įvyko 1813 m. spalio 27 d.²⁹⁴, knygos neminimos. Tai patvirtintų prielaidą, kad jos atiteko žentui Hornui, tuo metu vadovavusiam VIU knygynui, padėjusiam realizuoti paklausius leidinius. Vėliau, tapęs Vilniaus civilinio gubernatoriaus pavaduotoju, Hornas kontroliavo atvežamų iš užsienio knygų cenzūrą – pavyzdžiui, 1820 m. sausio 19 d. VIU Valdyboje svarstytas Horno raštas apie dviejų ryšulių su knygomis iš užsienio reviziją²⁹⁵. Tarp parduotų VIUB

289 Prieiga per internetą: <<https://reformacija.lt/wordpress/wp-content/uploads/2019/06/Paminkl%C5%B3-%C4%AFra%C5%A1ai.pdf>> [žiūrėta 2025 m. rugsėjo 18 d.].

290 BIELIŃSKI, Józef. *Uniwersytet Wileński*, t. 3, p. 146.

291 BRENSZTEJN, Michał. *Biblioteka uniwersytecka w Wilnie do roku 1832*, p. 62.

292 Protokół Posiedzeń Rządu Uniwersytetu Wileńskiegoza pierwszy terycał, 1 stycznia 1820 roku. VUB RS, F2 KC-189, lap. 183; Rejestr xiąg od Konsyliarza Stanu Piotra Horna do Biblioteki Uniwersytetu Imperatorskiego Wileńskiego z sumy extraordinarynej, za potrąceniem trzeciej części, kupionych za ilość rubli srebrnych 3416 kop. 63. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 72r–75r.

293 PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas*, p. 49.

294 Pono Jokūbo Briotė, kolegijos patarėjo, Vilniaus universiteto profesoriaus ir emerito, turto Globa praneša, kad įvairus kilnojamasis turtas, priklausantis Briotė – sidabras, auksas, alavas, varis, vyriški ir moteriški drabužiai, staltiesės, porcelianas, fajansas ir kiti kilnojамieji daiktai, pradėdant nuo 1813 m. spalio 27 d. bus išparduodami viešame aukcione Universiteto rūmuose Pilies gatvėje, einant nuo Rotušės link pilies vartų, dešinėje pusėje esančiuose namuose Nr. 127, paskelbta Vilniuje 1813 m. spalio 6 d. Globos vardu, kaip įgaliotasis asmuo, pasirašau Vincentas Novickis (Wincenty Nowicki), regentas, žr. *Dziennik Wileński*, 8 pазdziernika 1813 r., nr. 81.

295 Protokół Posiedzeń Rządu Uniwersytetu Wileńskiegoza pierwszy terycał, 19 stycznia 1820 roku. VUB RS, F2 KC-189, lap. 91–92.

Horno bibliotekos knygų (jos priimtos 1820 m. gegužės 31 d.) matome tikslųjų ir gamtos mokslų tematikos veikalus²⁹⁶, taip pat 30 pavadinimų (44 tomų) medicinos darbų. 1768 m. Lione ir Paryžiuje mediciną studijavusiam ir 1787 m. medicinos ir chirurgijos daktaro laipsnį gavusiam Briotė galėjo priklausyti Žano Žako Perė (Jean-Jacques Perret) *Chirurginių instrumentų meistro peilių gamybos menas* (1772)²⁹⁷; prancūzų chirurgo, apibūdinusio reumatinį artritą, Augustino Landrė (Landré) *Semiotika arba traktatas apie ligų požymius* (1809)²⁹⁸; lyginamosios anatomijos pradininko, karalienės Marijos Antuanetės gydytojo Felikso Vik d'Azaro (Félix Vicq-d'Azyr) *Darbai, surinkti ir išleisti su Žako Moro pastabomis* (1805)²⁹⁹ ir kt.³⁰⁰ Apskritai Horno biblioteka rodo, kad savininkas domėjosi istorija, literatūra, rinkinyje daug kelionių aprašymų. Kita vertus, Hornas, perduodamas VIU knygyne sukaupus leidinius, pareikalavo už juos sumokėti, nes pagal 1804 m. sausio 12 d. sutartį su VIU juos pirkto savo lėšomis³⁰¹. Taigi, knygynas galėjo tapti ir Briotė bibliotekos realizacijos kanalu antrinėje knygų rinkoje, bet norint tai įrodyti reikalingas atskiras giluminis bibliografinis lyginamasis tyrimas.

S. STUBELEVIČIAUS IR G. E. GRODEKO ATVEJIS. Mirus fizikos profesoriui S. Stubelevičiui (1762–1814), Vilniaus universiteto vadovybė, remdamasi bibliotekininko G. E. Grodeko 1814 m. birželio 22 d. nuomone apie likusias jo knygas, 1814 m. spalio 12 d. posėdžio protokolo išrašu nusprendė pa-

296 THÉIS, Alexandre. *Glossaire de botanique ou Dictionnaire étymologique de tous les noms et termes relatifs à cette science*. Paris: Chez Gabriel Dufour et Compagnie, 1810. Įkainota 4 sid. rb 5 kap.

297 PERRET, Jean-Jacques. *L'art du coutelier expert en instruments de chirurgie*. T. 1–2. [Paris]: [L. F. Delatour], 1772. Įkainota 9 sid. rb 45 kap.

298 LANDRÉ-BEAUVAIS, Augustin Jacob. *Séméiotique ou Traité des signes des maladies*. Paris: Chez J. A. Brosson, 1809. Įkainota 2 sid. rb 70 kap.

299 VICQ-D'AZYR, Félix. *Oeuvres de Vicq-d'Azyr, recueillies et publiées avec des notes et un discours sur sa vie et ses ouvrages par Jacques L. Moreau*. T. 1–6 plus un Atlas. Paris: De l'imprimerie de Baudouin, 1805. Veikalas įvertintas 22 sid. rb.

300 SWEDIAUR, François Xavier. *Traité complet sur les symptômes, les effets, la nature et le traitement des maladies syphilitiques*. T. 1–2. Paris: Chez l'auteur et chez Mequignon, 1798. Įkainota 4 sid. rb 40 kap.; DUMAS, Charles-Louis. *Doctrine générale des maladies chroniques, pour servir de fondement à la connaissance théorique et pratique de ces maladies*. Paris, Déterville, 1812. Įkainota 3 sid. rb 75 kap.; MARJOLIN, Jean Nicolas. *Manuel d'anatomie*. T. 1–2. Paris: Chez Mequignon-Marvis, 1812–1815. Įkainota 4 sid. rb 40 kap.

301 „Be universiteto knygų pardavimo, jis [Hornas] privalo savo lėšomis aprūpinti knygyną vietinėmis ir užsienio knygomis.“ *Сборник материалов для истории просвещения в России*, T. 3, 1898, p. 465.

gal pridedamą sąrašą jas nupirkti, sumokant našlei Aleksandrai Stubelevičienei (Alexandra Stubielewiczowa) 200 sid. rb iš Universiteto kasos³⁰². Pinigai buvo išmokėti, yra našlės pinigų gavimo raštelis – tą pačių metų spalio 5 d. pakvitavimas³⁰³. S. Stubelevičiaus knygų sąrašas rodo, kad rinkinyje, kurį jis daugiausia sukaupė 1802–1804 m. stažuodamasis užsienyje, buvo ne tik gamtos mokslų, fizikos, chemijos, matematikos darbų (jiems priskirtini 75 pavadinimai 190 tomų)³⁰⁴. Natūralu, kad tarp S. Stubelevičiaus bibliotekos veikalų matome autorius-mokslininkus, kurių paskaitų S. Stubelevičius pradėjo klausyti Politechnikos mokykloje 1802 m. rugsėjo 7 d. atvykęs į Paryžių – pavyzdžiui, fiziką Žaną Hasenfracą (Jean Hassenfratz)³⁰⁵. Bibliotekos savininkas domėjosi filosofija, istorija, literatūra, menais³⁰⁶, šių sričių knygų užfiksuota 40 pavadinimų, 72 tomai. Beje, 1823 m. našlė dalį knygų (20 veikalų 23 tomus) dar dovanavo. Dovanodama knygų, susijusių su karo mokslais, rinkinį prancūzų kalba, A. Stubelevičienė savotiškai atsidėkojo Vilniaus universitetui ir jo bibliotekai³⁰⁷. Taigi, iš viso S. Stubelevičiaus rinkinio VIUB gavo 285 tomus knygų ir tęstinių leidinių, taip pat „ryšulį įvairių pilnos ir nepilnos komplektacijos brošiūrų (253 vnt.)“³⁰⁸. Panašiai 1821 m. testamentu vykdytojai pasiūlė Universitetui pirkti knygas, likusias po teisės ir diplomatikos profesoriaus Igno Oldakovskio (Ignacy Ołdakowski, 1785–1821) mirties – daugiausia teisės ir istorijos srities literatūrą vokiečių kalba, sudarytas jų sąrašas (43 pavadinimai, 72 tomai) ir nuro-

302 Wypis z protokolu sessyi Rządu Uniwersytetu Wileńskiego, roku 1814 miesiaca października 12 dnia. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 75r.

303 Regestr Xiąg ś. p. Professora Stubielewicza, nr. III. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 80v.

304 Turėjo daugiatomius tęstinius ir periodinius leidinius *Bibliothèque britannique* (Genève, 1796–1804), *Annales de Chimie* (Paris, 1790–1801), *Annalen der Physik* (1799–1802), *Neues Allgemeines Journal der Chemie* (1803) ir kt.

305 HASSENFRTZ, Jean Henri. *Cours de physique céleste, ou leçons sur l'Exposition du Système du Monde, donnés à l'Ecole Polytechnique en l'An Dix*. Paris, Librairie Economique, An XI-1803.

306 VILLERS, Charles. *Philosophie de Kant ou principes fondamentaux de la philosophie transcendente*. Metz: Chez Collignon, 1801; PAGÈS, François. *Histoire secrète de la Révolution française, depuis la convocation des notables jusqu'à ce jour* (1er. novembre 1796, v. st.); Paris, Chez H. J. Jansen, an V-1797; CONDILLAC, Étienne Bonnot. *Oeuvres de Condillac, Revues, corrigées par l'Auteur, imprimées sur ses manuscrits autographes, et augmentées de La Langue des Calculs, ouvrage posthume*. T. 1–23. Paris: Chez Houel, An VI-1798 (Kondijako tomai įvertinti 46 sid. rb).

307 *Alma Mater Vilnensis*, p. 56–57.

308 Regestr Xiąg ś. p. Professora Stubielewicza, nr. II. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 79v.

dyta kaina – 91 sid. rb 72 kap.) su K. Kontrimo priedašu, kad išvardytų knygų VIU bibliotekoje nėra, taigi, jos tinkamos pirkti³⁰⁹.

Po VIU bibliotekos prefekto G. E. Grodeko mirties nuo plaučių uždegimo 1825 m. balandžio 1 d. svečiuose pas dukrą Kijovcų (Kijowcy) dvare netoli Minsko³¹⁰ VIU biblioteka tų pačių metų balandžio 30 d. atrinko iš likusių asmeninių Grodeko knygų ir nupirko du Getingeno universiteto profesoriaus ir bibliotekininko Johano Gesnerio (Johann Matthias Gesner, 1691–1761) parengtus veikalus – Marko Fabijaus Kvintiliano (Marcus Fabius Quintilianus, apie 35–100) *Apie oratorystės ugdymą* (Getingenas, 1738)³¹¹ ir keturtomį *Naujasis romėnų kalbos ir mokymosi lobynas* (Leipcigas, 1749)³¹². Pirmasis kainavo 6 sid. rb, antrasis – 30 sid. rb, nes „šių knygų nebėra knygynų prekyboje“³¹³. Atkreiptinas dėmesys ne tik į piniginę, bet ir simbolinę knygų vertę – Grodekas buvo Getingeno universiteto, kuriame studijavo filologiją, auklėtinis, nuo 1784 m. lankė garsiojo Heinricho Heinės (Heine) seminarą, 1786 m. tapo Karališkosios Getingeno mokslo draugijos nariu. Paraleliai vyko Grodeko pasiskolintų iš VIUB be reverso ir Filologijos seminaro knygų grąžinimas į Universiteto bibliotekos fondus (žr. anksčiau). Kita Grodeko asmeninės bibliotekos dalis, įskaitant rankraščius, liko šeimos rankose arba atiteko Grodeko mokiniui filaretui Mikalojui Malinovskiui (Mikołaj Malinowski). Apie tai byloja M. Malinovskio įrašas Aristofano komedijos vertime į vokiečių kalbą: „Turėtų būti grąžinta panelei Marijai Grodek kaip tėvo jai palikta knyga.“³¹⁴ Taigi, Universitetas stengėsi įsigyti aktualų mirusių akademinės bendruomenės narių knyginių palikimą – dažniausiai tarpininkaujant testamentą vykdytojams ar įpėdiniams. Taip atsitiko ir su L. Bekiu asmenine biblioteka.

309 Książki dla Imperatorskiego Wileńskiego Uniwersytetu, 16 Sierpnia 1821 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 41r–42r.

310 *Dziennik biblioteczny*, lap. 15r.

311 *M. Fabii Quintiliani De institutione oratoria libri duodecim collatione Codicis Gothani et Iensonianae editionis, aliorumque librorum ac perpetuo commentario illustrati a Io. Matthia Gesnero*. Gottingae: Apud Abram Vandenhoeck, 1738.

312 *Novus linguae et eruditionis romanae thesaurus post. Ro. Stephani et aliorum nuper etiam in anglia eruditissimorum hominum curas digestus, locupletatus, emendatus a Io. Matthia Gesnero*. Vol. 1–4. Lipsiae: impensis Casp. Fritschii Futschii viduae et Bernh. Chr. Breitkopfii, 1749.

313 *Dziennik biblioteczny*, lap. 15r.

314 Oddać należy Pannie Mariannie Grodeck, jako ot jej ojcu do niej należąca książkę, žr. MŁODECKI, Stefan. Gotfryd Ernest Grodeck: studium biograficzne na podstawie notat Mikołaja Malinowskiego. *Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej*, 1958, t. 6, p. 332.

L. BEKIU IR R. SIMONAVIČIAUS ATVEJAI. Knygos buvo VIU nupirkto po L. Bekiu mirties 1824 m. nuo kamuolinio žaibo iš jo dukterų Aleksandros³¹⁵ ir Hersilijos³¹⁶ sumokant 100 sid. rb³¹⁷. Išlikęs 1825 m. perimtu VIUB knygų sąrašas³¹⁸ rodo, kad jų tematika tik iš dalies atitinka Bekiu pranešimą apie asmeninėje bibliotekoje turimus dėstomam dalykui reikalingus *visus veikalus* (žr. anksčiau). Jame matome grožinę, publicistinę, populiarią literatūrą anglų³¹⁹, prancūzų³²⁰, vokiečių³²¹ kalbomis, muzikinių natų rinkinį (plg. šeimos muzikalumą ir dėmesį teatrui, žr. anksčiau), bet mokslinių knygų nėra daug. Bekiu dėstė ne tik bendrąją patologiją, bet ir fiziologiją, higieną, medicinos policijos kursą, juos rengiant galėjo praversti vos keletas veikalų, išvardytų minėtame 1825 m. sąrašė³²². Bekiu dukros mokėsi Ksavero ir Albinos Deibelų (Deybel) šeimos privačiame mergaičių pensione. Nenuostabu, kad Bekiu domėjosi pensijų gyvenimo sąlygomis, higiena, tinkama mityba, yra laikomas dietologijos pradininku Lietuvoje³²³. Išlikusios knygos rodo dėmesį edukacijai, literatūrai apie manieras, etiketą ir elgesį visuomenėje³²⁴. Ką skaitė šeima,

315 Aleksandra Bekiu (Aleksandra Becu, 1803–1832). 1831 m. išteikėjo už gydytojo Juozapo Mianovskio (Józef Mianowski, 1804–1879), A. Sniadeckio asistento, vėliau – Varšuvos universiteto rektoriaus. Mirė dėl gimdyminių komplikacijų, palaidota šalia tėvo kape Rasų kapinėse.

316 Hersilija Bekiu (Hersylia Łucja Becu, 1808–1872). 1827 m. išteikėjo už Teofilio Januševskio (Teofil Januszewski), Hersilijos pamotės Salomėjos Bekiu brolio.

317 *Dziennik biblioteczny*, lap. 16r.

318 Rejestr Xiąg zakupionych po ś. p. Professorze Augustcie Becu. 1825 r. Maja 25 d. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 309r–312v.

319 *Arabian Nights Entertainments* consisting of one thousand and one stories, told by the sultaness of the Indies, translated into French from the Arabian mss. by M. Galland and now rendered into English. A new edition, corrected in four volumes [Edited, with a preface, by R. Gough]. London: T. N. Longman, 1798.

320 *Roland Furieux poème héroïque de l'Arioste nouvelle traduction par Mr le Comte de Tressan*. Vol. 1–4. Paris: Chez Pissot, 1780.

321 *Prinz Hamlet von Dänemark*. 2. verb. Auflage mit einem Kupfer, von Johann Friedrich Schink. Berlin, Christian Friedrich Himburg, 1800.

322 Pavyzdžiui, MARCET, Alexander Gaspard. *A Chemical Account of the Brighton Chalybeate*. From the new editions of Dr. Saunders' "Treatise of Mineral Waters". London: Printed by Phillips & Fardon, 1805; *Encyclopaedia Britannica or a Dictionary of Arts, Sciences and Miscellaneous Literature*, 3 edition. Vol. 1–18. Edinburgh: A. Bell and C. MacFarquhar, 1797.

323 MILINKEVIČIŪTĖ, Daiva. *Imperatoriškojo Vilniaus universiteto*, p. 89–90.

324 *Elements of a polite education*, carefully selected from the letters of Philip Dormer Stanhope, Earl of Chesterfield to his son by G. Gregory. London: Printed for R. Phillips, [1800];

o gal ir panelės Bekiu besimokydamos populiarėjančios Vilniuje anglų kalbos (Aleksandrai tuo metu buvo 22, o Hersilijai 17 metų), atskleidžia sąrašo pabaigoje likusi bibliotekininko A. V. Bohatkevičiaus pastaba: „be to, knygas parduosios panelės Bekiu dovanojo Londono laikraščio *The Sun* rinkinį pradedant 1804 m. spalio mėnesiu“³²⁵. Kur sėmėsi mokslo ir kitokių žinių apie pasaulį ir iš kur, tikėtina, parsivežė knygų, Bekiu netiesiogiai nurodo savo autobiografijoje: „1804 m., kai nauji fiziologijos atradimai pavertė ją esminiu medicinos principu, universitetas mane išsiuntė į užsienį, aplankiau Šiaurės Vokietiją, Angliją ir Škotiją, o jose – garsiausius universitetus, medicinos mokyklas, anatomijos muziejus, ligonines, draugijas ir kitas įstaigas. Pažinau garsesnių medicinos mokslo atstovų ir grįžau kaip daugelio išsilavinusių draugijų narys.“³²⁶ Kelionių geografija atitinka asmeninės bibliotekos kalbinę sudėtį – knygos anglų (33 tomų) ir vokiečių (41 t.), taip pat populiaria Vėlyvosios apšvietos epochoje prancūzų (57 t.) kalba. Kur dingio mokslinė Bekiu bibliotekos dalis, lieka neaišku. Greičiausiai nedokumentuojant atiteko kolegoms ir / ar mokiniams *akademikams*. O štai Bekiu dukrų dalyvavimas parduodant knygas VIU praplečia svarstymų lauką apie moterų vaidmenį akademinės bendruomenės³²⁷, šiuo atveju profesūros, gyvenime. Asmeninių bibliotekų likimas rūpėjo ne tik profesorių žmonoms (žr. A. Stubelevičienės, S. Lobenvein atvejus), bet ir vaikams. Beje, Botanikos sodui vadovavusio Karolio Vitzelio (Karol Witzel, 1796–1830) asmeninė biblioteka (64 tomų) buvo parduota VIU po jo mirties 1830 m. žmonos iniciatyva už 56 sid. rb³²⁸.

1813 m. VIU nupirko, įvertinus S. B. Jundzillui ir A. Sniadeckiui, Romano Simonavičiaus (Roman Symonowicz, 1763–1813) vertingą mineralogijos rinkinį (14 867 vnt.) ir asmeninę biblioteką už 12 000 sid. rb. Mineralų ir uolienų kolekcijai sutvarkyti buvo paskirti Makarijus Bogatka (Makary Bogatko) ir J. Jundzilas, kurie prižiūrėti S. B. Jundzilo viską aprašė nuo 1813 m. ba-

ARETIN, Johann Christoph. *Denkschrift über den wahren Begriff und den Nutzen der Mnemonik oder Erinnerungswissenschaft*. München: Scherer, 1804; [GROSE, Francis]. *A Guide to Health, Beauty, Riches and Honour*. London: Printed for S. Hooper, 1785.

325 Rejestr Xiąg zakupionych po ś. p. Professorze Augustcie Becu, 1825 r. maja 25 d. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 312v.

326 *Autobiografia Augusta Becu*, wydał Adam Wroszek, Archiwum historii i filozofii medycyny oraz nauk przyrodniczych, red. Adam Wrzosek, tom XI. Poznań, 1931, p. 156–162, čia p. 160.

327 GRIŠKAITĖ, Reda. *Nuo botanikos iki istorijos: Paluknio dvaro literatė Aleksandra Volfgangaitė*, p. 81–82.

328 Rejestr Xiążek od wdowy Pani Witzelowej kupionych do Biblioteki, 1830 r. września 22 d. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 75, lap. 288r–290r.

landžio iki rugpjūčio mėnesio imtinai³²⁹. Kitais duomenimis, R. Simonavičius dar prieš mirtį³³⁰ kolekciją, kurią naudojo studijoms, buvo įvertinęs 24 000 sid. rb, o Universitetas siūlęs 18 000 sid. rb, su šiuo pasiūlymu savininkas nesutikęs. Vykstant deryboms, rinkiniais susidomėjo Maskvos universitetas, bet galiausiai juos jau po R. Simonavičiaus mirties iš brolio Jokūbo nupirko VIU už 10 250 sid. rb³³¹. Nežinia, ar pirkimo objektas buvo ir R. Simonavičiaus asmeninė biblioteka (81 pavadinimas, daugiau kaip 130 tomų, taip pat 27 tomai rankraščių), kurią VIUB perėmė 1813 m. balandžio 4 d. Universiteto vadovybės sprendimu³³². Greičiausiai taip, nes pirkinį praėjus septyneriems metams užginčijo R. Simonavičiaus giminaičiai, paminėję ne tik mineralų, bet ir knygų rinkinį – Lietuvos vyriausiojo teismo sekretorius Savickis (Sawicki) 1820 m. sausio 12 d. prašė iš VIU archyvo išduoti kopijas: 1. Knygų ir kito kilnojamojo turto inventoriaus, likusio po R. Simonavičiaus mirties, 2. Testamento kopiją, 3. Sutarties tarp R. Simonavičiaus brolio ir VIU dėl Mineralogijos kabineto ir pakvitavimo kopijas, reikalingas išsiųsti Vitebsko gubernijos Suražo apskrities išdinei; nutarta kopijas išduoti³³³. Ne tik R. Simonavičiaus mineralų kolekcija, bet ir knygų rinkinys buvo vertas teisminio ginčo. Asmeninėje bibliotekoje Abraomo Vernerio (Abraham Werner) mokinys, 1806 m. išrinktas, bet nepatvirtintas VIU mineralogijos profesorius, tarpininkavęs pakviečiant tėvą ir sūnų Frankus į Vilnių, turėjo pavyzdinį, to meto mineralogijos mokslą reprezentuojantį knygų rinkinį. Buvo įsigijęs svarbiausius dalyko veikalus – nuo knygos *Apie metalų prigimtį* reto pirmojo leidimo³³⁴ iki J. G. Vernerio *Traktato apie fosilijų išorines savybes*³³⁵, taip pat išpūdingą mokslinių kelionių aprašymų

329 SEWIŃSKI, Witold. *X. Stanisław Bonifacy Jundziłł, professor historii naturalnej Wszechnicy Wileńskiej*. Lublin: Nakładem Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1947, p. 115.

330 R. Simonavičiaus mirties data šaltiniuose įvairuoja nuo 1813 m. spalio 29 iki 1813 m. gruodžio 12 d., o gimimo vieta, be Vitebsko vaivadijos, nurodoma Vilnius, žr. GRIGELIS, Algimantas. Development of Geological Studies in Lithuania: R. Symonowicz's mineralogical travel. *Geologija*, 2007, nr. 58, p. 49–55, čia p. 49.

331 *Alma Mater Vilnensis*, p. 130.

332 Regestr Xiąg ś. p. Symonowicza Adjunkta [be datos]. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 51r.

333 Protokół Posiedzeń Rządu za pierwszy teryał 1820 roku, 12 Stycznia. VUB RS, F2 KC-189, lap. 67.

334 AGRICOLA, Georg. *De re metallica*. Basileae: Hieronymus Froben & Nicolaus Episcopius, 1556.

335 WERNER, Abraham Gottlob. *Traité des caracteres extérieurs des fossiles*. A Dresde: Chez les Freres Walther, 1795.

rinkinį³³⁶. R. Simonavičiaus asmeninės bibliotekos turinio sąsajas su moksline veikla galėtų atskleisti gilesnė teminė, bibliografinė ir leidybinė knygų analizė.

PAVELDĖJIMO KULTŪRA

RANKRAŠČIAI KAIP UNIVERSITETO PAVELDAS. Universitetas rūpinosi mirusių bendruomenės narių palikimu, giminaičių paieška, komunikavo turto klausimu su Vilniaus miesto ir gubernijos valdžios institucijomis. Ypatingas dėmesys skiriamas akademinių darbuotojų intelektualiam palikimui – ne tik spaudiniams, bet ir rankraščiams. Šiuo požiūriu iškalbingas A. Bohatkevičiaus komentaras, atspindintis mokslinio palikimo paveldėjimo kultūrą: „1830 m. naktį iš liepos aštuntos į devintąją dieną mirus bibliotekininui Liudvikui Sobolevskiui (Sobolewski) iš jo skolintų Vilniaus universiteto bibliotekai knygų nerasta [Joachimo] Lelevelio *Dvejeto bibliografinių knygų* antrojo tomo³³⁷. O asmeninius Sobolevskio rankraščius, tarp kurių vertingiausi buvo [Felikso] Bentkovskio (Bentkowski) *Lenkų literatūros*³³⁸ papildymai, penkiose knygoose in 4to [quarto, t. y. ketvirtainio formato] įrišti, prieš pat mirtį nugvelbė Sobolevskio svainis Juozapas Milanovskis, taigi Vilniaus universiteto biblioteka jokio rašytinio palikimo negavo.“³³⁹ Vėliau Sobolevskio rankraščius nupirko J. Zavadzki, jais remiantis buvo parengtas fundamentalus tritomis A. Jocherio veikalas *Bibliografinis-istorinis literatūros ir mokslų Lenkijoje vaizdas* (Vilnius,

336 HASSELQUIST, Friedrich. *Voyages dans le Levant, dans les années 1749, 50, 51 et 52: contenant des observations sur l'histoire naturelle, la médecine, l'agriculture et le commerce, et particulièrement sur l'histoire naturelle de la Terre Sainte*. Paris, Chez Saugrain le jeune, 1769; CAROSI, Johann Philipp. *Reisen durch verschiedene polnische Provinzen, mineralischen und andern Inhalts*. Leipzig: Johann Gottlob Immanuel Breitkopf, 1784; SAUSURE, Horace-Bénédict. *Agenda du voyageur géologue, tiré du 4e volume des Voyages dans les Alpes*. Genève: Bibliothèque Britannique, J. J. Paschoud, 1796; TOWNSON, Robert. *Voyage en Hongrie: précédé d'une description de la ville de Vienne et des jardins impériaux de Schœnbrun*. T. 1–3. Paris: Poignée, An VII-VIII-1798-1799.

337 LELEWEL, Joachim. *Bibliograficznych ksiąg dwoje*, w których rozebrane i pomnożone zostały dwa dzieła Jerzego Samuela Bandtke a przydany Katalog inkunabulów Polskich. T. 2. Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1826. Lietuviškas vertimas: LELEWELIS, Joachim. *Dvejetas bibliografinių knygų*. T. 2: Antrosios bibliografinės knygos. Parengė Alma Braziūnienė, iš lenkų kalbos vertė Aldona Baliulienė. Vilnius: Versus Aureus, 2015.

338 BENTKOWSKI, Feliks. *Historia literatury polskiej wystawiona w spisie dzieł drukiem ogłoszonych*. T. 1–2. Warszawa–Wilno: Nakładem Zawadzkiego i Komp., 1814.

339 *Dziennik biblioteczny*, lap. 55v.

1840–1857)³⁴⁰. Ypač kontroliuotas rankraščių, laikytų Universiteto nuosavybe, perdavimas. Mirus 1821 m. liepos 13 d. teisės profesoriui I. Oldakovskiui, rektorius nurodymu I. Danilavičius tą pačių metų rugpjūčio 31 d. sudarė šviesaus atminimo kolegos rankraščių sąrašą (22 vnt.³⁴¹) ir užantspaudavęs išsiuntė VIU Tarybos sekretoriui³⁴². 1814 m. mirus Universiteto adjunktui medicinos ir chirurgijos daktarui Sebastijonui Blaščikevičiui (Błaszczykiewicz)³⁴³, Universiteto vadovybė turta aprašyti ir laidotuves organizuoti paskyrė profesorį J. K. Chodanį ir adjunktą S. Bakovskį su sąlyga (nepaisant velionio skolų ir kilnojamojo turto pardavimo iš varžytynių³⁴⁴), kad rankraščiai, susiję su mokslu, sudarius jų sąrašą, būtų atiduoti VIU bibliotekai³⁴⁵. Taigi, perimant ir tvarkant tiek asmeninę biblioteką, tiek archyvą, skirstant dokumentus pagal jų pobūdį, buvo privalu laikytis įstatymo raidės, testamentu nuostatų, taip pat Universiteto procedūrų. Dėmesį rankraščiams rodo ir testamentiniai užrašymai. J. K. Chodanio

340 JOCHER, Adam Benedykt. *Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce*, od wprowadzenia do niej druku po rok 1830 włącznie, z pism Janockiego, Bentkowskiego, Ludwika Sobolewskiego, Ossolińskiego, Juszyńskiego, Jana Wincentego i Jerzego Samuela Bandtków i t. d. T. 1–2. Wilno: Nakładem i Drukiem Józefa Zawadzkiego, 1840, 1842, 1857. Daugiau žr. PACEVIČIUS, Arvydas. Mokslinė komunikacija Vilniaus universitete, p. 29.

341 Tarp jų: *Rozprawa z poruczenia Xięcia Kuratora w Gettyndze pisana, półlarkuszków trzy-nasćie*, in 4to; *Podróż moja do Niemczech północnych w 1817 i 1818*, trzy sexterna in 4to. Oldakovskio rankraščiai, tarp jų kelionės po Vokietiją aprašymas, saugomi LMAVB RS, žr. MILINKEVIČIŪTĖ, Daiva. *Imperatoriškojo Vilniaus universiteto*, p. 44, išn. 131; p. 73 ir kt.

342 Do Wielmożnego JMC Pana Jurgiewicza sekretarza Rady Uniwersytetu Wileńskiego, w Wilnie dnia 31 Augusta 1821 roku. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 48r. Yra prierasas Kazimiero Kontrimo ranka: Ignatas Oldakovskis, teisės daktaras, mirė liepos 2 / 13 d. 1821 m. Ostrolenkos (Ostrołęka) srities Plocko (Płock) vaivadijos Gonsiorovo (Gašiorów) kaime.

343 Nurodoma, kad Blaščikevičius 1789–1793 m. studijavo Vyriausiojoje Lenkijos mokykloje (*Szkola Główna Koronna*), paskui savo lėšomis išvyko į mokslo centrus Vroclave, Berlyne, Viurtenberge, Leipcige, Getingene, Erfurte (čia gavo daktaro laipsnį 1799 m.), paskui darbavosi Prahoje ir Vienoje, iš kur 1805 m. atvyko į Vilnių ir tapo Medicinos klinikos adjunktas. Žr. KULA, Ewa. Źródła do badań nad zbiorowością nauczycieli Komisji Edukacji Narodowej w zbiorach rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego. *XVIII amžiaus studijos*. T. 7: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Giminė. Bendrija. Grupuoė. Sudarė Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Vilnius: LII, 2021, p. 279–292, čia p. 289.

344 Velionis liko skolingas vaistininkui Gutui (Gutt) 28 sid. rb, taip pat tarnui Vincentui Vrublevskiui (Wroblewski) 9 sid. rb, todėl skelbiamos varžytynės, už kurias atsakingas Klinikų ekonomas Budrevičius.

345 Išrašas iš VU vadovybės posėdžio protokolo 1814 m. sausio 9 d., pasirašytas sekretoriaus Kazimiero Kontrimo. VUB RS, F2-DC175, lap. 67. Daugiau žr. *Alma Mater Vilnensis*, p. 55.

rinkinyje užbaigtų rankraščių³⁴⁶ aptikta aštuoni vienetai³⁴⁷, neužbaigtų (kartu su fragmentais) – 11 vnt.³⁴⁸, taip pat 63 kunigų disertacijos laipsniui igyti³⁴⁹. Turėti rankraščiai rodo Chodanio mėgstamus autorius (Garvė, Lesingas, Miuleris, Wielandas ir kt.³⁵⁰), kuriuos jis telkė asmeninėje bibliotekoje, rinkosi vykdydamas mokslinę ir visuomeninę veiklą, perrašinėjo ir interpretavo jų darbus. Taigi, Chodanis, kaip ir kiti profesoriai (pvz., J. Sniadeckis, J. Frankas, L. Bojanus, J. Mickevičius), saugojo akademinę veiklą liudijančius rankraščius. Universiteto vadovybės valia profesorių rankraštinis palikimas buvo telkiamas centrinėje VIU bibliotekoje – joje 1823 m. pabaigoje buvo 466 tomai rankraščių, kurie kartu su profesorių palikimu 1832 m. buvo išsklaidyti³⁵¹.

PASKUTINĖS VALIOS VYKDYTOJAI IR VYKDYMAS. Profesorių testamentinės valios vykdytojais buvo skiriami artimiausi bičiuliai, dažniausiai Universiteto bendruomenės nariai, turintys teisės žinių. Turto dalybas pagal 1820 m. mirusio Z. Nemčevskio testamentą kontroliavo J. Znoska³⁵², 1802 m. ėjęs extraordinarinio teisės profesoriaus pareigas, dėstęs politinę ekonomiką ir logiką. J. Znoska kartu su S. Malevskiu buvo ir V. Herberskio (mirė 1827 m.) testamentinės valios vykdytojai. Jiems kilo problemų, susijusių su paskutinės valios vykdymu – asmeninės V. Herberskio bibliotekos perdavimu Universitetui,

346 Rękopisy. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 72, lap. 195r–196v.

347 Tarp jų *Rzut oka na celne zasady nauki obyczajów od wieku Arystotelesa aż do Kanta*, rozprawa przez Garve, sexternów 10 in fol.; *Oberon*, poema Wielanda, sexternów 6 in fol. Wierszem; *O wymowie kaznodziejskiej Opata Maurycy*, uwagi z Francuzkiego w r. 1800 wyłożone (oprawne) in 4to ir kt.

348 Tarp jų *Nathan mądry drama Lessinga sexternów 2 in fol.*; *Epigrammata* (15) Lessinga wierszem; *Złote zwierciadło powieść Wielanda sexternów 4 in fol.*; *Historia Szwajcarska Müllera sexternów sporych 7 in fol.*

349 *Rozprawy różnoczesne xięży do stopni uczonych w Oddziale Teologicznym przyznawanych sztuk* 48 in 4to a sztuk 15 in Fol.

350 GARVE, Christian. *Versuche über verschiedene Gegenstände aus der Moral, der Litteratur und dem gesellschaftlichen Leben*. T. 1–5. Breslau: Korn, 1819–1821; LESSING, Gotthold Ephraim. *Sämmtliche Schriften*. T. 1–30. Berlin: Vossische Buchhandlung, 1784–1809; MÜLLER, Johannes. *Vier und zwanzig Bücher Allgemeiner Geschichten besonders der Europäischen Menschheit*. T. 1–3. Stuttgart und Tübingen: In der Gottaschen Buchhandlung, 1817. Žr. Registrą xiążek i rękopisów ś. p. Jana Kantego Chodaniego zapisem testamentu oddanych d. 1 sierpnia 1823 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 721, lap. 190r–194r.

351 PACEVIČIUS, Arvydas. Podróże zbiorów rękopisów w XVIII–XIX wieku: przypadek Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego. In *Littera scripta manet. Zbiory rękopiśmienne w zasobach bibliotek, archiwów i muzeów*. Redakcja naukowa Ewa Danowska, Agnieszka Fluda-Krokos. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 2022, p. 231–243, ĩia p. 234–239.

352 J. Znoska, be kita ko, inicjavo L. Bojanus baldų ir įrangos licitaciją 1825 m. balandžio 20 d. Žr. *Kurier Litewski*, 15 kwietnia 1825 r., dodatek do nr. 44.

nes reikėjo susigrąžinti knygas, paliktas Krokuvoje, Paryžiuje, apmokėti skolas (žr. anksčiau). 1819 m. kovo 14 d. mirusio kanauninko kun. J. K. Boguslavskio turto surašymo komisijos, kurioje dalyvavo policijos atstovas, sudėtis panaši – į ją skiriami garbaus amžiaus, „išsitarnavę“ profesoriai. Komisijai vadovavo buvęs astronomijos profesorius emeritas Ignas Reška (Ignacy Reszka), pavaduotoju paskirtas Vilniaus katedros kanauninkas koadjutorius (1816–1819) kun. Simonas Porazinskis (Szymon Porazynski). Tarp J. K. Boguslavskio knygų rasta vos viena VIUB priklausiusi knyga, kurią grąžinti įgaliotas Mikalojus Podgurskis (Mikołaj Podgórski), mirusiojo pusbrolis, informuojant apie tai Grodeką³⁵³. Žinoma, kad J. K. Boguslavskis vertingus rankraščius su žymių asmenų autografais dovanojo Universitetui 1816 m.³⁵⁴ Koks kitų knygų, taip pat garsiosios galerijos, kurią sudarė daugiau nei 200 portretinių paveikslų, likimas, nepažinama. Tačiau žinoma, kad praėjus vos keletui savaičių po J. K. Boguslavskio turto surašymo 1819 m. balandžio 11 d. buvo paskelbta mirusiojo daiktų licitacija³⁵⁵. Užprotestavus minėtos paveikslų galerijos, testamentu užrašytos Universitetui, išpardavimą, balandžio 25 d. paskelbta pakartotinė licitacija³⁵⁶. Nepaisant protestų, suvažiavus į Vilnių gausiai J. K. Boguslavskio, turėjusio skolų³⁵⁷, giminei³⁵⁸, kolekcinę galeriją buvo išparduota³⁵⁹, galbūt dalimis³⁶⁰. Komplikuotai ir ilgai vyko ir kun. profesoriaus J. Mickevičiaus turto dalybos (žr. anksčiau). VIU rektorius S. Malevskis 1817 m. liepos 10 d. adjunktams

353 Wypis z Protokulu Sessyi rządu Uniwersytetu Wileńskiego, 31 Marca 1819 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 268r. Plg. *Alma Mater Vilnensis*, p. 55–56. J. K. Boguslavskio turto inventorius, sudarytas 1819 m., saugomas LMAVB RS, F. 43, b. 1940.

354 PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė*, p. 38.

355 *Kurier Litewski*, 11 kwietnia 1819 r., dodatek do nr. 80.

356 *Kurier Litewski*, 25 kwietnia 1819 r., dodatek do nr. 92. Skelbiama licitacija daiktų, „išskyrus žymių lenkų paveikslų galeriją, kurios pardavimas buvo atmetas universiteto“ (oprócz galeryi obrazów sławnych polaków, na ktorej wybycie zaszło zaprzeczenie od Uniwersytetu).

357 UZIĘBŁO, Lucjan. Omal nie zapomniani. *Tygodnik ilustrowany*, 1919, nr. 40–41, p. 670.

358 *Kurier Litewski*, 10 czerwca 1819 r., nr. 127.

359 BIMBIRYTĖ-MACKEVIČIENĖ, Aistė. Erdvė menui: europinės ir vietinės tradicijos apžvalga. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 97: Dvarų kultūra: erdvės, istorija, architektūros paveldas. Vilnius, 2020, p. 18–65, čia p. 32–33; JANONIENĖ, Rūta. *Jonas Rustemas*, p. 100.

360 POLANOWSKA, Jolanta. Wileńska Galeria Obrazów Sławnych Polaków Józefa Bogusławskiego (1788?–1820). *Biuletyn historii sztuki*, 2012, nr. 1, p. 45–66, čia p. 51. Autorė aptaria maždaug trečdalį Boguslavskio kolekcijos paveikslų, patekusių vėliau į Varšuvos nacionalinį muziejų (*Muzeum Narodowego w Warszawie*).

K. Kontrimui ir S. Žukovskiui (Szymon Żukowski) nurodė³⁶¹ peržiūrėti a. a. prof. J. Mickevičiaus biblioteką ir numizmatikos rinkinius, kurie dabar aprašomi, ir atskirti VIUB priklausančius dalykus³⁶². Įdomu, kad Mickevičius turėjo lietuviškų knygų (*Kniga nabaznistas Krikščioniszkos, Naujas Testamentas wieszpaties musu Jesaus Kristaus*), kurios buvo gražintos VIUB po profesoriaus mirties³⁶³. J. Mickevičiaus, mirusio be testamentu, palikimu rūpinosi jo giminaitis (seserėnas) Michalas Hrinaškevičius (Michał Hrynaskiewicz), Vilniaus apskrities žemės teismo antstolis³⁶⁴. Tarp J. Šimkevičiaus (mirė 1818 m.) testamentu vykdytojų minimi akademinės bendruomenės nariai masonai K. Kontrimas, J. Volfgangas, Z. Nemčevskis (žr. anksčiau). Trumpa testamentinės valios vykdymo apžvalga rodo, kad Universitetas stengėsi dalyvauti profesorių turto dalybose, darydavo įtaką naudinga linkme netgi susidurdamas su teisiniais iššūkiais. Detalesnį testamentinio vykdymo vaizdą knygų dalybų kontekste galėtų atskleisti sisteminė profesorių testamentų, kurių į tyrimo lauką iki šiol įtraukta nedaug, turinio ir vykdymo analizė.

IŠVADOS

Daugelis VIU profesorių sukaupė asmenines bibliotekas, kurių apimtys svyravo nuo 100–200 tomų (A. L. Bekiu, S. Stubelevičius, R. Simonavičius) ir 300–600 tomų (L. Bojanus, J. K. Chodanis, J. Lelevelis, J. Tvardovskis) iki 1 300–2 500 tomų (J. Frankas, V. Herberskis, J. Lobenveinas, J. Sniadeckis ir kt.). Atskirą grupę sudarytų profesoriai, savo rinkinius „užauginę“ po VIU uždarymo 1832 m. – M. Mianovskis (300 tomų), J. F. Volfgangas (1 000 t.), M. Bobrovskis (1 000 t.). Šios grupės absoliutūs „rekordininkai“ – J. Lelevelis (6 000 t.) ir M. Pelka-Polinskis (12 000 t.). Pažymėtina, kad šie skaičiai sąlygi-

³⁶¹ Do Bibliotekarza Imperatorskiego Uniwersytetu Wileńskiego JP Grodeck. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 191r.

³⁶² Knygų sąrašai, 1817 m. rugpjūčio 12 d. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 192r–192v, 193r–193v. Pirmame sąraše 42 pavadinimai, 43 tomai; antrame 32 pavadinimai, 33 tomai – klasikų darbai, žodynai, gramatikos, tarp jų *Latvių kalbos gramatika* (*Lotavica Grammatica*) (Vilnius, 1737), 1791 m. gegužės 3 d. Konstitucija (*Dzien trzeci Maja 1791 roku*).

³⁶³ Roku 1818 d. 9 lutego po zmarłym X. Józefie Mickiewiczu prof. emerycie i dziekanie, między jego własnymi znalezione xięgi uniwersyteckie i oddane do biblioteki. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, lap. 209r–210r. Skolintų namie laikytų knygų rekordas – 39 pavadinimai, 97 tomai, įskaitant rankraščius, tarp jų *Mickevičiaus puskiaušinio formos krosnies aprašymas* (*Mickiewiczza Opisanie Pieca poljajkowatego*).

³⁶⁴ *Kurier Litewski*, 10 sierpnia 1817 r., dodatek drugi do nr. 64.

niai, nes išlikę inventoriniai knygų sąrašai daugeliu atvejų tėra gausesnės bibliotekos „nuotrupa“, o dokumentuotų asmeninių profesorių bibliotekų *autobiografijų* nėra daug (išskyrus J. Lelevelio veikalą *Nuotyčiai ieškant ir tyrinėjant Lenkijos nacionalinius lobius*, Poznanė, 1858 m.). VIU palaikė greitesnę informacijos apykaitą įvairiomis priemonėmis, taip pat ir administracinėmis, skatino asmeninių bibliotekų išsilejimą į VIUB fondus, įtraukė į mokslinių žinių mainus platų akademinės bendruomenės ratą. Profesūra sumaniai pildė mokslinės literatūros spragas, išryškėjusias institucinėje VIU bibliotekoje, kaupdama asmenines bibliotekas, įsigydama knygų mokslinėse kelionėse užsienį arba „įdarbindama“ išvykusius tobulintis į Vakarų Europą kolegas. Buvo naudojamos ne tik stacionarių knygynų, bet ir keliaujančių knygų prekeivių paslaugomis. Tokiu būdu profesoriai sukaupė rinktines arba parankines bibliotekas, tenkinusias dalykinius, kolekcinis ar šeiminius savininkų poreikius.

Nemažai profesorių, atvykusių į Vilnių iš Vakarų Europos ar istorinių LDK žemių, atsivežė knygų, davusių pradžią asmeninėms bibliotekoms, kurias vėliau dovanavo ar pardavė savo *Alma Mater*. Iki tol vyko asmeninių rinkinių gludindimas, rinktinės bibliotekos formavimas, savininkai „atsikratydavo“ nebereikalingomis, panaudotomis etapiniame tyrime knygomis jas parduodami ar keisdami į aktualesnes. Tokiems mainams VIU biblioteka turėjo dubletų fondą, kurį taupė nepaleisdama knygų į antrinę rinką. Kolekcinį aktyvumą galima paaiškinti ankstyvaisiais moderniais laikais įvykusia skonio ir požiūrio į knygą bei skaitymą revoliucija, perėjimu nuo knygų įsigijimo dėl turinio prie kolekcionavimo pagal pasirinktus individualius kriterijus, atliepiant savimonės ir istorinės atminties kaitos iššūkius politinių ir socialinių permainų akivaizdoje.

Svarbų vaidmenį formuojant asmenines bibliotekas atliko antrinė knygų rinka, kurios plėtra neaplenkė Lietuvos. Profesoriai naudojo ne tik mobilių ir stacionarių knygininkų paslaugomis, bet dalyvavo aukcionuose – tiek Vilniuje, tiek mokslinių kelionių metu. Patarėjais ir konsultantais komplektuojant bibliotekas profesoriams buvo VIU bibliotekininkas K. Kontrimas, taip pat knygininkas J. Zavadzakis. Pavyzdžiui, jų paslaugomis tobulindamas nuovoką ir įgūdžius apie knygų prekybą griežtos cenzūros ir tolimo susisiektimo sąlygomis naudojo vienos didžiausių ir vertingiausių asmeninių bibliotekų Lietuvoje savininkas M. Pelka-Polinskis.

O štai aukcionų plėtra, knygų viešųjų išpardavimų kultūra Vilniaus mieste gerokai atsiliko nuo kaimyninės Varšuvos, Karaliaučiaus ar Tartu (Dorpatu). VIU bibliotekos direktorius G. E. Grodekas buvo gerai informuotas apie užsienio aukcionuose (ypač Tartu, taip pat Vroclave, Karaliaučiuje) parduodamas knygas, bet jų įsigydavo pasinaudodamas daugiausia individualiais ryšiais, o

ne sutelktomis kolektyvinėmis Universiteto pastangomis. Mažą akademinės bendruomenės aktyvumą organizuojant aukcionus Vilniaus mieste nulėmė nedidelis potencialių mokslinės lektūros pirkėjų skaičius, sudėtingos biurokratinės procedūros, nenoras atsisveikinti su Universitetui galimai reikalingais leidiniais. Todėl buvo delsiama sudaryti VIUB dubletų katalogą ir pavišinti jį knygų išpardavimo ar mainų tikslais.

VIU rūpinosi profesūros moksliniu intelektiniu paveldu, ypač rankraščiais, ir kontroliavo jų apsaugą ir sklaidą savininkui išvykus (L. Bojanus, J. Frankas) ar mirus (J. Mickevičius, I. Oldakovskis). Profesorių bibliotekos dalimis arba *in corpore* buvo ne tik dovanojamos Universitetui (J. Tvardovskio, L. Bojanaus) ar užrašomos testamentais (J. Sniadeckio, J. K. Chodanio), bet ir parduodamos Universitetui (L. A. Bekiu, J. Lobenveino, J. Franko). Knygomis buvo keičiamasi, taip pat rinkinius paveldėdavo giminaičiai (Z. Nemčevskio, G. E. Grodeko). Aukcionuose knygos išparduodamos rečiau, pavyko surinkti žinių apie dalies profesorių (J. Mickevičiaus, J. Franko) rinkinių pardavimą. Todėl profesorių rinkinių sklaida platesnėje, neakademinėje skaitytojų bendruomenėje, įskaitant išvežimą į užsienį, buvo apribota – dėl Universiteto nenoro dalintis intelektualiais ištekliais, nepakankamai išplėtotos antrinės knygų rinkos ir varžytynių kaip sistemos Vilniaus mieste. Knygos iškeliaudavo iš Vilniaus kartu su išvykstančiais profesoriais (L. Bojanaus atvejis).

Priimant sprendimą dėl asmeninės bibliotekos perdavimo Universitetui svarbų vaidmenį atliko profesorių šeimų nariai, ypač moterys – žmonos ir dukros. Pavyzdžiui, prof. A. L. Bekiu dukrų Aleksandros ir Hersilijos dalyvavimas parduodant knygas VIU praplečia svarstymų lauką apie moterų išsilavinimą, „svorį“ akademinės bendruomenės gyvenime. Asmeninių bibliotekų likimas rūpėjo ne tik profesorių žmonoms (A. Stubelevičienės, S. Lobenvein atvejai), bet ir vaikams. Apskritai akademinės bendruomenės elitas su savo intelektiniu turtu kasdienybėje elgėsi įvairiai, kai kurie profesoriai vadovavosi ne tik pragmatiniais asmeninės naudos, bet ir akademinės bendruomenės ir krašto – istorinės Lietuvos – visuomenės, jos apšvietos interesais. Egzistencinių iššūkių akivaizdoje, sprendžiant asmeninių knygų rinkinių (pa)likimo klausimus, remtasi genetinė, šeimos, giminės, taip pat etnokonfesine tradicija. Šios tradicijos variacijos itin išryškėja testamentinio asmeninių bibliotekų paveldėjimo atveju, kai paskutinės valios vykdytojais ir liudytojais buvo skiriami ne tik tam tikrų kompetencijų, bet bičiulių rato, uždaros bendruomenės (pavyzdžiui, masonų), akademinės grupės, saistomos dalykinio ar konfesinio solidarumo, atstovai.

Galima teigti, kad Vilniuje ir akademinėje miesto bendruomenėje susiformavo savita knyginė kultūra, kurią ženkliai paveikė ir pakeitė Vilniaus univer-

siteto uždarymas. Šią knygos kultūrą verta tyrinėti ir rekonstruoti remiantis ne tik knygos istorijos, bet ir tarpdalykinių tyrimų prieigomis, plečiant lyginamąją perspektyvą (Vidurio ir Vakarų Europa), šaltinių bazę (Vilniaus magistrato ir cechų archyvai, XIX a. periodika), tobulinant metodologiją. Asmeninių profesorių bibliotekų telkimą tiek užsienyje, tiek Vilniuje padėtų atkurti nuodugnesnė korespondencijos ir kelionių dienoraščių analizė. Teoriniame lygmenyje iš esmės pasitvirtino prielaida apie galimybę taikyti kolektyvinės biografijos ir knygų rinkinio egodokumentalumo konceptus plečiant profesorių asmeninių bibliotekų tyrimus. Mokslininko (auto)biografiją akivaizdžiai pratęsia ir papildo R. Simonavičiaus, A. L. Bekiu, J. K. Chodanio, J. Franko ir kitų profesorių knygų rinkinių raidos ir teminės įvairovės rekonstrukcijos bandymas.

Šaltiniai ir literatūra

Šaltiniai

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

Autografų kolekcija (Vincenzo Herberskio, Mykolo Pelkos-Polinskio, Juozapo Tvardovskio laiš-
kai). LMA VB, F7-121, F7-307, F7-1605.

Jono Frydricho Volfgango bibliotekos knygų sąrašas, XIX a. pirmoji pusė (Spis książek w biblio-
tece Johanna Friedricha Wolfganga). LMA VB, BF-691.

Jono Konstantino Boguslavskio turto inventorius, 1819 m. LMA VB, F. 43-1940.

Lietuvos valstybės istorijos archyvas

Jokūbo Šimkevičiaus testamentu byla, rasta po prof. Mikalojaus Mianovskio mirties tarp jo do-
kumentų (Sprawa testamentu Jakuba Szymkiewicza znaleziona w papierach po prof. Mikołaja
Mianowskim). LVIA, f. 1135, ap. 4, b. 40.

Knygų, likusių po prof. Mikalojaus M. Mianovskio mirties, sąrašas, [sudarytas] po 1843 m.
balandžio 16 d. (Spis książek pozostałych po śmierci prof. Mikołaja Mianowskiego, po 16
kwietnia 1843 r.). LVIA, f. 1135, ap. 2, b. 443.

Medicinos knygų katalogas, [Jozefo Franko 1825] (Catalogue de Livres de Médecine, Józef Frank
1825). LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1728.

Pranciškaus ir Jadvygos Beldovskių turto inventorius, 1721 m. balandžio 7 d. (Inwentarz maiąt-
ku Franciszka i Jadwigi Beldowskich w Roku 1721 aprila 7 dnia). LVIA, SA 5325.

Vilniaus imperatoriškojo universiteto bibliotekos įvairių darbų dienynas, 1823–1832 (Dziennik
rozmaitych czynności Biblioteki Uniwersytetu Imperatorskiego Wileńskiego, xiega 2ga od dnia
31 marca 1823 r.). 1823 r. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 74.

Vilniaus imperatoriškojo universiteto bibliotekos veiklos dokumentai, knygų sąrašai, 1799–1820;
1821–1826; 1827–1832. LVIA, f. 721, ap. 2, b. 69, 72, 75.

Vilniaus imperatoriškojo universiteto bibliotekos veiklos dokumentai, knygų sąrašai, 1826–1830.
LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1976.

Vilniaus miesto magistrato teismo protokolai, 1808 (Protokół Sądowy Magistratu miasta Wilna
na rok 1808). LVIA, f. 458, ap. 2, b. 13.

Zacharijo Nemčevskio testamentas, 1819 m. gruodžio 19 d. (Vidimus z Ksiąg Powiatu Wilens-
kiego, 1819). LVIA, f. 567, ap. 2, b. 1045.

Vilniaus universiteto biblioteka

- Mykolo Pelkos-Polinskio dienoraštis, 1802–1835. VUB RS, F14-12, F14-13, F14-14.
- Mykolo Pelkos-Polinskio laišakai Kazimierui Kontrimui, Stanislovui Bogumilui Lindei, 1818, 1824 m. VUB RS, F14-18, F14-20.
- Mykolo Pelkos-Polinskio surinkta medžiaga Vilniaus universiteto istorijai. VUB RS, F2-DC175.
- Vilniaus imperatoriškojo universiteto statutas (Ustawy Wileńskiego Imperatorskiego Uniwersytetu). VUB RS, F2 KC-13.
- Vilniaus universiteto vadovybės posėdžių protokolai, 1809, 1810, 1814, 1820 (Protokół Sessyi Rządowych Uniwersytetu Wileńskiego, 1809–1820). VUB RS, F2-KC176, F2-KC177/1, F2 KC-189, F2 KC-489.
- Vilniaus vyriausiosios dvasinės seminarijos veiklos dienynas, 1808–1811 (Dziennik czynności Seminarium Głównego Duchownego od 1808 do 1811 r.). VUB RS, F13-195.

Periodika

- Dziennik Wileński*, 1813, 1820.
- Kurjer Litewski*, 1809, 1810, 1812, 1814, 1817, 1823, 1825, 1826, 1829, 1832.

Internetiniai ištekliai

- Leleweliana. Sudėtingas unikalios kolekcijos kelias į VU biblioteką. <<https://www.bernardinai.lt/leleweliana-sudetingas-unikalios-kolekcijos-kelias-i-vu-biblioteka/>>. Internetinis išteklis [žiūrėta 2025 m. spalio 28 d.].
- Cmentarz Rossa Stara. Litwa. Spis. <<https://genealogia.okiem.pl/artukul/22171/cmentarz-rossa-stara-litwa-spis>>. Internetinis išteklis [žiūrėta 2025 m. rugsėjo 26 d.].
- Vincenzo Herberskio laiškas Motiejui Juozapui Brodovičiui, 1818 m. gruodžio 16 d. (Korespondencja Macieja Józefa Brodowicza z lat 1818–1882). <<https://www.jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/608514/edition/609389/content>>. Internetinis išteklis [žiūrėta 2025 m. rugsėjo 22 d.].
- Ze zbiorów ks. Tyczkowskiego. <<http://www.tygodnik.lt/201547/wiesci8.html>>. Internetinis išteklis [žiūrėta 2025 m. rugsėjo 26 d.].

Literatūra

1. AGRICOLA, Georg. *De re metallica*. Basileae: Hieronymus Froben & Nicolaus Episcopius, 1556. 640 p.
2. ALEKSANDRAVIČIUS, Egidijus. Kazimieras Kontrimas ir lituanistinis sąjūdis XIX a. pradžioje. Iš *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*. T. 1: Tautinės savimonės žadintojai: nuo asmens iki partijos. Vilnius: Sietynas, 1990, p. 5–19.
3. ALIŠAUSKAS, Vytautas; JASZCZOLT, Tomasz; JOVAIŠA, Liudas. Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a. II: Addenda et corrigenda. *LKMA metraštis*, t. XLIII, Serija B: Bažnyčios istorijos studijos XI. Vilnius: LKMA, 2020. 175 p.
4. ALIŠAUSKAS, Vytautas; JASZCZOLT, Tomasz; JOVAIŠA, Liudas; PAKNYS, Mindaugas. Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a. *LKMA metraštis*, t. XXXI, Serija B: Bažnyčios istorijos studijos II. Vilnius: Aidai, 2009. 456 p.
5. *Alma Mater Vilnensis: Vilniaus universiteto turtai istorijos skersvėjuose (XVI–XXI amžiai)*. Vilnius: VUL, 2016. 883 p.
6. Appendix ad ephemerides Vindobonenses Anni 1764, complectens tabulas solares viri cele-

- brimi Domini de la Caille, et lunares Cl. Domini Tobiae Mayer. Viennae: Typis et sumptibus Joannis Thomae Trattner, 1764. 64 p.
7. *Arabian Nights Entertainments* consisting of one thousand and one stories, told by the sultaness of the Indies, translated into French from the Arabian mss. by M. Galland and now rendered into English. A new edition, corrected in four volumes [Edited, with a preface, by R. Gough.]. London: T. N. Longman, 1798.
 8. ARETIN, Johann Christoph. *Denkschrift über den wahren Begriff und den Nutzen der Mnemonik oder Erinnerungswissenschaft*. München: Scherer, 1804. 23 p.
 9. AUGER, Athanase. *Oeuvres complètes de De Démosthène Et D'eschine, traduites en français*. T. 1–6. Paris: Libraire Crapart, 1788.
 10. *Autobiografia Augusta Becu*, wydał Adam Wroszek, Archiwum historii i filozofii medycyny oraz nauk przyrodniczych, red. Adam Wrzosek, tom XI. Poznań, 1931, p. 156–162.
 11. BACH, Carl Philipp Emanuel. *Versuch über die wahre Art das Clavier zu spielen, exempel nebst 18 Probestücken in 6 Sonaten*. Leipzig, 1787. 26 p.
 12. BALIŃSKI, Michał. *Opisanie statystyczne miasta Wilna*. Wilno: Józef Zawadzki, 1835. 207 p.
 13. BALLU, Jacques Nicolas de. *Histoire critique de l'éloquence chez les Grecs*. T. 1–2. Paris : [s.n.], 1813.
 14. BEDNARSKA-RUSZAJOWA, Krystyna. *Biblioteki i książki w pamiątkach polskich XVIII–XX wieku: rekonesans źródłowy*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2003. 200 p.
 15. BEDNARSKA-RUSZAJOWA, Krystyna. Books from Antique to Enlightenment Borrowed by Vilnius Professors from the University Library between 1805–1816. *Knygotyra*, 1997, t. 33, p. 47–55.
 16. BEDNARSKA-RUSZAJOWA, Krystyna. *Bücher und ihre Leser in Wilna am Anfang des 19. Jahrhunderts. Journal der Ausleihungen der Bücher aus der Bibliothek der Wilnaer Universität 1805–1816. Eine bibliographisch-buchwissenschaftliche Untersuchung*. Frankfurt am Mein: Peter Lang, 1996. 324 p. (Arbeiten und Bibliographien zum Buch- und Bibliothekswesen, Bd. 13).
 17. BEDNARSKA-RUSZAJOWA, Krystyna. Šviečiamojų amžiaus mokslininkų skaitybės tyrimų metodologija. Iš lenkų k. vertė Elena Macevičiūtė. *Knygotyra*, 1993, t. 20, p. 5–14.
 18. BEIMLER, Samuel. *Medyk Domowy nauczający domowemi y mało kosztującemi lekarstwy leczyc choroby, i owszem zdrowie zachować*. Leszo: W drukarni Leszczyńskiej u Michała Pressera, 1749.
 19. BENTKOWSKI, Feliks. *Historia literatury polskiej wystawiona w spisie dzieł drukiem ogłoszonych*. T. 1–2. Warszawa–Wilno: Nakładem Zawadzkiego i Komp., 1814.
 20. BERNATOWICZ, Aleksandra. Smuglewicz (Smagliewicz, Smogulewicz, Smuglevicius, Smuklewicz, Szmuglewicz, Szmuklewicz) Franciszek. In *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.)*. Tom XII: Malarze, rzeźbiarze, graficy. Instytut PAN, 2023, p. 336–361.
 21. *Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie 1817–2017*. Miscellanea. Red. Jolanta Talbierska, Zbigniew Olczak. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2017. 558 p.
 22. *Bibliothèque britannique ou recueil extrait des ouvrages Anglais perioques et autres*. Genève: De l'Imprim de la Bibliothéque Britanique, 1796–1804.
 23. BIELIŃSKI, Józef. *Stan nauk lekarskich za czasów Akademii medyko-chirurgicznej Wileńskiej, bibliograficzne przedstawiony*. Warszawa: Wydanie i nakład Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego, 1888. 907 p.
 24. BIELIŃSKI, Józef. *Uniwersytet Wileński (1579–1831)*. T. 3. Kraków: Druk W. L. Anczyca, 1899–1900. 734 p.

25. BIMBIRYTĖ-MACKEVIČIENĖ, Aistė. Erdvė menui: europinės ir vietinės tradicijos apžvalga. *Acta Academiae Artium Vilnensis*, t. 97: Dvarų kultūra: erdvės, istorija, architektūros paveldas. Vilnius, 2020, p. 18–65.
26. BLAAK, Jeroen. *Literacy in Everyday Life. Reading and Writing in Early Modern Dutch Diaries*. Translated by Beverley Jackson. Egodocuments and History Series, vol. 2. Edited by Arianne Baggerman, Rudolf Dekker, Michael Mascuch. Leiden, Boston: Brill, 2009. 425 p.
27. BRAZIŪNIENĖ, Alma. Kai kurie probleminiai asmeninių bibliotekų teorijos klausimai. *Knygotyra*, 2015, t. 65, p. 7–24.
28. BRAZIŪNIENĖ, Alma. Senujų asmeninių Lietuvos bibliotekų tyrimai: *status quo*. Iš *Bibliotheca Litwana II: Atminties institucijų rinkiniai*. Sudarytojas Arvydas Pacevičius. Vilnius: VUL, 2012, p. 33–65.
29. BRENSZTEJN, Michał. *Biblioteka uniwersytecka w Wilnie do roku 1832*. Wilno: Zawadzki, 1825. 160 p.
30. BRZUCHALSKI, Marek Adam; JAKUBOWSKA, Agnieszka; PLISZKIEWICZ, Monika; JEŚMAN, Czesław. Professor August Becu – doktor z dziadów. Przyczynek do rozważań nad początkami medycyny nowożytnej na wileńszczyźnie. *Forum Bibliotek Medycznych*, 2015, R. 8, nr 2 (16), p. 268–279.
31. CAMPE, Joachim Heinrich. *Sammlung interessanter und durchgängig zweckmäßig abgefaßter Reisebeschreibungen für die Jugend*. T. 4–5. Braunschweig: Schulbuchhandlung, 1788.
32. CAROSI, Johann Philipp. *Reisen durch verschiedene polnische Provinzen, mineralischen und andern Inhalts*. T. 2. Leipzig: Johann Gottlob Immanuel Breitkopf, 1784. 304 p.
33. CHAMERSKA, Halina. Akta hipoteczne i notarialne jako źródła badań nad księgozbiorem prywatnymi XIX–XX wieku (zagadnienia metodologiczne). *Z Badań nad Polskimi Księgozbiorem Historycznymi*, 1977, zes. 3, p. 5–22.
34. COLLETET, François. *Abregé des antiquitez de la ville de Paris contenant les choses les plus remarquables, tant anciennes que modernes*. Paris: Chez Charles de Sercy, 1664. 342 p.
35. COMENIUS, Ioannes Amos. *Pansophiae prodromus et conatuum pansophicorum dilucidatio, accedunt didactica diss[er]tatio de sermonis latini studio perfecte absolvendo*. Lugduni Batavorum: Ex Officina Davidis Lopez de Haro, 1644. 291 p.
36. CONDILLAC, Étienne Bonnot. *Oeuvres de Condillac, Revues, corrigées par l'Auteur, imprimées sur ses manuscrits autographes, et augmentées de La Langue des Calculs, ouvrage posthume*. T. 1–23. Paris: Chez Houel, An VI-1798.
37. COURT, Antoine. *Le Monde primitive*, vol. 1–9. Paris, 1778–1782.
38. D'ALTON, Eduard. *Anatomie des Pferdes*. Der Naturgeschichte des Pferdes zweiter Theil, mit Kupfern. Weimar: Commission beim Landes-Industrie Comptoir, 1816. 374 p.
39. D'ALTON, Eduard. *Naturgeschichte des Pferdes*. Erster Theil: Das Pferd und dessen verschiedene Raçen, mit Kupfern. Weimar: Commission beim Landes-Industrie Comptoir, 1810. 49 p. + 31 graviūra.
40. DASZKIEWICZ, Piotr; EDEL, Philippe. Le testament de Louis Henri Bojanus (1776–1827), un document intéressant et inédit de l'histoire des sciences naturelles. *Cahiers Litvaniens*, 2013, n12, p. 49–53. Prieiga per internetą: <<https://www.cahiers-litvaniens.org/DASZKIEWICZ-EDEL-Testament-de-Louis-Henri-Bojanus-n-12-2013.pdf>> [žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d.].
41. DELSAERDT, Pierre. Private Libraries and the Second-Hand Book Trade in Early Modern Academia The Case of Leuven University 1425–1797. In *Private Libra-*

- ries and Their Documentation, 1665–1830. Brill, 2023, p. 121–136. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004542969_007
42. *Denkschriften der Königlichen Akademie der Wissenschaften zu München für das Jahr 1808–1815*. München: Auf Kosten der Akademie, 1809–1817.
 43. DER WEDUWEN, Arthur. Book Trade Catalogues: From Bookselling Tool to Book Historical Source. In *Book Trade Catalogues in Early Modern Europe*. Edited by Arthur der Weduwen, Andrew Pettegree, Graeme Kemp. Leiden, Boston: Brill, 2021, p. 3–32 (series Library of the Written Word., vol. 93).
 44. *Die durchläuchtige Welt, oder kurtzgefaßte Genealogische, Historische und Politische Beschreibung, meist aller jetztlebenden Durchläuchtigen Hohen Personen, sonderlich in Europa*. Hamburg: Benjamin Schiller, 1699. 676 p.
 45. DITMAR, Woldemar von. *Disquisitio de origine nominis Livoniae historiae livonorum prodromus auctore Dr. Woldemaro a Ditmar, Livonicorum et Esthonicorum nobilium consociationis membro*. Heidelbergae: Typis Joannis Michaelis Gutmanni, 1816. 84 p.
 46. DRĖMA, Vladas. *Vilniaus namai archyvu fonduose*. Kn. 1–13. Vilnius, 1998–2007.
 47. DUMAS, Charles-Louis. *Doctrine générale des maladies chroniques, pour servir de fondement à la connaissance théorique et pratique de ces maladies*. Paris, Déterville, 1812. 731 p.
 48. *Elements of a polite education*, carefully selected from the letters of Philip Dormer Stanhope, Earl of Chesterfield to his son by G. Gregory. London: Printed for R. Phillips, [1800]. 456 p.
 49. *Encyclopaedia Britannica or a Dictionary of Arts, Sciences and Miscellaneous Literature*, 3 edition. Vol. 1–18. Edinburgh: A. Bell and C. MacFarquhar, 1797.
 50. *Every Man his Own Gardener*, being a new and much more complete Gardener's Calendar and General directory by Thomas Mawe, and John Abercrombie, the sixteenth edition. London: Printed for J. F. and C. Rivington etc, 1800. 758 p.
 51. FEDOROWICZ, Zygmunt. Ludwik Henryk Bojanus. In *Memorabilia Zoologica* 1. Wrocław: Ossolineum, 1958, p. 45.
 52. FEITH, Everard. *Antiquitatum Homeriarum Libri IV*. Editio nova prioribus multum emendatior, notis et indicibus aucta atque figuris illustrata. P. 1–2. Argentorati: Impensis Henrici Leonardi Steinii, 1743. 544 + 86 p.
 53. FRANKAS, Jozefas. *Atsiminimai*. Vilnius: Mintis, 2001. 619 p.
 54. GARVE, Christian. *Versuche über verschiedene Gegenstände aus der Moral, der Litteratur und dem gesellschaftlichen Leben*. T. 1–5. Breslau: Korn, 1819–1821.
 55. GEHLEN, Adolph Ferdinand. *Neues Allgemeines Journal der Chemie*. T. 1–2. Berlin: Frölich, 1803. 1280 p.
 56. GILBERT, Ludwig Wilhelm. *Annalen der Physik*. Halle, 1799–1802.
 57. GINET, Nicolas. *Manuel de l'arpenteur où l'on traite des opérations principales de l'arithmétique, des fractions décimales & des proportions*. Paris: Chez Claude-Antoine Jombert, fils aîné, 1770.
 58. GRABCZAK, Paweł. *Seminaria duchowne łucko-żytomierskiej diecezji 1798–1842*. Ostróg: Wołanie z Wołynia, 2006. 362 p.
 59. GRIGELIS, Algimantas. Development of Geological Studies in Lithuania: R. Symonowicz's Mineralogical Travel. *Geologija*, 2007, nr. 58, p. 49–55.
 60. GRIŠKAITĖ, Reda. Didelė nedidelio tomelio istorija. Iš *Adomo Mickevičiaus poezija*. Pirmas tomas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2022, p. 9–94.

61. GRIŠKAITĖ, Reda. Jašiūnų dvaras kaip Lietuvos istorijos rašymo erdvė. *Archivum Lithuanicum*, 2020, t. 22, p. 277–328.
62. GRIŠKAITĖ, Reda. *Nuo botanikos iki istorijos: Paluknio dvaro literatė Aleksandra Volfgangaitė (Aleksandra Tekla Sofia Wolfgang, 1805–1861)*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2016. 265 p.
63. GRIŠKAITĖ, Reda. Teodoro Narbuto intelektualiniai žaidimai: Šiauriai kaip lietuviškų senienų muziejus. *Knygotyra*, 2020, t. 75, p. 259–326.
64. [GROSE, Francis]. *A Guide to Health, Beauty, Riches and Honour*. London: Printed for S. Hooper, 1785. 64 p.
65. GUYTON de MORVEAU, Louis-Bernard; LAVOISIER, Antoine. *Annales de Chimie*. Paris, 1790–1801.
66. HASSELQUIST, Friedrich. *Voyages dans le Levant, dans les années 1749, 50, 51 et 52: contenant des observations sur l'histoire naturelle, la médecine, l'agriculture et le commerce, et particulièrement sur l'histoire naturelle de la Terre Sainte*. T. 1–2. Paris, Chez Saugrain le jeune, 1769. 260 + 201 p.
67. HASENFRATZ, Jean Henri. *Cours de physique céleste, ou leçons sur l'Exposition du Système du Monde, donnés à l'Ecole Polytechnique en l'An Dix*. Paris, Librairie Economique, An XI-1803. 379 p. + 29 iliustracijos.
68. HESSE, Heinrich. *Teutscher Gärtner, Das ist, Eine gründliche Vorstellung, Wie nach nothwendiger zubereitung des erdreichs unter unserm teutschen climate Ein Lust-Küchen- und Baum-Garten füglich anzurichten*. Leipzig: Fritsch, 1724. 771 p.
69. HÜBNER, Johann. *Genealogische Tabellen, nebst denen darzu gehörigen Genealogischen Fragen, zur Erläuterung der politischen Historie*. Leipzig: Gleditsch, 1725–1733.
70. IMAŃSKA, Iwona. Kilka uwag i spostrzeżeń o katalogach aukcyjnych jako źródle do badań księgozbiorów prywatnych. *Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi*, 2015, t. 9, p. 241–254.
71. IMAŃSKA, Iwona. Najstarszy zachowany gdański katalog sprzedaży prywatnej biblioteki z 1678 roku i jego zawartość. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, vol. 4, 2:7 (2011), p. 9–28.
72. *Isis von Oken oder encyclopädische Zeitung von Oken*. Band 1–11, Jena: In der expedition der Isis, 1817–1822.
73. JANONIEŃĖ, Rūta. *Jonas Rustemas*. Vilnius: Dailės akademijos leidykla, 1999. 356 p.
74. JOCHER, Adam Benedykt. *Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce, od wprowadzenia do niej druku po rok 1830 włącznie, z pism Janockiego, Bentkowskiego, Ludwika Sobolewskiego, Ossolińskiego, Juszyńskiego, Jana Wincentego i Jerzego Samuela Bandtków i t. d.* T. 1–3. Wilno: Nakładem i Drukiem Józefa Zawadzkiego, 1840, 1842, 1857.
75. JOVAIŠA, Liudas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės jėzuitai po 1773 metų*. Kolektyvinė biografija. Rankraštis.
76. Józefa Twardowskiego Wizyta jeneralna szkół i zakładów edukacyjnych w gubernii Mińskiej odbyta w roku 1819. Wydał J. Twardowski. In *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*. Kraków, 1904, t. 10, p. 305–631.
77. JURGUTIS, Vladas. Apie Vilniaus universiteto bibliotekos skaitytojus XIX a. pradžioje. Iš *Lietuvos bibliotekų istorijos: teminis mokslo darbų rinkinys*. Vilnius, 1985, p. 52–65.
78. KAUNAS, Domas. Asmeninė biblioteka. Iš *Knygotyra: enciklopedinis žodynas*. Vilnius, 1997, p. 27.

79. [KIRKOR, Adam Honory]. *Obrazki Litewskie ze wspomnień tulacza Sobarri*. Poznań: Nakładem Tygodnika Wielkopolskiego, 1874. 217 p.
80. KITCHIN, Thomas. *The Travellers Guide through England and Wales London*. Printed for Charles Dilly, 1783. 208 p.
81. KLIMKA, Libertas; KIVILŠIENĖ, Rasa. Mokslinis Vilniaus universiteto fizikos profesorius S. Stubelevičiaus (1762–1814) paveldas. *Istorija*, 2000, Nr. 45, p. 28–34.
82. *Knygotyra*: [vadovėlis]. Sudaryt. Domas Kaunas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. 355 p.
83. KORYBUT-MARCINIAK, Maria; STUDNICKA-MARIAŃCZYK, Karolina. Zielnik Marii Twardowskiej (1858–1907) jako pretekst do szkicu biograficznego kresowej botaniczki. *Kwartalnik historii nauki i techniki*, 2021, t. 66, nr. 6, p. 85–103.
84. KOWKIEL, Lilia. *Prywatne księgozbiory na Grodzieńszczyźnie w pierwszej połowie XIX wieku*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2005. 221 p.
85. KÖHLER, Piotr. Biblioteka naukowa Józefa Jundziłła (1794–1877). *Kwartalnik historii nauki i techniki*, 1997, t. 42, nr. 3–4, p. 63–84.
86. KRAKYTĖ, Asta. Asmeninės Vilniaus akademinės bendruomenės narių knygų rinkinyje *Bibliotheca Academiae Vilnensis*: jų tyrimo ir išlikimo galimybės skaitmeninio amžiaus. Iš *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2005/2006*. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2009, p. 44–62.
87. KRAKYTĖ, Asta. Vilniaus akademinė bendruomenė ir jos biblioteka XIX amžiaus pirmojoje pusėje: imperinio valdymo įtaka. *Knygotyra*, 2008, t. 51, p. 7–30.
88. KRASIČKI, Ignacy. *Historia na dwie księgi podzielona*. Warszawa: Nakładem y drukiem Michała Grölla księgarz nadwornego J. K. Mci., 1779. 235 p.
89. KRASIŃSKI, Teodor. Dziennik ucznia uniwersytetu wileńskiego (1816–1818). In *Z Filareckiego świata. Zbiór wspomnień z lat 1816–1824*, wyd. Henryk Mościcki. Warszawa 1924, p. 29–71.
90. *Księżę Adam Czartoryski i Józef Twardowski. Korespondencja 1822–1824*. Do druku ułożył J. Ogończyk. T. 1–2. Poznań: Towarzystwo Przyjaciół Nauk Poznańskie, 1899–1900. 447 + 440 p.
91. KULA, Ewa. Źródła do badań nad zbiorowością nauczycieli Komisji Edukacji Narodowej w zbiorach rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego. Iš *XVIII amžiaus studijos*. T. 7: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Giminė. Bendrija. Gruputė. Sudarė Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Vilnius: LII, 2021, p. 279–292.
92. KUPŚ, Tomasz. Abicht and Śniadecki: about a Turbulent Philosophical Dispute at the Imperial University of Vilnius in 19th Century. *Problemos*, 2023, vol. 104, p. 47–61.
93. LAFOSSE, Philippe Étienne. *Dictionnaire Raisonné D'Hippiatrique, Cavalerie, Manège Et Maréchallerie*. T. 1–4. Paris: Chez Boudet, 1775.
94. LAFOSSE, Philippe Étienne. *Guide du maréchal, ouvrage contenant une connoissance exacte du cheval, & la maniere de distinguer & guerir ses maladies*. Paris: Chez Lacombe, libraire, quai de Conti, 1789. 417 p.
95. LALANDE, Joseph Jérôme. *Atlas pour le Voyage en Italie de Lalande qui contient 36 planches dont une carte dépliant de l'Italie, 30 plans des plus grandes villes d'Italie*. Paris: Chez la veuve Desaint, 1786. Be psl., 36 graviūros.
96. LANDRÉ-BEAUVAIS, Augustin Jacob. *Séméiotique ou Traité des signes des maladies*. Paris: Chez J. A. Brosson, 1809. 526 p.

97. LELEWEL, Joachim. *Bibliograficznych ksiąg dwoje, w których rozebrane i pomnożone zostały dwa dzieła Jerzego Samuela Bandtke a przydany Katalog inkunabulów Polskich*. T. 2. Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1826. 486 p.
98. LELEWEL, Joachim. *Przygody w poszukiwaniach i badaniu rzeczy narodowych polskich*. Poznań: Nakładem J. K. Żupanskiego, 1858. 100 p.
99. LELEWELIS, Joachimas. *Dvejetas bibliografinių knygų*. T. 2: Antrosios bibliografinės knygos. Parengė Alma Braziūnienė, iš lenkų kalbos vertė Aldona Baliulienė. Vilnius: Versus Aureus, 2015. 558 p.
100. LESSING, Gotthold Ephraim. *Sämmtliche Schriften*. T. 1–30. Berlin: Vossische Buchhandlung, 1784–1809.
101. LIEKIS, Šarūnas. Uoliojo lietuvių ložės masono Zacharijo Niemczewskio genealoginė vs pilietinė tapatybė. Iš *Laisvoji mūrininkija pasaulyje ir Lietuvoje: idėjos, istorija, asmenybės*. Sud. Vytautas Jogėla. Vilnius: LNM, 2012, p. 197–206.
102. MARCET, Alexander Gaspard. *A chemical account of the Brighton chalybeate*. From the new editions of Dr. Saunders's "Treatise of Mineral Waters". London: Printed by Phillips & Fardon, 1805.
103. MARCUS Fabius Quintilianus. *De institutione oratoria libri duodecim collatione Codicis Gothani et Iensonianae editionis, aliorumque librorum ac perpetuo commentario illustrati a Io. Matthia Gesnero*. Gottingae: Apud Abram Vandenhoek, 1738. 640 p.
104. MARJOLIN, Jean Nicolas. *Manuel d'anatomie*. T. 1–2. Paris: Chez Mequignon-Marvis, 1812–1815.
105. *Mémoires de l'Académie impériale des sciences, littérature et beaux-arts de Turin, pour les Années 1809–1810. Littérature et Beaux-arts*. Turin: Chez Felix Galletti de L'Academie Imperiale des Sciences, 1811. 406 p.
106. MIEŽINIENĖ, Ala Sabina. Frank Josef, Frankas Jozefas. Iš *Lietuvos knygos veikėjai: biografijų žodynas*. Elektroninis išteklis. [Vilnius, 2004].
107. MILINKEVIČIŪTĖ, Daiva. *Imperatoriškojo Vilniaus universiteto (1803–1832) profesorių ir adjunktų kolektyvinė biografija*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2020. 333 p.
108. MINCER, Wiesław. Spuścizna rękopiśmienna Michała Pełki-Polińskiego, in: *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Nauki Humanistyczno-Społeczne*, z. 13: Nauka o Książce III, 1965, p. 43–52.
109. MŁODECKI, Stefan. Gotfryd Ernest Groddeck: studium biograficzne na podstawie notat Mikołaja Malinowskiego. *Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej*, 1958, t. 6, p. 301–350.
110. MOLLER, Georg. *Denkmäler der Deutschen Baukunst dargestellt von*. Heft 1–4, Darmstadt: Heyer & Leske, 1815.
111. MOSZYŃSKI, Antoni. Słowo o bibliotekach prywatnych. *Atheneum*, 1841, t. 6, p. 269–271.
112. MÜLLER, Johannes. *Vier und zwanzig Bücher Allgemeiner Geschichten besonders der Europäischen Menschheit*. T. 1–3. Stuttgart und Tübingen: In der Gottaschen Buchhandlung, 1817.
113. NAVICKIENĖ, Aušra. *Besikeičianti knyga XIX amžiaus pirmosios pusės Lietuvoje*. Vilnius: VUL, 2010. 382 p.
114. NIEĆ, Grzegorz. *Wtórny rynek książki w Polsce. Instytucje, asortyment, uczestnicy*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2016. 432 p.

115. *Novus linguae et eruditionis romanae thesaurus post. Ro. Stephani et aliorum nuper etiam in anglia eruditissimorum hominum curas digestus, locupletatus, emendatus a Io. Matthia Gesnero.* Vol. 1–4. Lipsiae: impensis Casp. Fritschii Futschii viduae et Bernh. Chr. Breitkopfii, 1749.
116. OLÁH, Róbert. Auctions at the Reformed College of Debrecen (1743–1842). In *Private Libraries and their Documentation, 1665–1830*. Brill, 2023, p. 137–152. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004542969_008
117. PACEVIČIUS, Arvydas. Mokslinė komunikacija Vilniaus universitete 1823–1832 metais (remiantis Vilniaus universiteto bibliotekos dienynu). Iš *Vilniaus universitetas: tradicijų tąsa, pertrūkiai ir išradimai*. Vilniaus: Vilniaus universiteto leidykla, 2018, p. 27–55. Prieiga per internetą: <http://www.muziejus.vu.lt/images/2018_VU_tradiciju_tasa_E_variantas.pdf> [žiūrėta 2025 m. rugsėjo 7 d.].
118. PACEVIČIUS, Arvydas. Motiejus Valančius XIX a. knygos kultūroje. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, 2002, t. 20, p. 49–71.
119. PACEVIČIUS, Arvydas. Nusikaltimo anatomija: nebaigta XIX amžiaus byla apie knygų vagystę iš Vilniaus universiteto bibliotekos. *Knygotyra*, 2008, t. 51, p. 245–266.
120. PACEVIČIUS, Arvydas. *Pamirštoji mecenatystė 1792–1832. Dovanų Vilniaus universiteto bibliotekai knyga*. Vilnius: DabaExpo, 2010. 319 p.
121. PACEVIČIUS, Arvydas. Podróże zbiorów rękopisów w XVIII–XIX wieku: przypadek Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego. In *Littera scripta manet. Zbiory rękopiśmienne w zasobach bibliotek, archiwów i muzeów*. Redakcja naukowa Ewa Danowska, Agnieszka Fluda-Krokos. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 2022, p. 231–243.
122. PACEVIČIUS, Arvydas. Stanislovo Čerskio kelionė po Vakarų Europą 1819–1821 m. *Kultūrologija*. T. 10: kultūriniai tapatumai ir pokyčiai. Vilnius, 2003, p. 198–214.
123. PACEVIČIUS, Arvydas. *Vilniaus imperatoriškasis universitetas mokslinės informacijos gniaužuose, 1803–1832*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2022. 491 p.
124. PACEVIČIUS, Arvydas; RAUDYTĖ, Nijolė. *Žemaičių daktaras Faustas. Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos bibliotekos kilmė, raida ir paveldas*. Vilnius: VUL, 2023. 311 p.
125. PAGÈS, François. *Histoire secrète de la Révolution française, depuis la convocation des notables jusqu'à ce jour (1er. novembre 1796, v. st.)*. T. 1–2. Paris, Chez H.J. Jansen, an V-1797. 498 + 537 p.
126. PASZKIEWICZ, Urszula. *Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do roku 1939*, Supplement I. Warszawa: Wspólne dziedzictwo, 2000. 301 p.
127. PASZKIEWICZ, Urszula. *Rękopiśmienne inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej (spis za lata 1553–1939)*. Warszawa: DIG, 1996. 207 p.
128. PAWŁOWICZ, Weronika. Księgozbiór Johanna Ephraima Scheibla i fragment jego kolekcji matematycznej w Bibliotece Śląskiej w Katowicach. In *O etosie książki. Studia z dziejów bibliotek i kultury czytelnictwa*, pod redakcją Teresy Wilkoń. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice, 2017, p. 189–222.
129. PERRET, Jean-Jaques. *L'art du coutelier expert en instruments de chirurgie*. T. 1–2. [Paris]: [L. F. Delatour], 1772. 241 + 374 p.
130. *Phytologia; or, The Philosophy of Agriculture and Gardening*. With the theory of draining morasses, and with an improved construction of the drill plough by Erasmus Darwin. London: J. Johnson, 1800. 612 p.
131. POLANOWSKA, Jolanta. Wileńska Galeria Obrazów Sławnych Polaków Józefa Bogusławskiego (1788?–1820). *Biuletyn historii sztuki*, 2012, nr. 1, p. 45–66.

132. POTTEN, Edward. Beyond Bibliophilia: Contextualizing Private Libraries in the Nineteenth Century. *Library and Information History*, 2015, vol. 31, no. 2, p. 73–94.
133. PRAŠMANTAITĖ, Aldona. Vilniaus vyskupijos ganytojo sosto link: vyskupo Andriaus Benedikto Klongevičiaus bažnytinės karjeros pakopos. *Lietuvos istorijos metraštis*, 2016/2. Vilnius, 2017, p. 141–168.
134. PRÉVOST, Antoine-François. *Elemens de politesse et de bienseance, ou la civilité qui se pratique parmi les honnetes gens par mr. Prevost*. Strasbourg: chez Amand König, libraire, 1766. 304 p.
135. Prinz Hamlet von Dännemark. 2. verb. Auflage mit einem Kupfer, von Johann Friedrich Schink. Berlin, Christian Friedrich Himbürg, 1800. 206 p.
136. RAGAUSKAS, Aivas. *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. antrojoje pusėje (1662–1702 m.)*. Vilnius: Diemedis, 2002. 477 p.
137. RAVEN, James. Ar gali būti knygos biografija? Pranciškaus Skorinos ir Eriko Pontoppidano leidinių lyginamosios įžvalgos (anglų k.). *Knygotyra*, 2023, t. 90, p. 18–42.
138. REIMO, Tiit. Library Catalogues and Books Notated in Probate Inventories of the 17th and 18th Centuries as Sources for Research on Private Libraries and Reading. *Knygotyra*, 2010, t. 54, p. 233–253.
139. RICHTER, Christian Friedrich. *Die höchstnötige Erkenntnis des Menschen*. Halle: Waysenhaus, 1764. 1232 p.
140. ROHLDER, Johann. *Erleichterung des Klavierspielens vermöge einer neuen Einrichtung der Claviatur und eines neuen Notensystems*. Königsberg: Friedrich Nicolovius, 1792.
141. Roland Furieux poème héroïque de l'Arioste nouvelle traduction par Mr le Comte de Tressan. Vol. 1–4. Paris: Chez Pissot, 1780.
142. ROSEN, George. Biography of Dr. Johann Peter Frank: Imperial and Royal Court Councillor, Hospital Director and Professor of Practical Medicine at the University in Vienna, Member of various learned Societies. *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*, 1948 Winter, vol. 3, No. 1, p. 11–46.
143. ROTHE, Hans. *Gottfried Ernst Groddeck und seine Korrespondenten*. Berlin: De Gruyter Akademie Forschung, 2014. 381 p.
144. SAMALAVIČIUS, Stasys. „Vilniaus miestiečių knygos“. Iš SAMALAVIČIUS, Almantas (sud.). *Vilniaus miestiečiai ir miestų kultūra XVII–XVIII amžiuose*. Vilnius: Edukologija, 2013, p. 112–143.
145. SARCEVIČIENĖ, Jolita. Knygos Vilniaus miestiečių namuose XVIII a. pirmoje pusėje. *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 47, 2019, p. 249–278.
146. SARCEVIČIENĖ, Jolita. Vilniečių knygos. Pauliaus Konstantino Macelevičiaus biblioteka. Iš MEDIŠAUSKIENĖ, Zita (sud.). *Pasakojimai apie Vilnių ir vilniečius*. T. 3. Vilnius, 2020, p. 14–36.
147. SAUSSURE, Horace-Bénédict. *Agenda du voyageur géologue, tiré du 4e volume des Voyages dans les Alpes*. Genève: Bibliothèque Britannique, J. J. Paschoud, 1796. 86 p.
148. *Sbornik materialov dlja istorii prosvešeniya v Rossii*. T. 3: Učebnyja zavedeniya v zapadnyh gubernijah, 1805–1807. Sankt-Peterburg: Izd. M-va nar. Prosvešeniya, 1898. 1186 p.
149. SCHEU, Fidelis. *Meine Beobachtungen über die eigenthümlichen Wirkungen der Bäder in Marienbad*. Prag: Veterl, 1822.
150. [SCHMIDT, Samuel Heinrich]. *Die Durchläuchtige Welt, oder Kurtzgefaßte Genealogische, Historische und Politische Beschreibung, meist aller jetztlebenden Durchläuchtigen Hohen Personen, sonderlich in Europa*. Hamburg: Benjamin Schiller, 1701. 756 p.

151. SERKOV, Andrej Ivanovič. *Russkoe masonstvo 1731–2000* (ënciklopedičeskij slovar'). Moskva: ROSSPËN, 2001. 1224 p.
152. SIENNIK, Marcin. *Herbarz, to jest ziół tutecznych, postronnych i zamorskich opisanie*. Kraków: w drukarni Mikołaja Szarffenberga, 1568. 470 p.
153. SYRENIUSZ, Szymon. *Zielnik Herbarzem z języka łacinskiego zowią, to jest opisanie własne imion, kształtu, przyrodzenia, skutków, y mocy ziół*. Kraków: drukiem Bazylego Skalskiego, 1613. 1579 p.
154. SYROKOMLA, Władysław. Księgarz uliczny. Gawęda. In *Poezye Ludwika Kondratowicza (Władysława Syrokomli)*. T. 3–4. Warszawa: Drukarnia Karola Marki, 1908, p. 177–181.
155. SKRZETUSKI, Wincenty. *Prawo polityczne narodu polskiego*. T. 1–2. Warszawa: W drukarni J. K. Mci i Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum, 1782–1784. 405 + 432 p.
156. ŚLAWIŃSKI, Witold. X. *Stanisław Bonifacy Jundziłł, professor historii naturalnej Wszechnicy Wileńskiej*. Lublin: Nakładem Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1947. 131 p.
157. SŁODKOWSKA, Elżbieta. Księgozbiory domowe w pierwszej połowie XIX wieku. *Z Badań nad Polskimi Księgozbiórami Historycznymi*, 1981, zesz. 5, p. 6–17.
158. SŁOWACKI, Juliusz. *Kordian: Część pierwsza trylogii. Spisek koronacyjny*. Paryż: Nakładem autora, 1834. 191 p.
159. STOLZMAN, Małgorzata. *Nigdy od ciebie miasto... Dzieje kultury wileńskiej lat międzypowstańowych (1832–1863)*. Olsztyn: Wydawnictwo Pojezierze, 1987. 277 p.
160. STEINDEL, Hans August. *Versuch und Beschreibung einer neu angelegten Ziegel-Brenerey und eines bessern, holzsparenden Pyramiden-Ziegelofens*. Leipzig, 1798. 32 p.
161. STUBBS, George. *L'Anatomie du Cheval imprimé par George Stubbs*. [b.l.v.], 1766. 47 p. + 24 graviüros.
162. SWEDIAUR, François Xavier. *Traité complet sur les symptomes, les effets, la nature et le traitement des maladies syphilitiques*. T. 1–2. Paris: Chez l'auteur et chez Mequignon, 1798. 440 + 448 p.
163. SZANTYR, Antoni. *Działalność naukowa Godfryda Ernesta Gródka. Z dziejów filologii klasycznej w Wilnie*. Studium zbiorów pod redakcją prof. dr. Jana Oki, Wilno, 1937, p. 33–356.
164. ŠIDLAUSKAS, Algirdas. *Istorija Vilniaus universitete XVI a. pabaigoje – XIX a. pradžioje*. Vilnius: Mokslas, 1989. 210 p.
165. THÉIS, Alexandre. *Glossaire de botanique ou Dictionnaire étymologique de tous les noms et termes relatifs à cette science*. Paris: Chez Gabriel Dufour et Compagnie, 1810. 542 p.
166. THEODORUS, Jacobus. *D. Jacobi Theodori Tabernaemontani, Neu vollkommen Kräuter-Buch, darinnen uber 3000 Kräuter, mit schönen und kunstlichen Figuren, auch deren Unterscheid und Würckung, sampt ihren Namen in mancherley Sprachen beschrieben*. Basel; Offenbach am Maeyn: In Verlegung Johann Ludwig Königs, Buchhändlern, 1731. 1529 p.
167. TONDEL, Janusz. Katalogi aukcji książkowych w dawnym Królewcu. In *TONDEL, Janusz. Książka w dawnym Królewcu Pruskim*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2001, p. 133–204.
168. TOWNSON, Robert. *Voyage en Hongrie: précédé d'une description de la ville de Vienne et des jardins impériaux de Schœnbrun*. T. 1–3. Paris: Poignée, An VII–VIII-1798-1799. 446 + 410 + 416 p.
169. UFANO, Diego. *Archelia albo Artilleria, to iest Fundamentalna y Doskonała Informacya o Strzelbie y o rzeczach do niej należących*. Leszno: Daniel Vetter, 1643. 206 p.

170. UZIĘBŁO, Lucjan. Omal nie zapomniani. *Tygodnik ilustrowany*, 1919, nr. 40–41, p. 669–671.
171. UZIĘBŁO, Lucjan. Puścizna po profesorach wileńskich. *Tygodnik ilustrowany*, 1902, nr. 45, p. 885–887.
172. VAITKEVIČIŪTĖ, Viktorija. Kolekcja Joachima Lelewela w Dziale Druków Rzadkich Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego. In *Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi*, 2017, p. 109–120.
173. VICQ-D'AZYR, Félix. *Oeuvres de Vicq-d'Azyr, recueillies et publiées avec des notes et un discours sur sa vie et ses ouvrages par Jacques L. Moreau*. T. 1–6 plus un Atlas. Paris: De l'imprimerie de Baudouin, 1805.
174. VILLERS, Charles. *Philosophie de Kant ou principes fondamentaux de la philosophie transcendente*. P. 1–2. Metz: Chez Collignon, 1801. 249 + 441 p.
175. WERNER, Abraham Gottlob. *Traité des caracteres extérieurs des fossiles*. A Dresde: Chez les Freres Walther, 1795. 276 p.
176. WOLF, Georg Friedrich. *Neue Generalbaß-Schule für Anfänger*. Wien, 1802. 56 p.
177. ŻBIKOWSKA-MIGON, Anna. *Książka naukowa w kulturze polskiego oświecenia*. Warszawa; Wrocław: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1977. 259 p.
178. ŻBIKOWSKA-MIGON, Anna. Wrocławski księgozbiór Johanna Ephraima Scheibla w kręgu zainteresowań Uniwersytetu Wileńskiego na początku XIX wieku. *Roczniki Biblioteczne*, 2005, R. 49, p. 383–396.
179. ŽUKAS, Vladas. Senieji Lietuvos bibliotekų katalogai. *Bibliotekų darbas*, 1968, nr. 11, p. 28–30; nr. 12, p. 26–29.